

Digitalisering, Regnskapsmanipulasjon og Bærekraftrapportering

En studie av hvordan banker hensyntar digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering i sin risikovurdering av bedriftskunder

OLE CHRISTIAN HAUGEN OG BJØRNAR HESTHAG

VEILEDER
Terje Heskestad

Universitetet i Agder, 2020
Handelshøyskolen ved UiA
Institutt for Økonomi

Master

Forord

Denne masteravhandlingen er skrevet som en avslutning for masterstudiet i regnskap og revisjon. Gjennom kunnskap tilegnet gjennom forelesninger i finansregnskap og revisjon, samt praksis, har dette dannet et grunnlag og nysgjerrighet for problemstillingen til oppgaven.

Oppgaven tar utgangspunkt i temaer som er tidsrelevante og høyaktuelle. Vi har valgt å undersøke mulighetene for digitalisering av finansiell informasjon. Dette er rettet mot bankenes risikovurdering av bedriftskunder i en låneprosess. Vi har også valgt å kombinere disse temaene med bærekraftrapportering, for å se om, og eventuelt hvilken grad, dette blir hensyntatt.

Først og fremst ønsker vi å rette en stor takk til respondentene fra bankene. Deres bistand har vært til stor hjelp med studien. Svarene deres ga oss et innblikk i hvilke tanker, vurderinger og retningslinjer som ligger til grunn ved innvilgelse av lån for bedriftskunder. Uten deres hjelp ville det ikke vært mulig for oss å besvare de spørsmålene satt ved vår oppgave. Vi setter stor pris på den åpenheten og tiden de har lagt ned i å besvare vår spørreundersøkelse.

Vi ønsker også å rette en stor takk til vår veileder, Terje Heskestad, for den tiden han har satt av og brukt til å gi oss veiledning. Han har også være en god sparringspartner gjennom mange faglige diskusjoner og problemstillinger, samt brukt sitt nettverk slik at vi har hatt mulighet til å komme i kontakt med de riktige personene.

Kristiansand 02.06.2020

Ole Christian Haugen og Bjørnar Hesthag

Sammendrag

Masteroppgavens tema er digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering. Målet med oppgaven er å se hvordan bankene i Norge hensyntar digitalisering av regnskapsprosesser, kvaliteten på bærekraftrapporter og samtidig vurderer mulighetene for manipulasjon i digitale regnskap og bærekraftrapporter.

Regnskapet er en del av beslutningsgrunnlaget for avgjørelser ved investeringer, innvilgelse av lån og beregning av offentlige avgifter. Digitale verktøy har fått en stadig større påvirkning i regnskapsproduksjonen. Nye digitale teknologier har stått for endringer i risikobildet knyttet til manipulasjon av regnskapet. Samtidig blir det lagt større vekt på rapportering av bærekraft og miljøregnskap. Dette er enda i en tidlig fase, og mangel på en felles rapporteringsstandard og retningslinjer skaper komplikasjoner ved vurdering av kvalitet.

Opgaven har et eksplorativt undersøkelsesdesign, hvor det har blitt gjennomført en kvalitativ spørreundersøkelse sendt ut til alle norske banker med konsesjon fra finanstilsynet.

Bankenes risikovurdering baserer seg på finansiell informasjon, det legges samtidig vekt på både interne og eksterne forhold ved bedriftene. Digitalisering blir sett på som en positiv endring som kan bidra til økt kvalitet i regnskapsrapporteringen, men risikovurderingen som gjøres fra bankenes side blir ikke påvirket av digitaliseringen. Videre er bankene positive til økt rapportering av bærekraft og miljøansvar. Bankene har også tatt ansvar ved å belønne bærekraftrapporter og grønne investeringer. Det er imidlertid tydelig at vurdering av bærekraft er i en tidlig fase, og mangel på et standardisert regelverk med klare retningslinjer og felles definisjoner gjør det vanskelig å vurdere kvaliteten av rapporteringen og risikoen for manipulasjon.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
1 Innledning.....	1
1.1 Aktualisering	1
1.2 Avgrensning	2
1.3 Oppbygging	3
2 Teoretisk grunnlag	4
2.1 Regnskapet som informasjonskilde.....	4
2.1.1 Bruker og formål med finansregnskapet	4
2.1.2 Regnskapskvalitet	7
2.1.3 Regnskapsmanipulasjon	10
2.1.4 Revisors rolle	13
2.1.5 Regnskapsanalyse og konkursprediksjon	14
2.1.6 Regulering av banker.....	17
2.2 Bærekraft.....	19
2.2.1 Bærekraft og rapportering	19
2.2.2 Kvalitet på rapportering.....	21
2.2.3 Banker og bærekraft	23
2.2.4 EUs lovforslag om bærekraftig finansiering	23
2.3 Digitalisering av regnskapsprosessen	25
2.3.1 Digitalisering	25
2.3.2 Underliggende digitale drivere	25
2.3.3 Digitalisering av regnskapet	27
2.3.4 Digitalisering i bankbransjen.....	33
2.3.5 Revisjon av en digital regnskapsprosess	36
2.4 Avslutning	36
3 Metode.....	38
3.1 Metodisk tilnærming	38
3.2 Datainnsamling	39
3.3 Populasjon og utvalg	42
3.4 Validitet og reliabilitet.....	43
3.5 Analyse	45
3.6 Etske Vurderinger og Dagens situasjon	46
3.7 Avslutning	47
4 Resultatgjennomgang	48
4.1 Bruk av Regnskapsinformasjon.....	48

4.2 Digitalisering	54
4.3 Bærekraft	57
4.4 Avslutning	61
5 Analyse og diskusjon	62
5.1 Hvordan påvirker kundens digitalisering av regnskapsprosesser bankenes risikovurdering?	62
5.2 Har bærekraftrapporteringen innvirkning på bankenes lånevillighet?	71
5.3 Hvordan hensyntar banker risikoen for manipulasjon av både finansregnskap og bærekraftrapportering?	76
5.4 Avslutning	83
6 Avslutning	84
6.1 Konklusjon	84
6.2 Svakheter og begrensninger i undersøkelsen	86
6.3 Forslag til videre forskning	87
Referanseliste	89
Vedlegg.....	98
Vedlegg 1 – Søknad NSD.....	98
Vedlegg 2 – Informasjonsskriv og samtykkeskjema	100
Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse	102
Vedlegg 4 – Refleksjonsnotat Bjørnar Hesthag	118
Vedlegg 5 – Refleksjonsnotat Ole Christian Haugen.....	122

1 Innledning

Problemstillingen for oppgaven er «hvordan hensyntar banker digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering i sin risikovurdering av bedriftskunder». Videre består dette kapittelet av tre deler, hvor den første tar for seg aktualisering og bakgrunn for oppgaven og valg av tema. Den neste delen vil ta for seg avgrensningene satt for oppgaven. Til slutt vil oppgavens oppbygging bli gjennomgått.

1.1 Aktualisering

Regnskapet danner grunnlag for beslutninger både i og utenfor virksomheter. Bedrifter har tatt et større bærekraftansvar. Bankene har i likhet med de øvrige bedriftene tatt dette ansvaret og enkelte tilbyr grønne lån. I vurderingen av kunden i en låneprosess legger bankene allerede vekt på regnskapet. På grunn av digitalisering har produksjon og rapportering av både finansiell informasjon og bærekraft endret seg stort de siste årene.

Regnskapet blir av ledelsen og eiere benyttet til blant annet å fatte beslutninger om investeringer og til kontroll av virksomheten. Andre interessenter benytter regnskapet til å fatte beslutninger om investeringer i selskapet, sikring av betaling og i risikovurderingen (Kristoffersen, 2017). Regnskapet kan videre også bli produsert basert på forskjellige vurderinger, enten gjennom valg av rammeverk eller regnskapsprinsipper. Uavhengig av valg av rammeverk og prinsipper skal finansregnskapet gi et rettviseende bilde av den økonomiske stillingen i selskapet og minske informasjonsasymmetrien mellom produsent og bruker. Denne informasjonsasymmetrien gir regnskapsprodusenter mulighet til å villedde brukeren med feilaktig informasjon (Stenheim, Sundkvist & Opsahl, 2017; Kvifte & Johansen, 2008). Bankene, som en av de mest sentrale brukerne i norsk sammenheng, må derfor vurdere denne risikoen. Videre må bankene også vurdere risikoen for at selskapene de låner penger til går konkurs eller ikke greier å overholde låneavtalen. De siste årene har bankene også begynt å belønne virksomheter som fokuserer på bærekraft gjennom grønne lån (DNB, u.å.b; Nordea, u.å.b).

Bærekraft med miljøaspektet i fokus har de siste årene blitt tatt opp som tema i både storting, media og i dagligtalen i hele den vestlige verden. Virksomheter har lenge vært klar over at de har et ansvar knyttet til nærmiljø og ansatte, gjerne kalt «corporate social responsibility» (CSR) (Hunnes, 2014). Ansvaret er utvidet til å omhandle flere bærekraftaspekter. Som følge av økt ansvar har det blitt pålagt for store virksomheter etter regnskapsloven å rapportere om

bærekraft. Det er også flere mindre virksomheter som har begynt med dette. Nå som bankene belønner bærekraft må de også ta stilling til kvalitet og relevans i bærekraftrapporteringen (Weber, Scholz & Micalik, 2008).

Den siste tiden har digitalisering blitt en større del av produksjon og analyse av finansiell og øvrig informasjon. Utviklingen innenfor dette feltet har skjedd med en stadig økt hyppighet. Denne utviklingen har ført til store endringer for selskapsstrukturer og gitt økt tilgang til data og hyppigere oppdatering av beslutningsrelevant informasjon. Produksjonen av regnskapet er også i stadig utvikling på grunn av digitaliseringen og teknologier som endrer informasjonsbehandlingen (Gårseth-nesbakk, Baksaas & Gustavsen, 2019). Teknologi som roboter til automatisering har vært implementert i regnskapssystemene over en lengre periode. Nye teknologier som kunstig intelligens og blockchain er blitt spådd revolusjonerende for regnskapsføringen. Innføringen av disse teknologiene fører også med seg nye risikoområder (Agrawal, Gans & Goldfarb, 2018; Gårseth-Nesbakk et al., 2019).

Gjennom studiet og tidligere forskning har vi sett at digitaliseringen påvirker store deler av samfunnet og bedriftenes prosesser. Etersom bankene er en av de mest sentrale brukerne av regnskapet i Norge, har vi derfor ønsket å se hvordan de vurderer nettopp dette nye risikobildet med bakgrunn i digitalisering. Videre har det økte fokuset på bærekraft også ført til at vi har blitt nysgjerrige på hvordan dette blir vurdert av banken.

1.2 Avgrensning

Hensikten med denne oppgaven er å bidra til økt forståelse av hvordan bankene utfører sin risikovurdering og hvordan de stiller seg til endringer i rapportering, ved å undersøke hvordan bankene vurderer nye aspekter ved regnskapsrapporteringen. Problemstillingen har blitt utviklet med utgangspunkt i tidligere masteroppgaver og forskning med innspill fra veileder. Kinserdal (2017) uttrykte at alle poster i regnskapet kan manipuleres, men digitalisering kan effektivisere og fjerne menneskelige feil (Gårseth-Nesbakk et al., 2019). Vi ønsker derfor å belyse om digitaliseringen kan redusere risikoen for manipulasjon og dermed øke tillitten. Juliussen & Wigstøl (2018) konkluderte med at digitalisering ikke påvirker bankenes bruk av regnskapet. Weber og Feltnate (2016) uttrykte at bankene ikke ser verdien i bærekraftrapportering, og at de har vanskeligheter med å vurdere bærekraftsrisiko på grunn av

manglende verktøy. Bærekraftrapportering og digitale prosesser er under stadig utvikling, og vi ville derfor undersøke om bankene har endret sine vurderinger.

Oppgaven er avgrenset til kun å omfatte norske rapporteringsregler, for både finansiell- og bærekraftinformasjon. Oppgaven har videre derfor en naturlig avgrensning til å kun omfatte bankenes utlånsvirksomhet knyttet til bedriftsmarkedet. Denne avgrensningen gjør også oppgaven relevant innenfor fagfeltet regnskap og revisjon. Videre ble det bestemt av vi ville undersøke hvordan digitalisering påvirker tilliten til regnskapsinformasjonen og bærekraftrapporteringen, og hvordan bankene vurderer denne informasjonen i risikovurderingen. Vi har derfor formulert følgende problemstilling:

Hvordan hensyntar banker digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering i sin risikovurdering av bedriftskunder.

For videre å kunne besvare denne problemstillingen på en tilfredsstillende måte ble det formulert tre forskningsspørsmål.

1. Hvordan påvirker kundens digitalisering bankenes risikovurdering av kunden?
2. Har bærekraftrapporteringen innvirkning på bankenes lånevillighet?
3. Hvordan hensyntar banker risikoen for manipulasjon av både finansregnskap og bærekraftrapportering?

1.3 Oppbygging

Den strukturelle oppbyggingen til oppgaven består av totalt seks kapitler. Disse skal danne grunnlaget og besvare forskningsspørsmålene som er satt ved oppgaven. Gjennom kapittel 2 vil vi ta for oss det teoretiske grunnlaget som omfavner regnskapsinformasjon og produksjon, bærekraftrapportering og digitale teknologier som endrer produksjonen av både bærekraft- og regnskapsrapportering. Videre i kapittel 3 blir metodiske valg i oppgaven begrunnet. Kapittel 4 vil gi en grundig gjennomgang av resultatene i undersøkelsen, hvor sammenhenger og avvikende svar vil bli trukket frem. Denne delen danner grunnlaget for kapittel 5, hvor også det teoretiske grunnlaget vil bli anvendt i en analyse for å besvare de tre forskningsspørsmålene. Til slutt i kapittel 6 vil vi konkludere med bakgrunn i forskningen, samt presisere svakheter og begrensninger ved oppgaven og deretter komme med forslag for videre forskning.

2 Teoretisk grunnlag

I dette kapittelet gjennomgås det teoretiske grunnlaget for undersøkelsen. I første delkapittel sees det nærmere på regnskapet som informasjonskilde og hvilke krav som stilles til regnskapet for å oppfylle dets formål. Noen av risikoene som knytter seg til regnskapet og hvordan bankene benytter seg av regnskapet i risikovurderingen av kundene, vil også bli belyst. Videre vil utviklingen av bærekraftrapportering og hvordan bankene tar hensyn til disse bli presentert. Det vil også bli sett nærmere på EUs lovforslag om bærekraftigfinansiering. I siste delkapittel blir digitalisering av regnskap, rapporteringsprosesser og digitale løsninger presentert.

2.1 Regnskapet som informasjonskilde

2.1.1 Bruker og formål med finansregnskapet

Brukeren av regnskapet

Hva som er beslutningsnyttig informasjon, vil variere mellom brukere. Investorer ønsker beslutningsrelevant informasjon for å avgjøre om de skal kjøpe, selge eller holde investeringene sine. Ledelsen og ansatte ønsker informasjon som kan si noe om den fortsatte driften i virksomheten. Leverandører og kreditorer baserer sin kredittvurdering på finansiell informasjon. Kunder vil ha en sikker leverandør som kan dekke deres behov og finansregnskapet brukes derfor til å sikre at virksomheten kan levere på lengre sikt. Offentlige myndigheter bruker regnskapet til innkreving av skatter og avgifter, men kan også være kunder og leverandører. Regnskapstallene i en bransje kan indikere om det må iverksettes tiltak som tilskudd til bransjen og letting eller innstramning av avgiftsregler (Kristoffersen, 2017).

Långivere benytter regnskapsinformasjonen i kreditt og risikovurderingen. I denne vurderingen er de avhengig av informasjon som gjør det mulig å se fortid, nåtid og fremtid i sammenheng. Historiske regnskap sett i sammenheng med fremtidige budsjetter og prognoser er derfor en viktig del av kredittvurderingen. Banker bruker regnskapet til å vurdere nåtid, enten i oppfølging av låneavtaler eller til å fastsette lånebetingelsene. Disse betingelsene kan være krav om en viss størrelse på egenkapitalen eller andre nøkkeltall, hvor egenkapitalandel er den mest brukte (Kinserdal, 2018b).

Valg av rammeverk for finansiell rapportering vil derfor kunne ha stor betydning for lånevilligheten og lånebetingelsene til bankene. «International Financial Reporting Standards» (IFRS) åpner for eksempel for bruk av virkelig verdi av eiendeler som kan styrke soliditeten.

Enkelte eiendeler, for eksempel forskning og utvikling, kan ikke eller har vanskeligheter med å balanseføres (Kinserdal, 2018b). Dersom en virksomhet skal ta opp lån, kan det være i selskapets interesse å blåse opp egenkapitalen for å gi inntrykk om forsvarlig egenkapital (Gulden, 2015).

Videre må långiver også vurdere hvordan selskapet vil utvikle seg i fremtiden for å sikre fremtidig betalingsevne. Budsjettene formål er å kontrollere og koordinere fremtidige aktiviteter i løpet av regnskapsåret, ved å allokere forhåndsbestemte pengesummer til forskjellige operasjonelle aktiviteter (Bogsnes, 2012). Gode budsjetter kan dermed gi bankene informasjon om hvordan virksomheten planlegger å bruke sine midler. De siste årene har budsjettene som styringsverktøy for bedrifter blitt kritisert. Budsjettene er tidkrevende og går fort ut på dato i en stadig skiftende og usikker økonomi med økt globalisering og teknologiutviklinger. Bogsnes (2012) skriver at vi også i større grad befinner oss i en kunnskapsøkonomi hvor den gjennomsnittlige arbeideren har høyere kunnskap enn hva som var tilfellet før. Ledelsens forsøk på å styre kan derfor sperre for fornuftige og verdiskapende beslutninger.

«Beyond budgeting» (BB) har derfor blitt utviklet som en filosofi, som kan løse noen av disse problemene. BB bygger på 12 prinsipper; verdi, ytelse, åpenhet, organisasjonen, frihet, kundene, mål, belønning, planlegging, koordinering, ressurser og kontroll. Disse prinsippene har i motsetning til de tradisjonelle budsjettene ikke til formål å styre beslutningstakere, men å veilede. Fokuset skal ligge på verdiskaping isteden for hva som er blitt budsjettet. Tradisjonelle budsjetter har blitt produsert med regnskapssyklusen som ramme, BB tar heller sikte på den virksomhetsspesifikke syklusen (Bogsnes, 2012). Dette skiftet til en mer dynamisk virksomhetsstyring, kan begrense informasjonen bankene baserer fremtidsprognosene sine på. På den andre siden kan BB gi virksomhetene en større verdiskaping.

Formålet med finansregnskap

Formålet med finansregnskapet er å gi brukeren beslutningsnyttig informasjon i forbindelser med investeringer (beslutningsformål) eller for kontrollformål (Kvifte, & Johansen, 2008). Dette er også definert som hovedformålet i det konseptuelle rammeverket (Picker, Clark, Dunn, Kolitz, Livne, Loftus & Van der Tas, 2016). Det kommer frem i artikkelen til Stenheim et al. (2017) at regnskapet har flere formål som: «å redusere asymmetrisk informasjon mellom foretaket og regnskapsbrukerne (...) regnskapet skal gjenspeile foretakets økonomiske

realiteter, gjerne avgrenset til økonomisk resultat og økonomiske verdier.» (Stenheim et al., 2017. s. 65).

Brukerne som fatter beslutninger basert på regnskapsinformasjonen er omfattet av beslutningsformålet. Fokusområdet til dette formålet er å sikre at informasjonen som gis er relevant og pålitelig, slik at investorer, banker og andre interessenter kan ta best mulig beslutninger basert på finansregnskapet. Kontrollformålet er relatert til «Prinsipal-Agent problematikken», hvor prinsipalen (eieren) har andre interesser enn agenten (ledelsen). Regnskapsinformasjonens formål, i lys av kontrollformålet, er å sikre at ledelsen opptrer i eiernes interesse (Kvifte & Johansen, 2008). Regnskapet vil vise eiere hvordan deres innskutte kapital blir forvaltet og danner grunnlaget for hvordan virksomheten videre skal styre sin økonomi. Økonomistyring defineres som «beslutninger rettet mot å påvirke ressursdisponeringsadferd og/eller er rettet mot økonomiske mål» (Banken & Busch, 1995, s.15).

De definerte formålene er overlappende i at hovedformålet er å dekke et informasjonsbehov for brukerne. Regnskapet må derfor oppfylle noen kvalitetskrav for å dekke informasjonsbehovet og være beslutningsnyttige for brukerne (Kvifte, & Johansen, 2008). I regnskapsloven §3-2a. kommer det frem at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av enhetens eiendeler, gjeld og resultat, samt finansielle stilling (Regnskapsloven, 1998, §3-2a). Kvifte & Johansen (2008) utdyper videre at kvalitetskravene består av primære og sekundære krav. Troverdige representasjon og relevant informasjon kategoriseres som de primære kravene, hvor relevant informasjon videre deles opp i aktualitet, prediksjonsverdi og tilbakemeldingsverdi. Sammenlignbarhet blir nevnt som et sekundærkrav selv om det er viktig for å kunne se sammenhenger og utvikling som er i bransjen (Kvifte, & Johansen, 2008; IASB, 2018). Verifiserbarhet og vesentlighet blir trukket frem som faktorer som må være til stede for å gi brukeren et beslutningsnyttig finansregnskap. Dersom disse egenskapene finnes i informasjonen, er den beslutningsnyttig for brukeren (Stenheim et.al. 2017; IASB, 2018). For at informasjonen skal være pålitelig og verifiserbar sier Kvifte & Johansen (2008) at informasjonen må måle det den har til hensikt å måle, altså at den er valid og at målemetoden er brukt på riktig måte. Den må med andre ord være nøytral og verifiserbar.

2.1.2 Regnskapskvalitet

«Generelt vil høyere regnskapskvalitet innebære at regnskapsbrukerne tar mer informerte og dermed kvalitetsmessig bedre beslutninger» (Stenheim et al., 2017, s.64). Hva regnskapskvalitet innebærer er ikke klart definert. Stenheim et al. (2017) utdyper at det er minst 3 forståelser av dette begrepet, rapportering av beslutningsnyttig informasjon, fravær av regnskapsmessig støy og rapportering av økonomiske realiteter. Dichev, Graham, Harvey & Rajgopal (2016) gjorde en undersøkelse blant 375 CFO-er om hva de legger i resultat-kvalitet. De fant blant annet at resultat-kvaliteten er avhengig av konsistent rapportering over tid, muligheten til å predikere fremtiden og at den må være støttet av en faktisk kontantstrøm.

Selv om formålet med finansregnskapet er det samme uavhengig av hvilke standarder som blir brukt, varierer informasjonsgrunnlaget og produksjonen av regnskapet. Et viktig skille i regnskapsteorien er skillet mellom balanse- og resultatorientert regnskapsspråk. I Norge er både God Regnskapsskikk (GRS) og IFRS tillatte regnskapsspråk for virksomheter med regnskapsplikt etter regnskapsloven §1-2 (Kvifte & Johansen, 2008). Børsnoterte selskaper er imidlertid pliktig til å avlegge regnskapene etter IFRS (Beisland & Heskestad, 2016). Regnskapsloven §3-9 (1998) har også lagt til rette for at ikke børsnoterte selskaper kan anvende IFRS, samt å åpne opp for forenklet anvendelse av denne (Forskrift om forenklet anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder, 2008.)

IFRS har et balanseorientert syn, hvor definisjonene på alle regnskapsposter har utgangspunkt i balansen. Kinserdal (2018b) skriver at hovedutfordringene med et balanseorientert regnskapsspråk er at egenkapitalen ikke har en økonomisk fortolkning i form av verdi, og endringer i balansen blir «dumpet» i resultatet, som fører til liten prediksjonsverdi. I motsetning til IFRS er GRS resultatorientert (Kvifte & Johansen, 2008). Her er det sammenstilling- og opptjeningsprinsippet som bestemmer når kostnader og inntekter skal føres. Balansen blir dermed til en viss grad fastsatt med utgangspunkt i resultatposter. Hverken GRS eller IFRS er rendyrket resultat- eller balanseorientert. GRS har blitt utviklet med IFRS som referanseramme, og IFRS har enkelte innslag av resultatorientering (Baksaas & Stenheim, 2017).

IFRS er lagt opp til å ha et prinsippbasert rammeverk i likhet med GRS. Kjennetegnene til et prinsippbasert rammeverk er at det kreves profesjonelt skjønn og egne vurderinger som skal være i samsvar med gitte prinsipper og sjablongregler. De regnskapsmessige løsningene må dermed være forankret i et rammeverk og kunne forsvares med regnskapsprinsippene innebygd

i rammeverket. Kvifte og Johansen (2008) sier regnskapsloven «kan best karakteriseres som en rammelov uten detaljregulering. Rammeloven gir rom for profesjonelt skjønn» (Kvifte & Johansen, 2008, s.23). Et regelbasert rammeverk vil i motsetning gjenkjennes ved lite vurdering og skjønn og mye detaljregler. Regelbaserte rammeverk er ofte foretrukket av regnskapsprodusent og revisor, da det reduserer produksjonskostnader og risikoen for at revisor ikke avdekker vesentlige feil (Baksaas & Stenheim, 2015).

Kvaliteten av regnskapet er som nevnt avhengig av å vise et rettvise økonomisk bilde av virksomheten. Både prinsippbaserte og regelbaserte rammeverk kan oppnå dette, men de har begge sine styrker og svakheter. Regelbaserte rammeverk vil gi en uniform og enkelt sammenlignbar informasjon, da behandlingen av regnskapsproblemer alltid vil være lik. Et slikt rammeverk kan imidlertid gi en falsk trygghet i at regnskapsprodusenten har lite handlingsrom i reglene, og at det ikke gir et rettvise bilde av virksomhetens økonomiske stilling (Baksaas & Stenheim, 2015; Heskestad 2015).

Prinsippbaserte rammeverk vil i motsetning gi flere valgmuligheter som gir bedre mulighet til å gi et rettvise økonomisk bilde av virksomheten, men det er en risiko for feilvurderinger. Dette krever at brukeren av regnskapet, samt revisor, har god kunnskap om regnskapsstandardene (Baksaas & Stenheim, 2015). «For at prinsippbasert regulering skal fungere optimalt, forutsetter dette at regnskapsprodusenten ikke utnytter den valgfriheten som ligger i prinsippbasert regulering til å rapportere villedende informasjon» (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 82).

På grunn av fleksibilitet i regnskapsstandarder kan det være vanskelig å vurdere kvaliteten til et regnskap. Forskjellige estimater, anvendelse av prinsipper og valg av rammeverk kan gjøre store utslag (Petersen, Plenborg og Kinserdal, 2017). Det er som nevnt forskjeller mellom IFRS og GRS, som fører til at brukeren av regnskapet må ha forståelse av begge regnskapsstandardene.

Det er ikke bare valg av rammeverk som utgjør fleksibilitet mellom regnskapene. I både IFRS og i GRS finner vi fleksibilitet. I IFRS kan man blant annet velge virkelig verdi istedenfor historisk kost. Det er også en rekke skjønnsmessige estimater, som levetid på eiendeler og avsetninger (Petersen et al, 2017). Skjønnsmessige regnskapsestimater og bruk av variabel eller full tilvirkningskost for små virksomheter etter regnskapsloven §1-6 er eksempler på faktorer

som utgjør fleksibilitet i GRS (Heskestad, 2015). Full tilvirkningskost innebærer at alle kostnader til produksjon av varer blir innregnet i varekostnaden, både faste og variable, indirekte og direkte. I motsetning til dette omfatter variabel tilvirkningskost kun de variable kostnadene i produksjonen. Dette resulterer i at kostnadene ikke blir bundet i balansen ved variabel tilvirkningskost.

Noteopplysningene er en sentral del når en skal vurdere kvaliteten av regnskapet. Notene skal gi brukeren av regnskapet ytterligere informasjon om finansregnskapet, som skal øke informasjonsgrunnlaget. Informasjon om regnskapsprinsippene blir opplyst om i prinsippnoten, og er en viktig note for å kunne ta riktige beslutninger basert på regnskapsinformasjonen. En undersøkelse gjennomført av EY fant at notene blir trukket frem som det viktigste i årsregnskapet (Heskestad, 2015). Regnskapsloven krever bare noen noter, mens de fleste er valgfrie i den forstand at det kun er vesentlig informasjon som skal innarbeides. Fra et virksomhetsperspektiv vil økt omfang av noter kreve mer arbeid og gi mer informasjon til potensielle konkurrenter. Heskestad (2015, s.35) sier at «Dersom dette allikevel gjøres, er det ofte fort gjort å miste oversikten og dermed overse det som virkelig er viktig for å bedømme selskapet, for eksempel ikke balanseførte garantier og andre forpliktelser».

Regnskapsreglene utelukker en del av verdiene i et selskap. Kinserdal (2018b) skriver at i gjennomsnitt blir kun 13% av børsverdien til S&P 500-selskapene reflektert i regnskapene. Dette er blant annet et resultat av «off-balance items». IFRS tillater for eksempel ikke balanseføring av egenutviklet goodwill, varemerke eller verdien til forskning og utvikling. Under GRS blir operasjonell leasing unnlatt fra balansen, og leasingkostnadene føres løpende (Sund, 2013). Virksomhetene kan være avhengige av de kontantstrømmene som knytter seg til disse eiendelene som ikke blir reflektert i balansen.

Brukeren av et regnskap må vurdere risikoen for at ledelsen utnytter fleksibiliteten i regnskapsstandardene til å villedde brukeren. Villedningen kan både skje innenfor og utenfor gjeldede rammeverk, og gjennom opportunistisk og ikke-opportunistisk regnskapsføring. Ikke-opportunistisk regnskapsføring vil si at det gis mer og bedre regnskapsinformasjon enn kravet, mens opportunistisk regnskapsføring kan sees på som tøyning av regnskapsreglene (Stenheim & Blakstad, 2012). Positiv manipulering er veiledning som gir mer og bedre informasjon og anses som ikke-opportunistisk. Dette kan betegnes som resultatstyring i motsetning til regnskapsmanipulasjon som har til hensikt å villedde brukeren for å selv oppnå en fordel, men

kan også bli brukt til å manipulere regnskapet. Begrepene «Conservative», «neutral» og «aggressive accounting» prøver å skille mellom manipulering som er innenfor gjeldende rett, mens «fraudulent accounting» defineres som manipulering utenfor gjeldende rett. «Conservative accounting» innebærer en underdrivelse av de økonomiske realitetene i virksomheten, typisk ved å undervurdere eiendeler og overvurdere gjeld og avsetninger. I motsetning overdriver «aggressive accounting» de økonomiske realitetene, ved å overvurdere eiendeler og undervurdere gjeld og avsetninger. «Neutral accounting» over eller undervurderer ikke noen poster i regnskapet og ønsker å fremstille regnskapet på en objektiv måte. Innenfor gjeldene rett kan rapporteringen være både opportunistisk og ikke-opportunistisk, mens «fraudulent accounting» er klart opportunistisk (Stenheim & Blakstad, 2012).

2.1.3 Regnskapsmanipulasjon

Selv om regnskapsstandardene er fleksible og legger til rette for individuell tolkning, forekommer det tilfeller hvor regnskapene er manipulert. Regnskapsmanipulasjon er en samlebetegnelse eller et synonym på flere begreper som; regnskapssvindel, resultatstyring, regnskapsjuks, kreativ regnskapsføring og regnskapsstrategi (Stenheim & Blakstad, 2012). I en undersøkelse gjort av PwC sier 49% at de har vært brukere av manipulerede finansregnskap i 2018 som er en økning på 13% fra 2016 (Lavion et al., 2018). Healy & Whalen (1999) definerer regnskapsmanipulasjon eller «earnings management» som «når ledelsen intensjonelt bruker sin dømmekraft i finansiell rapportering og i transaksjoner for å mislede brukeren om de underliggende økonomiske realitetene eller for å påvirke utfallet av kontrakter som baseres på finansielle tall» (Healy & Whalen, 1999, s.6. vår oversettelse).

Det finnes en rekke eksempler på virksomheter som har manipulert regnskapet for å gi inntrykk av en bedre økonomisk stilling enn hva som faktisk er situasjonen. Enron som kanskje den mest kjente skandalen, hvor selskapet svært aggressivt inntektsførte mer enn tre milliarder dollar på slutten av 1990-tallet. Enron tok i bruk såkalte «special purpose entities» (SPE) for å supplere ekte inntekter med falske, og skjule tap og kostnader. Sponsorservice inntektsførte avtaler som ikke var inngått. Selskapet opptrodde som en mellommann mellom sponsorer og de som ønsket spons, og tok en del av sponsorinntektene som ble skaffet gjennom sponsoravtalene. Regnskapsføringspraksisen var at alle avtaler ble inntektsført med 75% av forventet inntekt i netto det året avtalen ble inngått. Resterende 25% ble fordelt på den resterende kontraktsperioden. De la sin egen vurdering av når inntekten var opptjent og valgte å inntektsføre flere avtaler før de var skriftlig signert. WorldCom balanseførte verdier som

investeringer som i realiteten skulle vært kostnadsført, blant annet lønn og kjøp av utstyr til løpende vedlikehold. I Nedre Romerike Vannverk unddro adm. direktør millionbeløp over flere år (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017).

Stenheim og Blakstad (2012) skriver at ledelsen manipulerer regnskapene fordi det er forventet at det vil resultere i økonomiske nettofordeler for ledelsen. Aksjeprisen trekkes frem som den viktigste grunnen til å manipulere regnskapet (Dichev et al, 2016). Det er derimot forskjellige perspektiver for ledelse og eiere av virksomheten, og kan kalles henholdsvis kontrakts- og markedsbaserte insentiver. Ledelsen vil være tilbøyelige til å manipulere regnskapet hvis de har bonusbaserte kontrakter som avhenger av resultatmessige størrelser eller aksjepris mens eiere vil øke aksjeprisen for å maksimere profitt. (Petersen et al, 2017; Stenheim & Blakstad, 2012). Kontrakts insentiver gjelder ikke bare dersom ledelsen har en kontrakt med eiere, men kan også være når virksomheten har et lån hos en långiver. «Den klassiske prinsipal-agent-relasjonen er mellom ledelse og eiere, og ledelsen og eiere på den ene siden og långivere på den andre (...). Agenten vil handle i egeninteresse snarere enn i prinsipalens interesse. Agenten vil opptre opportunistisk og vil påføre prinsipalen agentkostnader» (Stenheim & Blakstad, 2012, s.5).

Dersom en låntaker har problemer med å innfri lånebetingelser, vil det medføre en risiko for opportunistiske valg av regnskapsprinsipper (Heskestad, 2015). Brudd på lånebetingelser vil ha uheldige konsekvenser for låntaker. Renteøkning, reforhandling av låneavtalen og strengere oppfølging og kontroll er noen av konsekvensene, i verste fall kan låneavtalen bli oppsagt. Omdømmet til låntaker vil også bli svekket ved brudd på slike krav. Disse konsekvensene gir insentiver til å ikke ville bryte slike betingelser (Stenheim et al., 2017).

Et velkjent rammeverk for å forstå hvordan insentiver til manipulasjon og misligheter oppstår er mislighetstriangelet. Triangelet trekker frem faktorer som vanligvis er til stede ved manipulasjonssituasjoner, men er ikke en uttømmende liste selv om de dekker et bredt spekter (IAASB, 2009, ISA 240). Faktorene som må være til stede er press, mulighet og rettfærdiggjørelse, men de behøver ikke være like fremtredende (Stuart, 2012; Petersen et al, 2017). Som tidligere nevnt behøver ikke regnskapsmanipulasjon være utenfor loven, men disse faktorene er trolig til stede uavhengig av dette.

Press kan også sees på som motivasjonen til å manipulere. Motivasjonen kan oppstå både internt og eksternt, som et ønske om å nå økonomiske mål eller holde en høy vekst (Stuart, 2012). Det

eksterne presset kan komme fra økonomiske, bransjemessige eller driftsvilkår, som kan true virksomhetens økonomiske stabilitet og lønnsomhet. I ISA 240 er det listet en rekke eksempler på dette, blant annet sterk konkurranse eller mettet marked, høy sårbarhet for endringer, nedgang i etterspørsel og faren for konkurs (IAASB, 2009, ISA 240). Internt press forekommer når det er en interessekonflikt innad i virksomheten, et klassisk «principal-agent-problem». I undersøkelsen til Dichev et al, (2016) finner de at internt press om å nå resultat benchmarks er den tredje største grunnen til regnskapsmanipulasjon. Ledelsen er også under press som følge av krav og forventninger, blant annet forventninger om lønnsomhet, krav om tilbakebetaling av gjeld, frykten for å rapportere økonomisk dårlige resultater og ønske om å nå bonuser (IAASB, 2009, ISA 240). Press er hoveddriveren til manipulasjon, mens de andre faktorene gjør det mulig å gjennomføre.

Dersom en tror det er liten sannsynlighet for å bli oppdaget, foreligger det en mulighet for å manipulere. Gevinsten av manipulasjonen må også være innenfor rekkevidde. Svake internkontroller er av de mest sentrale faktorene som gjør manipulasjon mulig uten å bli oppdaget (Stuart, 2012). Internkontroll er definert i ISA 315 som «Den prosessen som er utformet og som gjennomføres og vedlikeholdes (...) for å gi rimelig sikkerhet for at enheten når sine mål med hensyn til pålitelig finansiell rapportering, effektiv drift samt overholdelse av gjeldene lover og forskrifter.» (IAASB, 2012, s.4, ISA 315). Når en virksomhet har dårlig internkontroll vil trolig revisor oppdage dette slik at muligheten minsker. Det er ikke revisor, men virksomhetens styre og daglig leder som har hovedansvaret for å oppdage og forebygge manipulasjon (IAASB, 2009, ISA 240).

Lovgivningen kan også være en av faktorene som gir en mulighet til å manipulere eller gi et feilaktig bilde av virksomheten. Et prinsippbasert rammeverk gir veiledning til produsenten, men i noen tilfeller vil det finnes flere løsninger. Dette fører til at regnskapsprodusentens skjønn og perspektiv blir avgjørende for utfallet (Stenheim et al, 2017).

Rettferdiggjørelse innebærer at den som begår en ulovlig handling kan rettferdiggjøre det for seg selv. Rettferdiggjørelsen kan komme fra holdningene til personen eller som følge av press, som nevnt tidligere (Stuart, 2012). Noen holdninger som kan rettferdiggjøre en slik handling trekkes frem i ISA 240, og kan videre defineres som lav moral (IAASB, 2009, ISA 240). Moral er de standardene som en eller en gruppe mener er riktig eller galt. Moralen er bygd på normer og regler som er akseptert av samfunnet. Lav moral indikerer at en ikke tar hensyn til de

normene og reglene som er akseptert eller at man ikke har de samme verdiene som disse reglene bygger på (Hunnes, 2014). Press kan også være med på å rettfærdiggjøre manipulasjon i den forstand at det kan gjøre det lettere å sette seg selv foran samfunnet.

2.1.4 Revisors rolle

«Den eksterne revisors hovedoppgave er å bekrefte at årsregnskapet er utarbeidet i henhold til gjeldende lovgivning.» (Kristoffersen, 2017, s.231). Den eksterne revisor blir omtalt som «allmenhetens tillitsperson» i Revisorloven §1-2 (1999) og skal opptre med integritet, objektivitet og aktsomhet. Revisors oppgaver defineres nærmere i §5-1, her kommer det frem at revisor skal vurdere og bekrefte om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrift. Videre skal revisor påse at den revisjonspliktige har en betryggende formuesforvaltning med forsvarlig kontroll, samt bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil. Revisor skal med andre ord sørge for at informasjonen som er gitt i finansregnskapet ikke inneholder vesentlig feil (Revisorloven, 1999).

Revisors oppgaver er definert i revisorloven, men det er allikevel en rekke misforståelser. Gulden (2015, s. 29-30) skriver at «Revisors hovedoppgave er å avdekke underslag og andre misligheter.», «Ren revisjonsberetning er en garanti for at årsregnskapet er uten feil.», «Revisors hovedoppgave er å lete etter og å rapportere skattesvik.». Disse misforståelsene kan føre til at informasjonen i finansregnskapet blir oppfattet som en fasit når revisor har revidert regnskapet. Revisor skal derimot undersøke muligheten for å følge opp dersom misligheter er oppdaget. Begrepet «vesentlig feil» er sentralt i revisjonen, revisor skal gjennom revisjonen ha opparbeidet seg høy sikkerhet for at regnskapet er uten vesentlige feil. En vesentlig feil regnes som en feil som ville endret beslutningen til en bruker. En ren revisjonsberetning vil derfor aldri være en garanti for at regnskapet ikke inneholder feil, men revisor har oppnådd betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon (Gulden, 2015).

Alle selskaper som er regnskapspliktige er i utgangspunktet revisjonspliktige etter revisorloven §2-1 (1999). Grunnen til revisjonsplikten er at revisor skal øke brukerens tillit til finansregnskapet, derfor må visse forutsetninger ligge til grunn. Revisorloven pålegger revisor krav til utdanning, praksis og vandel i lovens kapittel 3 (1999). I kapittel 4 er det ytterligere krav om objektivitet, uavhengighet og etikk, som skal sikre at det ikke foreligger forhold som kan svekke tilliten til revisor (Revisorloven, kap 4, 1999). Dersom brukerne av regnskapet har tillit

til revisor og det ikke foreligger andre særlige grunner som er egnet til å svekke revisors tillit, vil finansregnskapet ha økt tillit (Gulden, 2015).

2.1.5 Regnskapsanalyse og konkursprediksjon

Regnskapsanalyse, nøkkeltall og rødeflagg

«Resultat kvalitetsanalyse er en teknikk som kan brukes til å tolke informasjonen som finnes i årsregnskapet» (Heskestad, 2015, s. 33). Dichev et al. (2016) skriver at feilaktig informasjon er relativt vanlig, men vanskelig å avsløre. Fleksibiliteten i et regnskap krever en analyse av de valg og skjønnsmessige estimater som er lagt til grunn for å gi bedre forståelse av virksomheten som rapporterer. Et av hovedverktøyene i en analyse av et finansregnskap er nøkkeltall og forskjellige former for ratioer (Petersen et al, 2017). Likviditetsgrad, egenkapitalandel og nettoresultatgrad er tradisjonelle nøkkeltall som ofte blir brukt i en regnskapsanalyse (Kinserdal, 2018).

Gjennom en analyse kan man også oppdage røde flagg, som bør undersøkes nærmere (Heskestad, 2015). Røde flagg er sammenhenger og utviklingstrekk som over tid eller i forhold til bransje avviker fra det normale (Heskestad, 2016). Røde flagg kan være både generelle og spesifikke. Med generelle røde flagg menes faresignaler som ikke knytter seg til en spesifikk regnskapspost. Brudd på lånebetingelser, svake styrever, kompliserte og uoversiktlig selskapsstruktur, skifte av revisor, svak internkontroll og uklare eller unødvendig kompliserte noter samt endring av regnskapsprinsipper er eksempler på dette (Heskestad, 2015). De generelle røde flaggene indikerer en risiko for at ledelsen har insentiver for å manipulere. Enten ved at det åpner opp muligheter for manipulasjon eller ved press på ledelsen. Spesifikke røde flagg er på den andre siden knyttet til spesifikke poster i regnskapet. Det er knyttet spesiell risiko til poster hvor det kreves skjønnsmessige vurderinger eller estimater, transaksjoner med nærstående og poster hvor regnskapsprodusenten har mulighet til å velge regnskapsprinsipper (Heskestad, 2015; 2016).

En regnskapsanalyse krever at man besitter kunnskap om bransje og marked den aktuelle virksomheten opererer i. Mange av de røde flaggene bør også sees i forhold til konkurrentenes finansielle rapportering. (Heskestad, 2016). «Uten analyse av omgivelsene vil man ikke kunne forklare hvordan lønnsomheten er i bransjen i dag, hvilke faktorer som kan forklare lønnsomhetsforskjeller i bransjen og hvilke lønnsomhetsfaktorer som kan ventes å bli vesentlig i fremtiden. Dette er opplagt sentrale spørsmål for enhver beslutningstaker» (Heskestad, 2015,

s.34). Avvik fra hva som er normalt i bransjen kan i seg selv være et rødt flagg (Dichev et al., 2017). Benchmarking er en av måtene virksomheter og brukere vurderer virksomhetens prestasjon. Benchmarking er å sammenlikne finansiell stilling eller prestasjon opp mot konkurrentene (Petersen et al., 2017). Typisk sammenliknes virksomheter i samme bransje på grunnlag av nøkkeltall som driftsstabilitet, totalkapitalrentabilitet eller avkastning på sysselsatt kapital (Heskestad, 2015).

Konkurrentene er kun en av faktorene som påvirker virksomhetens lønnsomhet og framtidsutsikter. Porter's fem krefter kan være en viktig tankemodell for å se nærmere på hvordan ulike faktorer påvirker en virksomhets lønnsomhet og overlevelsessevne. De fem kreftene er trusselen for nye konkurrenter, forhandlingsmakten til leverandører, forhandlingsmakten til kunder, trusselen av produkter eller tjenester som kan erstatte virksomhetens produkt eller tjeneste og konkurransen mellom nåværende konkurrenter. Porter's fem krefter prøver med dette å fremstille virksomhetens begrensede påvirkningsevne. Forholdene som avdekkes i en analyse av bransjen vil gi innsikt i hvilke bransjespesifikke risikoer og hvilke selskapsspesifikke trusler som foreligger (Kotler, Keller, Hansen, Brady, Goodman, 2012).

Videre er nøkkeltall en sentral del av bankenes risikovurdering og konkursprediksjon. Kinserdal (2018a; 2018b), argumenterer for at de tradisjonelle nøkkeltallene ikke lenger er optimale i konkursprediksjon. Dette på grunn av endringer i finansiell rapportering, blant annet med nye IFRS-regler. Han argumenterer videre for at virkelig verdi bør bli benyttet for alle eiendeler og forpliktelser. Bruk av virkelig verdi vil gi brukeren et bedre bilde av virksomhetens netto inntjeningsverdi, samt hva kreditorer vil få dekning for ved konkurs. Banker vil til enhver tid minimere risikoen for tap og utfører derfor en kreditt og risikoanalyse. Målet med en slik analyse er å estimere forventet tap, som er en funksjon av virksomhetens betalingsevne, sannsynligheten for mislighold og hvilke verdier som går tapt ved mislighold (Petersen et al. 2018). Noen av nøkkeltallene og kravene bankene stiller finnes på deres nettsider, årlig omsetning, kredittid, rente på kassekreditt/kortsiktige lån og påvirkningen et nytt lån har på kontantstrømmen, markedsførhold og krav om sikkerhet i varelager, bygg eller kundefordringer er noen av faktorer det stilles krav ved (DNB, u.å.c; Danskebank, u.å.; Handelsbanken; u.å.). Disse nøkkeltallene og kravene er kun noen av de som blir benyttet i en risikovurdering.

Nøkkeltall kan også være en indikasjon på røde flagg. Endringer i omløpshastigheten til både kundefordringer og varelager kan indikere at det er noe som ikke er som det skal. Reduksjon i kundefordringenes omløpshastighet vil tyde på at kundene betaler senere, men det kan også være et resultat av fiktive kundefordringer (Heskestad, 2015). Redusert omløpshastighet på varelageret kan gi en indikasjon på at varelageret burde vært nedskrevet. Videre kan likviditetsproblemer bli fanget opp av likviditetsgraden. Kinserdal (2018a) sier imidlertid at likviditetsgrad ikke er egnet til å forutsi likviditetsproblemer. Dette fordi virksomheten ikke kan nedbetale den kortsiktige gjelden og fortsatt drive virksomhet. «Generelt gjenkjennes god drift ved at kundefordringer, varelager, likvider og andre omløpsmidler trimmes lavest mulig ned (...), og at leverandørgjeld og andre rentefrie kreditter strekkes lengst mulig» (Kinserdal, 2018a, s.316).

Risikovurdering og konkursprediksjon i bankene

I en risikovurdering er det ikke kun regnskapet som vektlegges. Kinserdal (2017) presenterer et scoreskjema for vurdering av risiko knyttet til finansregnskapet. Scoreskjemaet tar for seg fem hovedpunkter, kvalitet på finansiell rapportering, karakteristika, karakteristika på regnskapsprodusenten, karakteristika på kontrollmiljøet og røde flagg i rapporterte tall. Kvaliteten til finansiell rapportering vurderes blant annet på grunnlag av estimer, redegjørelser for hendelser, presisjon og kvalitet på noter og revisors vurdering. Karakteristika omhandler kompleksiteten og graden av subjektive vurderinger. Kompetanse, erfaring, bonusordninger, ledelsens risikoprofil og adferd er vurderinger som gjøres rundt regnskapsprodusenten. I kontrollmiljøet vurderes kvalitet, omfang og effektivitet på interne og eksterne kontroller. Til slutt blir røde flagg vurdert. Dette scoreskjemaet er kun en illustrasjon over hvordan en slik vurdering kan gjøres (Kinserdal, 2017).

Vurdering av ledelsens adferd kan indirekte indikere risiko. Adferden til ledelsen kan gi inntrykk om personens kompetanse og risikovillighet som videre forplanter seg i virksomhetsstyringen. Videre kan bonusordninger og personer med stor innflytelse på regnskapet i kombinasjon øke risikoen for manipulasjon eller tøying av regnskapsreglene. Ledelsens åpenhet og kommunikasjon om de finansielle forholdene indikere risikoområder (Kinserdal, 2017). Nærhet til og kunnskap om virksomheten vil derfor kunne være en viktig del av risikovurderingen hos bankene. Nærheten til kunden kan også være et konkurransefortrinn da bankene vil kunne tilby bedre tjenester som spesifikke bransjer eller virksomheter ønsker.

Bankenes risikovurdering og konkursprediksjon kan bli sett på som risikoprising, som vil resultere i bedre eller dårligere lånebetingelser. Denne vurderingen tar utgangspunkt i virksomhetens regnskap og har som mål å beregne sannsynligheten for mislighold (P/D). P/D beregnes med utgangspunkt i inntjening, tæring og ledelsens adferd. Tæring, eller soliditeten, estimeres basert på bokført egenkapital. Valg av rammeverk og regnskapsprinsipper kan derfor spille en stor rolle på lånevilligheten til bankene da for eksempel full tilvirkningskost binder faste kostnader til balansen. Inntjening estimeres basert på historisk og fremtidig kontantstrøm med utgangspunkt i regnskapet. Adferden til ledelsen vurderes på bakgrunn av kjennskapen til kunden (DNB, 2019; Ådland, 2010).

Bankene beregner også forventet tap, som er forholdet mellom P/D, «loss given default» (LDG) og «exposure at default» (EAD). LDG indikerer hvor mye av bankens midler som vil gå tapt ved mislighold. Dette beregnes ved forskjellen mellom kundens eksponering mot banken og bankens realistiske realisasjonsverdi av alle sikkerheter. Realisasjonsverdien vil være knyttet til eventuelle pantstillelser og andre likvide midler som kan gi bankene sikkerhet og er dermed forholdet mellom balanseført verdi på eiendeler og realisasjons- eller deponeringsverdi. EAD er verdien på det aktuelle lånet eller summen av lån til en virksomhet og kan sees på som den maksimale summen banken kan risikere å tape. Forventet tap er forholdet mellom disse tre faktorene, $P/D * LDG * EAD$. Bankene priser risikoen gjennom rente og øvrige lånebetingelser, og det forventede tapet vil være avgjørende for bankenes lånevillighet (DNB, 2019; Ådland, 2010).

2.1.6 Regulering av banker

Banker skiller seg fra andre finansinstitusjoner ved at de har mulighet til å motta innskudd fra allmenheten (Finanstilsynet, 2016b). For å kunne drive bankvirksomhet kreves det konsesjon etter lov om finansforetak og finanskonsern (2015, §§2-1 og 2-7). Det er finanstilsynet som gir konsesjon. Det er også finanstilsynet som har ansvaret for regulering av banker og andre finansinstitusjoner (Finansdepartementet, 2020).

Finanstilsynet sitt hovedmål er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder, samt å øke tilliten til finansielle avtaler og tjenester. For å nå disse målene kontrollerer finanstilsynet hvordan foretak driver virksomheten. Det som kontrolleres er blant annet soliditeten til virksomheten. Det vil si evnen til å tåle skift i økonomiske forhold, risikonivået til virksomheten og om styret og ledelsen er kvalifisert og skikket til det ansvaret de har. Reguleringen og tilsynet

bidrar til at brukeren får både korrekt og tilstrekkelig informasjon til sin egen risikovurdering (Finanstilsynet, 2016a).

For å sikre at virksomheter får korrekt og nok informasjon, er det krav til kundebehandlerne i Finansforetaksloven §16-1. Kundebehandlerne i finansforetak skal ha nødvendig kompetanse, slik at de kan gi forsvarlig rådgivning og veiledning på bakgrunn av informasjonen kjent om kundens situasjon (Finansforetaksloven, §16-1 (1), 2015). Bankene er også pålagt å gjennomføre en kreditt og risikovurdering av kundene som søker lån i banken (Finansavtaleloven, 1999, §46b). Selv om banker er pålagt kredittvurdering, er det ingen tilsyn på kvaliteten av vurderingen, som faller på risikoen bankene er villige til å ta. Det er heller ikke et rentetak slik at banker kan kreve den renten de vil (Finanstilsynet, 2016b).

Hvitvaskingsloven

Banker og finansinstitusjoner er underlagt hvitvaskingsloven, hvor lovens formål er å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering (Hvitvaskingsloven, 2018, §4). Tiltakene skal beskytte det finansielle og økonomiske systemet, samt samfunnet som helhet (Hvitvaskingsloven, 2018, §1). Den nye hvitvaskingsloven tredde i kraft i oktober 2018. Endringene medfører blant annet at bankene må ha en risikobasert tilnærming til gjennomføringen av lovkravene. Formålet med risikovurderingen er å få en oversikt over foretakets risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Ledelsen og styret har ansvar for at risikovurderingen av kunder blir dokumentert. Det er også strengere krav til verifisering av kundenes identitet, noe som også gjelder de reelle rettighetshaverne hos rapporteringspliktige kunder som er en videreføring av «kjenn-din-kunde»-prinsippet (Finans Norge, 2018).

Alle juridiske personer som er underlagt hvitvaskingsloven har rapporteringsplikt dersom det etter nærmere undersøkelser er indikasjoner på hvitvasking (Hvitvaskingsloven, 2018, §26). Rapporteringen skal gjøres til Økokrim, som er politiets og påtalemyndighetenes organ for bekjempelse av økonomisk og miljøkriminalitet (Økokrim, 2019). Statistikk fra Økokrim viser at antall mistenkelige transaksjoner som blir rapportert har doblet seg i perioden 2014-2019. Banker er de foretakene som rapporterer mest om mistenkelige transaksjoner (Økokrim, 2020).

2.2 Bærekraft

2.2.1 Bærekraft og rapportering

FN definerer bærekraft som «Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.» (FN-Sambandet, 2019). Bærekraftig utvikling omhandler videre tre aspekter, miljø og klima, økonomi og sosiale forhold. Sammenhengen i disse aspektene avgjør om noe er bærekraftig eller ikke (FN-Sambandet, 2019). Bærekraft har vært på agendaen til FN siden 1972, hvor det ble opprettet et eget miljøprogram. I 1992 ble Agenda 21 vedtatt, en plan og en veiviser til en bærekraftig utvikling (FN-sambandet, 2019). Parisavtalen, en global klimaavtale, ble i 2016 inngått med mål om å kontrollere klimaendringene (Klima og miljødepartementet, 2016). FNs bærekraftsmål ble også presentert dette året (FN-Sambandet, 2019).

I litteraturen finner vi begreper som CSR, «Social responsibility investing» (SRI) og i nyere tid også «Environmental, Social and Governance» (ESG). CSR, referer til virksomhetens sosiale ansvar. Hvilket ansvar som ligger innenfor CSR er ikke klart definert, og vil variere fra virksomhet til virksomhet (Hunnes, 2014). I CSR rapporteringsstandarder finner vi likevel begreper som korrupsjon, helse og sikkerhet knyttet til arbeidstakere, menneskerettigheter, produksjonsansvarlighet og samfunn (Rankin, Stanton, McGowan, Ferlauto & Tilling, 2012). SRI omhandler de samme aspektene som CSR, men fra en investors perspektiv. En slik investor vil ikke bare vurdere finansregnskapet, men også virksomhetens samfunnsansvar (Galema, Plantinga & Scholtens, 2008). ESG legger i motsetning til CSR større vekt på miljøaspektet i samfunnsansvaret. Fastbø & Hyllseth (2020) skriver at selv om miljøaspektet er i større grad fremtredende i ESG er hovedfokuset ofte på virksomhetsstyring og kontroll.

Pr. i dag er det kun store selskap som er lovpålagt å rapportere om bærekraft etter regnskapsloven §3-3c (1998). Kravet i loven er at alle store foretak skal redegjøre for hva virksomheten gjør for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, likestilling, sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon. Det kommer videre frem at dersom selskapet ikke har noen retningslinjer for dette skal det opplyses (Regnskapsloven §3-3c, 1998). Frem til og med 2017 hadde virksomheter mulighet til å rapportere etter FNs initiativ for samarbeid om en bærekraftig utvikling eller det globale rapporteringsinitiativet, GRI (Forskrift om overgangsregler til regnskapsloven, 2013, §1).

«Global Reporting initiative» (GRI) er kanskje den mest kjente standarden for rapportering om miljø og bærekraft (Rankin et al, 2012). Standarden er bygget opp i to nivåer, universelle standarder og temaspesifikke standarder som inneholder tre underkategorier; økonomi, miljø og sosiale forhold (Ellefsen, 2019). Standardsetterne i GRI har inngått et samarbeid med FN og utarbeidet en guide for hvordan bedrifter kan implementere de 17 bærekraftsmålene (GRI, UN global compact & PwC, 2017). Målene omfatter alt fra bekjempelse av fattigdom, likestilling og utdanning til å bevare liv på land og i vann, samt bærekraftig ressursbruk. Bærekraftsmålene har vært med på å sette fokus på bærekraft globalt. Brandsås (2019) skriver at det er 120 norske virksomheter som benytter disse bærekraftsmålene. Med det økte fokuset på bærekraft trengs det en vesentlig investering på området. Noe av denne kostnaden må virksomheter ta på seg for å kunne nå målene som er satt i politikken (Amel-Zadeh, 2019).

«Task force on climate-related financial disclosures» (TCFD) og «Carbon disclosure project» (CDP) er to rapporteringsstandarder som er mindre kjente, men fortsatt utbredt blant rapporterende bedrifter. TCFD tar sikte på å gi anbefalinger til frivillig rapportering for å øke sammenlignbarhet og kvalitet, med hovedfokus på klima (TCFD, u.å.). CDP fokuserer på at investorer, bedrifter og byer skal forstå og måle deres påvirkning på miljøet ved å gjøre bærekraftsrapportering til en forretningsnorm (CDP, u.å.).

Selv om fokuset på bærekraft har økt den siste tiden, er det et flertall av virksomheter som ikke rapporterer om dette. KPMG har funnet at kun 40% av de 250 største selskapene i verden nevner bærekraft i sin årsrapport (KPMG, 2018). Noen av grunnene til at bedrifter ikke rapporterer om bærekraft er at de tviler på fordelene, konkurrenter rapporterer ikke, det er kostbart, det finnes andre måter å kommunisere informasjonen på, det kan være vanskelig å samle informasjonen og presentere det på den god måte og det kan rette søkelyset på områder hvor virksomheten har rom for forbedring (Chi Kau, Kremer, Thi Phoung & Hsu, 2016). Dette i kombinasjon med at det er frivillig å rapportere gjør at de fleste selskaper ikke rapporterer om bærekraft.

Amel-Zadeh (2019) uttrykker at investorer har blitt mer oppmerksomme på klimarisikoen knyttet til langsiktige investeringer, og det vil derfor være positive sider ved å rapportere om bærekraft. Antallet investorer som vurderer bærekraft i den totale miksen av faktorer som vektlegges øker. Klimarisikoen kan eksponere investorer på lang sikt og denne risikoen fører derfor til en feilprising (Amel-Zadeh, 2019). Arvidsson, & Jonäll (2019) argumenterer for at en aldri vil kunne skape bærekraftig verdi uten å linke verdiskapingen til kundenes verdier. Et økt

fokus på bærekraft og rapportering hos virksomheter vil derfor bidra til verdiskaping når kundene har fokus på dette. En undersøkelse gjort blant nordiske kunder, fant at 45% hadde en interesse i bærekraftsutfordringer i 2011 (Arvidsson & Jonäll, 2019).

I en undersøkelse gjennomført av EY og Greenbiz group mente 74% av selskapene at å kutte kostnader var en av faktorene som avgjorde deres bærekraftstrategi. I den samme undersøkelsen svarte 68% at forventningene fra eierne også var en viktig faktor. Verdien av økt fokus på bærekraft og bærekraftsrapportering kommer blant annet fra økt interesse fra investorer, økt kundelojalitet, og kan ha effekter som redusert kapitalkostnad. Selskaper med høy kapitalkostnad som begynner å rapportere og fokuserer på bærekraft har en tendens til å redusere kapitalkostnaden (James, 2014)

2.2.2 Kvalitet på rapportering

I en undersøkelse om bærekraftsrapportering på Oslo børs gjort av The Governance Group (2019), skriver de «Det brukes så mye ressurser på rapportering som er ubrukelig som beslutningsgrunnlag i finansielle og strategiske valg». I undersøkelsen ble de 100 største selskapene på Oslo børs vurdert på sin bærekraftsrapportering. Kriteriene som ble vektlagt var bærekraftsrapportering (40% vektlagt), CDP (20% vektlagt), TCFD (20% vektlagt) og FNs bærekraftsmål (20% vektlagt). Selskapene ble vurdert på en skala fra -1 til 4 hvor -1 tilsvarte «failed to report» og 4 god og solid rapportering. Bærekraftskriteriet ble vurdert opp mot GRI, hvor en karakter på 3 tilsvarte en GRI rapport. Av 100 selskaper var det kun 2 selskaper som fikk en totalscore på 4 og 25 selskaper med en totalscore på 2 eller mer. De resterende 75 selskapene hadde en score mellom -1 og 2 (The Governance Group, 2019).

Bærekraftsrapportering er til forskjell fra finansiell rapportering ikke underlagt strenge lovpålagte krav, og virksomheten selv setter rammen for det som rapporteres. Informasjonsbehovet vil variere fra bransje til bransje og for ulike interessenter. Dette gjør at informasjonen ofte blir lite sammenlignbar og overflødig eller ikke tilstedeværende (Rød & Lange, 2018). Det er i tillegg 30 ulike rapporteringsstandarder, disse er overlappende og informasjonsverdien er ofte lav. På grunn av dette sliter bedrifter med å orientere seg i de forskjellige standardsettene og det er stor usikkerhet på hva som skal prioriteres i rapporteringen (The Governance Group, 2019).

I en undersøkelse gjennomført av EY, fant de at 92% av investorer benytter ikke-finansiell informasjon i beslutningsprosessen. Samtidig sa 72% at den ikke-finansielle informasjonen ikke holder den kvaliteten de ønsker. Dårlig og manglende kvalitet kan føre til lav tillit fra investorer. En av grunnene til den svekkede tilliten og svake rapporteringen er dårlig datakvalitet, «shit in, shit out» (Nordbø, 2018). Noe av grunnen til den lave kvaliteten på ikke-finansielle og bærekraftsrapporter skyldes dårlige interne rutiner, mangel på kunnskap og kvalitet på data (Nordbø, 2018; Rød & Lange, 2018). «Rutinene for behandling av ikke-finansiell data i daglig virksomhet er ofte fraværende» (Rød & Lange, 2018, s.26). Behandlingen og innhenting av dataene skjer ofte like før rapporteringen. Dette skaper frustrasjon og svekker rapporteringskvaliteten. Det er ressurs- og tidkrevende å sette seg inn i rammeverk for bærekraftsrapportering. Det er imidlertid helt nødvendig for å sikre kvaliteten på rapportene, på samme måte som en regnskapsfører må ha kjennskap til det regelsettet som virksomheten rapporterer etter (Rød & Lange, 2018).

Mangel på klare definisjoner og et tydelig regelverk er to av hovedgrunnene til grønnvasking. Grønnvasking er å intensjonelt mislede brukere og kunder vedrørende selskapets miljømessige praksis. Enten ved å reklamere for produkter som er tilsynelatende bærekraftig eller gjennom en bærekraftsrapport som gir et inntrykk av at selskapet er mer bærekraftige enn det de faktisk er. Dårlige regelverk har ikke alene skylden for dårlig eller feilaktig bærekraftsrapportering. Press fra kunder, investorer og konkurrenter gjør også at flere virksomheter velger å rapportere om bærekraft (Delmas & Burbano, 2011).

Flere påpeker at revisor kan være med å øke kvaliteten på ikke finansielle rapporter (Nordbø, 2018; Rød & Lange, 2018). Verifikasjon vil øke troverdigheten og kvaliteten på slike rapporter. Det kan også være med på å effektivisere de interne prosessene og hjelpe rapporteringsansvarlige med håndteringen av utfordringene med bærekraftsrapportering. Et eksempel på et slikt attestasjonsoppdrag er ISAE 3410, «attestasjonsoppdrag av klimagasser» (Bjerketveit, 2014). Ettersom fokuset på klima og miljø har økt og flere rapporterer utslipp enten frivillig eller pålagt av regnskapsloven §3-3c (1998), har også flere et ønske om en bekreftelse av nettopp denne informasjonen (Bjerketveit, 2014).

2.2.3 Banker og bærekraft

Weber et al. (2008) argumenterer for at banker bør vektlegge bærekraft i risikovurderingen av kunder. Undersøkelsen ønsket å finne svar på om bærekraftskriterier i kombinasjon med finansielle kriterier, vil gi bedre prediksjon av virksomhetens evne til å overholde lånevilkårene eller ikke for små og mellomstore virksomheter. Resultatene viser at ved bruk av bærekraftskriterier øker andelen virksomheter hvor risikoen blir anslått korrekt fra 79% til 87%. Bankene ser ikke ut til å se verdien i å være bærekraftig og det er ofte vanskelig å overføre bærekraftsrisiko til kvantifiserbar data og risiko, på grunn av mangel på verktøy (Weber & Feltmate, 2016).

Flere av bankene i Norge har rettet fokuset på bærekraft, med såkalte grønne lån og bærekraftsrapporter. Det er også flere banker og finansinstitusjoner som er medlem i «United Nations Environmental Programme Finance Initiative» (UNEP FI), som har som formål å fremme og integrere bærekraft i finansnæringen (UNEP FI, 2020). Flere banker har også utviklet egne rammeverk for bærekraftige virksomheter. Rammeverkene skal virke som retningslinjer ved avtaler om grønne lån eller generell utlånsvirksomhet. Hovedtrekkene i disse rammeverkene er fornybar eller effektiv energibruk, «grønne» bygg, håndtering av avfall, miljøvennlig transport og bevaring av klodens marineressurser (DNB, u.å.d; Danske bank, u.å.b; Nordea, u.å.a).

Et grønt lån blir definert som et lån øremerket et formål som er miljømessig fordelaktig. Det tilbys løsninger som gjør det mulig å refinansiere lånene til bedriftskunder dersom de allerede har et lån som ikke er grønt, men har en miljømessig fordel. Gjennom søknaden må det tydelig komme frem til hvilket formål og på hvilken måte det har positive miljømessige effekter. Det er også krav til kvaliteten på rapporteringen og oppfølging av investeringen for å sikre at den miljømessige fordelen består (DNB, u.å.b; Nordea, u.å.b).

2.2.4 EUs lovforslag om bærekraftig finansiering

EU-kommisjonen kom med en handlingsplan rundt bærekraftig finansiering i 2018. Formålet med tiltakene er å få finanssektoren til å bidra til et mer grønt finansielt system med grønne investeringer. Planen består av 26 mulige tiltak fordelt på 10 forskjellige områder og det blir trukket frem flere grunner til at det er viktig med bærekraftig finansiering. Først og fremst er det uforutsigbart hvilke konsekvenser endringer av klima vil ha. Videre vil investeringer og den

finansielle stabiliteten være sterkt truet på grunn av endringer i klimaet. En bærekraftig endring i investeringer vil kunne ha store positive konsekvenser for Europa (Stakkestad, 2018).

Forslagene i handlingsplanen ble fulgt opp med tre forslag til ulike forordninger. Den første forordningen er et forsøk på å få et klassifiseringssystem for miljømessig bærekraftig aktiviteter (Stakkestad, 2018). Videre er det fastsatt fire kriterier som må oppfylles for en økonomisk aktivitet for at den skal kunne gå under definisjonen som miljømessig bærekraftig. Først og fremst må den økonomiske aktiviteten bidra til å ikke være skadelig for noen av de miljømessige målene som er satt i forordningen. Dette kan være alt fra begrensning og tilpasning for klimaendringer, til forebygging og beskyttelse av ressurser og være rettet mot avfallsforebygging og resirkulering. Deretter er det et krav om at investeringen er i samsvar med arbeideres rettigheter. Til slutt må investeringen være i tråd med eventuelle kriterier som er fastsatt i henhold til regelverket (Næsse, 2019).

Den andre forordningen handler om at informasjonen og risikoen som omhandler det bærekraftige aspektet bak investeringene skal offentliggjøres. Formålet med denne forordningen er at informasjonen som blir gitt til forbrukerne skal være tilstrekkelig, riktig og enhetlig. De som vil være underlagt denne forordningen vil være tilbydere av forsikringsbaserte investeringsprodukter, pensjonsforetak og tilbydere av pensjonsprodukter, verdipapirforetak og forvaltere av diverse alternative fond. Alle disse aktørene blir underlagt retningslinjer om informasjon som må gjøres tilgjengelig. Dette vil være innen beslutningsprosesser og rådgivningsprosesser, og det skal gis en grundig gjennomgang av bakenforliggende informasjon av det bærekraftige aspektet før avtaler om investeringer blir vedtatt (Næsse, 2019). Aktører som driver med aktiv markedsføring av sine investeringstjenester og produkter som bærekraftige, vil også bli omfattet av denne forordningen. Her vil de bli pålagt å offentliggjøre på hvilken måte deres produkter eller tjenester oppfyller forpliktelsene. Denne åpenheten har et håp om også å motvirke grønnvasking og annen misvisende informasjon (Stakkestad, 2018).

Den siste av disse tre forordningene handler om inkludering av referanseverdier for lavkarbon og positiv karbonpåvirkning (Næsse, 2019). Bakgrunnen for dette er at slike referanseverdier blir brukt som grunnlag når investorer tar sine beslutninger. Dette er også et argument for å forebygge mot grønnvasking. Til disse begrepene vil det også komme en dypere definisjon i et senere regelverk (Næsse, 2019; Stakkestad, 2018).

2.3 Digitalisering av regnskapsprosessen

2.3.1 Digitalisering

Digitalisering og teknologisk utvikling har blitt en større del av hverdagen for bedrifter. Det blir skapt banebrytende teknologi hvert eneste år, samtidig som vi tilpasser oss endringene i rekordfart (Gårseth-Nesbakk et al., 2019). Moores lov sier at datamaskiner blir dobbelt så raske hvert andre år. Dagens datamaskiner er dobbelt så raske som en i samme prisklasse for to år siden (Andersen & Sannes, 2017).

Virksomheter har helt siden 1960-tallet måtte tilpasse seg digital utvikling. Digitale nyvinninger har gjort bedrifter mer effektive og har gitt muligheter til å reinvestere ressurser som har blitt frigjort (Skjelvan, 2015). Perioden med teknologisk innovasjon og digitalisering blir delt opp i forskjellige faser. Dagens situasjon er i en fase som i stor grad er påvirket av informasjonssystemer, kunstig intelligens og robotiserte- og automatiserte prosesser (Igrens, 2017; Osmundsen, Iden & Bygstad, 2018).

Digitalisering bygger på definisjonen av digitisering, som omhandler en prosess som gjør noe analogt eller fysisk om til noe digitalt. For at noe skal gå fra å være digitisert til å bli digitalisert må den tekniske prosessen sees i sammenheng med de sosiale endringene som også forekommer (Leveraas, 2019). Dersom noe først har blitt digitisert, vil det gjennom digitaliseringen oppstå nye måter å arbeide på (Osmundsen et al., 2018; Pettersen, 2018). Digitalisering brukes også i sammenheng med digital innovasjon og digital transformasjon. Disse begrepene henger sammen, men forklarer ulike fenomener. Digital innovasjon innebærer nye kombinasjoner av digitale løsninger og det fysiske som sammen skaper noe nytt, som for eksempel en 3D-printer (Osmundsen et al., 2018). Digital transformasjon fører til vesentlige endringer i måten man arbeider på. Kombinasjonen av digitalisering og digital innovasjon over tid, åpner opp for digital transformasjon. (Osmundsen et al., 2018; Pettersen, 2018).

2.3.2 Underliggende digitale drivere

Informasjonssystemer

Informasjonssystemer har de siste tiårene vært i bruk i virksomheter. Andersen (1994) definerte et informasjonssystem som «Et system for innsamling, bearbeiding, lagring, overføring og behandling av informasjon» (Andersen, 1994, s.14). «Enterprise resource planning systems» (ERP-systemer) er komplekse IT-systemer for virksomheter som består av mange moduler hvor

regnskapsprogrammet står sentralt (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Endringene i og rundt ERP-systemer er store og raske. For å opprettholde fordelene ved et ERP-system, må innovasjon stå sterkt i bedriften. Slike systemer samler og deler informasjon om hele bedriften, og et velfungerende system vil gjøre en bedrift mer effektiv, fremme samarbeid og være til hjelp som beslutningsgrunnlag (Piazalo & Felderer, 2013).

Bærekraftrapportering har lenge vært en manuell og krevende jobb. Et «sustainable enterprise resource planning system» (S-ERP-system) har blitt en løsning for dette. Slike systemer skal effektivisere, samle og forenkle bærekraftrapporteringsprosessen. S-ERP-systemene er like avanserte og tidkrevende systemer som vanlige ERP-system. Dette er dog et system som kun har bærekraft som formål og vil være i tillegg til et ERP-system i en bedrift (Chofreh, Goni & Klemeš, 2018). Etersom bærekraft har blitt mer relevant, er det rettet et større fokus for å få bærekraft inn i de vanlige ERP-systemene. Dette for å gjøre det mindre ressurskrevende for brukerne å rapportere om bærekraft (SAP, 2020).

«Application Programming Interface» (API) er et grensesnitt i en programvare. Dette betyr at deler eller hele programvaren kan aktiveres fra en annen programvare, som gjør at programmene «prater» med hverandre og informasjon kan hentes ut på tvers av programmer. Dette vil være tidsbesparende og effektivisere informasjonsflyten i bedrifter. Brukerne har endret seg slik at de har blitt mer avhengig av flere programvarer som samarbeider for en raskere og mer effektiv arbeidsprosess. En slik løsning muliggjør for eksempel at timeregistreringssystemet kan snakke med lønssystemet, som videre vil være koblet til regnskapssystemet, og kan dermed gjøre prosesser enklere og helautomatiske. Den digitale prosessen vil også sikre at informasjonen ikke blir endret, samt sikre sporbarhet av dataen. API er et eksempel på at informasjonssystemer ikke trenger å knytte seg til en bestemt bedrift, for API-er muliggjør informasjonsflyt på tvers av virksomheter. Denne typen grensesnitt vil også gjøre det mulig for ERP-systemer å få informasjon fra andre systemer (Gårseth-Nesbakk, 2018).

Skybaserte tjenester

Skybaserte tjenester har de siste årene blitt integrert i de fleste bedrifter, og de fleste ERP-systemer er skybaserte (Hermawan Hermawan, 2019). Kjentegnet til skybaserte tjenester er at tilgang til tjenesten foregår kun over internett. Tjenestene består av servere, nettverk, programvarer, behandlingstjenester og lagring over nett, hvor tjenesteleverandøren står for

lagring, vedlikehold og drift av systemene (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Skybaserte tjenester reduserer unødvendig bruk og vedlikehold av servere som blir oppbevart i bygget. Videre har personer i en bedrift flere ulike mobile enheter som kan koble seg opp mot serverne, som resulterer i at informasjonen distribueres raskere og mer effektivt (Chandrasekhar & Singhal, 2017). Disse fordelene får også sine innvirkninger i regnskapet. Skybaserte løsninger gjør at det ikke kreves investeringer knyttet til lagring og IT-sikkerhet, og at driftskostnadene i større grad blir variable kostnader. Tidligere måtte investeringen gjøres for toppbelastning, som ved for eksempel julehandel. Skybaserte løsninger gir derimot mulighet til å endre lagringskapasitet gjennom året (Gårseth-Nesbakk et al., 2018; Chandrasekhar & Singhal, 2017).

Ved å gå over til slike nettbaserte tjenester oppstår det nye utfordringer for regnskapet og regnskapsproduksjonen. Utfordringene omhandler sikkerheten i og rundt tjenestene. Sikkerhetsrisikoene oppstår fra to kanaler, internt og eksternt. De eksterne truslene er hovedsakelig angrep utenfra, som prøver å innfiltrere systemet uten å ha adgang. Siden systemet er nettbasert og det er mange enheter som er knyttet opp mot systemet samtidig, skaper dette muligheter for angrep. Finansielt vil dette i hovedsak dreie seg om hackere som kan få tilgang på sensitiv informasjon som kan bli benyttet til for eksempel kjøp eller salg av aksjer (Chandrasekhar & Singhal, 2017).

De interne regnskapstruslene retter seg mot brukere av tjenestene eller fra leverandøren som tilbyr de skybaserte tjenestene. Risikoen retter seg mot tap eller ødeleggelse av regnskapsinformasjon som er lagret, både utilsiktet eller med overlegg. Tap på grunn av en utilsiktet handling kan oppstå på grunn av menneskelige feil, feil i datasystemet eller at det forekommer naturkatastrofer som kan kortslutte systemene. Det er på bakgrunn av dette viktig med gode kontroller fra leverandøren sin side (Chandrasekhar & Singhal, 2017).

2.3.3 Digitalisering av regnskapet

Blockchain

Finansiell teknologi («FinTech») er et begrep som først ble tatt i bruk på 90-tallet. FinTech beskrives som utvikling der en bedrift enten lager nye digitale finansielle tjenester eller forbedrer de digitale finansielle tjenestene som allerede finnes (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Blockchain er det siste store innen FinTech. Teknologien ble tatt i bruk av pseudonymet «Satoshi Nakamoto», som er grunnleggeren av kryptovalutaen «Bitcoin» (Cai, 2018). Det som

gjør Bitcoin spesielt og skapte overskrifter, er at hvem som helst kan få tak i myntene ved løse matematiske likninger, og at blockchain sikrer hvem som har rettighetene til mynten. (Hughes, Park, Kietzmann & Archer-Brown, 2019; Nakamoto, 2008).

Blockchain kan enklest beskrives som en hovedbok, bestående av blokker som blir lagt oppå hverandre og til slutt danner en «kjede». Denne hovedboken er åpen og uforanderlig. Blokkene er tidsverifisert med en kryptert signatur, som vil si at en person som vil gjøre endringer må ha autorisasjon før en ny blokk blir opprettet. En ny blokk starter med den samme informasjonen som forrige blokk, og deretter vil den nye informasjonen komme. En godkjent endring vil bli synlig for alle når den er godkjent. En godkjenning blir utført av anonyme «noder» i serveren. Ut fra sikkerhetskrav i serveren er det forhåndsbestemt hvor mange av nodene som må godkjenne endringen for at den skal tre i kraft (Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

Bruk av blockchain innen finans vil føre til at tredjeparter i transaksjoner forsvinner helt. Personer som inngår avtaler gjennom et blockchain nettverk vil ikke trenge å stole på hverandre, sikkerheten ligger i nettverket og nodene. Det blir også utviklet et system hvor anonymiseringen av nodene blir borte, og at nodene kan velges på forhånd. Dette blir kalt «private hovedbøker», hvor en node må ha en invitasjon for å kunne operere i hovedboken. Dersom en node skulle vurdere en transaksjon feil eller ikke svare i det hele tatt, vil den bli kastet ut av det private nettverket. Dersom dette er fremtiden antas det at manipulasjon av finansiell informasjon vil bli mye vanskeligere. Hvis det skal gjøres en endring er det mange uavhengige «noder» som skal godkjenne endringen. Muligheten for å gå tilbake i kjeden for å gjøre endringer forsvinner også, ettersom dette vil føre til at kjeden brytes (Frøystad & Holm, 2016; Askelund, 2017).

Blockchain teknologien er fortsatt under utvikling, og da spesielt med tanke på bruk innenfor regnskapsproduksjon. Det blir spådd at blockchain i fremtiden vil innebære store databaser som inneholder alle firmaers regnskap. Fordelen med dette vil være at kunder og leverandører har nøyaktig de samme posteringene slik at regnskapet alltid er avstemt. Samtidig vil offentlige avgifter blir registrert i sanntid. Dette vil gjøre hele prosessen, fra kjøp til postering, til en og samme automatiske prosess (Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

Overføring av bruksrett og eiendomsretten av eiendeler blir også trukket frem som en potensiell endring. Rettigheten til eiendelen blir tillagt en «mynt» i systemet, og vil da få det samme prinsippet som en Bitcoin-mynt. Den som eier mynten, eier rettigheten til eiendelen. En slik

overføring vil være mye raskere enn det som blir gjort i dag og kan bli gjort på tvers av landegrenser innen 10 sekunder (Frøystad & Holm, 2016). Blockchain har også potensiale til å sikre opphavet og bærekraften til et produkt. Sulkowski (2018) skriver at blockchain har blitt testet for å sikre kvaliteten på vin i Italia. Blockchain kan dermed vanskeliggjøre forfalskning av vin der hvor vinen er knyttet til en kjede med opphav i den produserte regionen eller vingården. Blockchain har også blitt testet for å sikre at produktet du kjøper er produsert på en bærekraftig måte. I Fiji har blockchain blitt brukt til å sikre at fisken fiskeriene selger har blitt fisket i tråd med fiskekvoter og uten bruk av underbetalte arbeidere (Sulkowski, 2018).

Internet of Things og Big data

Begrepet «internet of things» (IoT) er mye brukt de siste årene, og kan kort oppsummeres som alle enheter koblet opp til internett og som utveksler data med hverandre (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Teknologien kan brukes i hjemmet hvor for eksempel en termostat og et sikkerhetsanlegg er koblet opp mot internett og leverer informasjon til brukeren og leverandøren (Wortmann & Flütcher, 2015). Bedrifter vil også dra nytte av dette. For eksempel kan en elektronisk kjørebok være koblet opp mot internett, og overføre informasjon om bilen og brukeren ved hjelp av GPS. All informasjon vil i dette tilfellet bli sendt til systemet der reiseregninger behandles (Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

«Big data» blir sett på som en av de viktigste fremtidige løsningene for bedrifter innen digitalisering. Big data bygger på de samme prinsippene som IoT, men er mer omfattende. Big data kan gjenkjennes ved fire forskjellige egenskaper. For det første inneholder det et stort volum av data som er samlet samme sted, det andre er at dataen som blir benyttet kommer fra ulike kilder. Den tredje egenskapen er at analysene av dataene blir foretatt med stor hurtighet. Det siste kjennetegnet er at det har gått fra å være deskriptive og diagnostiske analyser om hva som skjer nå og hvorfor det skjer, til at det har blitt prediktive og preskriptive analyser, hvor dataene brukes til å predikere hva som vil skje og eventuelt hvordan man kan fremprovosere et utfall (Gårseth-nesbakk et al., 2018).

I et regnskap vil big data kunne bli brukt som et analyseverktøy når en skal gjøre avsetning for tap på kundefordringer. Gjennom big data innhentes informasjon som medieomtale, tidligere erfaringer med kunden og hvilken rangering de har fra kredittrankingsbyråer. Analysen av disse forskjellige informasjonskildene kan bidra til et bedre estimat på avsetninger (Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

Big data har mange fordeler og ulemper. Siden det samles inn informasjon fra så mange forskjellige kilder, er det lettere å tilpasse sine strategier etter hva kunden vil ha. Selger man et produkt til kunder, kan big data analyser hjelpe med å prise produktene slik at overskuddet maksimeres. Samtidig reduserer big data kostnadene ved analysene, da big data raskere kan analysere store mengder data (Lee, 2017). Big data vil ha mange av de samme utfordringene som IoT. Siden informasjonen som hentes kommer fra mange forskjellige typer kilder, resulterer det også i mye informasjon med varierende kvalitet og relevans. Det er derfor viktig å sile ut informasjonen som ikke kan benyttes (Lee,2017). Big data samler inn personlig informasjon og skaper derfor utfordringer med personvern og eventuelt sikkerheten i systemet. (Lee, 2017). Bruken av big data er ganske begrenset, selv om potensialet er stort. Det er mangel på personer med kompetanse til å tolke og analysere informasjonen som blir innhentet slik at innsamlingsmaterialet kan brukes fornuftig (Lee, 2017).

Roboter til automatisering

Roboter til automatisering har gått fra å være rent fysiske hjelpemidler til å også være «softwareroboter» (Gårseth-Nesbakk et al. 2018). En automatisert robot blir definert som et program som har forhåndsprogrammerte regler, for å utføre oppgaver mer effektivt og raskere enn det som er mulig av et menneske (Rozario, Moffitt & Vasarhelyi, 2018). Roboten kan bli satt til å gjøre mange forskjellige oppgaver, som å lese e-post, åpne filer, føre informasjon inn i et ERP-system eller sende e-post til ansatte når feil er oppdaget (Rozario et al., 2018). Implementeringen av slike oppgaver er enkelt, men blir ofte møtt med frykt. Argumentene baserer seg på at mer robotisering resulterer i en reduksjon i antall ansatte. Realiteten er dog en annen, for roboter fjerner overtidsarbeid og de standardiserte oppgavene, de får frigjort tid for enkelte ansatte som heller kan jobbe med oppgaver ansett som verdiskapende for bedriften (Paulsen & Brørs, 2017; Sousa & Rocha, 2019).

Det er ikke slik at roboter til automatisering kan settes i bruk innenfor alle områder. Dette er roboter som trenger presise instruksjoner og fungerer derfor ikke innen områder hvor det tas skjønnsmessige vurderinger. Roboter til automatisering kan derfor bli benyttet til oppgaver tilknyttet lønn, leverandørgjeld og kundefordringer i regnskapsprosessen (Rozario et al., 2018). Et annet kriterium for at slike roboter skal fungere er at oppgavene gjøres ofte, er i store mengder og er standardiserte. Det er derfor enkelt å sette grenser og regler for denne typen automatisering (Rozario et al., 2018; Paulsen & Brørs, 2017; Sousa & Rocha, 2019).

Kunstig intelligens

Et av de mest moderne begrepene innenfor teknologi og økonomi er kunstig intelligens. Teknologien har grunnlag i algoritmer og behandlingsregler som blir «matet» med informasjon. Basert på informasjonen som er matet, dannes det en prediksjon av fremtiden. Det er mange som har en stor misoppfattelse av hva som ligger i begrepet. Det er ikke slik at systemene helt på egenhånd finner ut av hva fremtiden vil bringe, men bruker informasjonen som den har blitt matet sammen med rammene som er gitt, og analyserer denne for å kunne si noe om lignende hendelser som inntreffer (Agrawal et al., 2018; Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

Data som brukes i kunstig intelligens blir delt inn i tre faser. Først, data som har til formål å trene maskinen. Deretter er det data som blir brukt til å styrke maskinen. Dette er store mengder data som skal hjelpe maskinen med å bli tryggere på prediksjonene den skal gjøre. Til slutt er det data for tilbakemeldinger av prediksjonene som er gjort, hvor prediksjonen mates inn og blir vurdert som enten god eller dårlig. Dermed kan maskinen lære av dette for fremtiden (Agrawal et al., 2018).

Det har gjennom tester og situasjoner vist seg at mennesker og kunstig intelligens har sine styrker og svakheter innen forskjellige kategorier. Datagrunnlag og utfall blir delt inn i fire kategorier. Kategorien omtalt som «det som er kjent», handler om at en er i besittelse av store mengder data med god kvalitet. Denne dataen gjør at systemet er kjent med alle mulige utfall av situasjonen, og kan derfor brukes til å gjøre gode og presise prediksjoner av fremtiden. Styrken til kunstig intelligens ligger i prediksjoner av det som er kjent (Agrawal et al., 2018).

Den neste kategorien er «det ukjente som er kjent». Dette handler i hovedsak om at vi har situasjoner som inntreffer sjeldent og at vi derfor har veldig lite informasjon på området, men vi vet at hendelsen vil inntreffe. Innenfor regnskap kan dette være fastsetting av virkelig verdi, omstendighetene rundt vurderingene er stadig i endring og dette er en hendelse som sjeldent gjøres mer enn en gang i året. I slike tilfeller med lite informasjon er mennesker bedre på prediksjon enn maskiner. Videreutviklingen av kunstig intelligens er antatt å fokusere på dette området (Agrawal et al., 2018).

To kategorier kunstig intelligens har vist seg svake på, uten det samme potensiale er ved «det som er ukjent» og «en kjent som er ukjent». Det som er ukjent er en hendelse som aldri har inntruffet før. Dette gjør at vi ikke har noe data eller grunnlag til å lære opp maskinen. Derfor

vil en maskin ha vanskeligheter med å vurdere det som er riktig når en hendelse oppstår. Et kjent eksempel på det ukjente er de svarte svanene i Australia. Europeere på slutten av 1600-tallet hadde kun sett hvite svaner. De kunne derfor ikke besitte informasjon om at det fantes svarte svaner i Australia. Et menneske vil ha like mye vansker med å predikere riktig. Mennesker har, i motsetning til maskiner, evnen til å oppfatte at dette er et område vi besitter lite informasjon på (Agrawal et al., 2018). «En kjent som er ukjent» innebærer at maskinen prøver å finne ut av hva som hadde skjedd dersom man handlet annerledes i en situasjon eller konkludert med noe annet. I disse situasjonene finnes det ikke datagrunnlag som kan brukes til å lære opp en maskin (Agrawal et al., 2018).

Det mest ideelle er prediksjon utarbeidet av mennesker og maskiner sammen. Kunstig intelligens kan på noen områder produsere prediksjoner raskere og billigere med større presisjon enn mennesker. Det er viktig å ikke definere kunstig intelligens som en beslutning, men heller som en presisjon. For mennesker vil i all sannsynlighet alltid måtte ta en endelig beslutning, uansett presisjonen til den kunstige intelligensen (Agrawal et al., 2018).

Det finnes også flere risikoer ved bruk av kunstig intelligens. En risiko er at maskinen ser et utilsiktet mønster i datasettet, og derfor begynner å produsere prediksjoner på feil grunnlag. Det er derfor viktig å forstå hvorfor maskinen lager de prediksjonene som den gjør. Videre foreligger det også risikoer knyttet til sikkerheten i og rundt et slikt system. Hvis noen uønskede får tilgang til systemet kan de mate inn informasjon som vil endre måten maskinen vurderer situasjoner på. Dette kan gjøre at maskinen lager prediksjoner på feil grunnlag. Det er derfor også viktig å følge opp den dataen som blir gitt til maskinen. Mange frykter at kunstig intelligens vil kunne gå fra å bli noe positivt for bedriftene til å bli noe negativt for samfunnet. Frykten ligger i at maskiner vil ta over jobber og samfunnet, og at noen store aktører dermed styrer alt. Ettersom kunstig intelligens fortsatt er helt i startfasen av hvilke muligheter man ser for seg, vil disse problematikkene først kunne bli en realitet om mange år frem i tid (Agrawal et al., 2018).

Kunstig intelligens har også blitt implementert i regnskapssammenheng. Kunstig intelligens blir brukt til tekstgjenkjenning. Dette vil si at hvis man får en faktura, så vil maskinen ha lært seg opp til å forstå teksten og tallene som befinner seg i fakturaen. Den kunstige intelligensen vil da også ha en formening om hvordan den inngående fakturaen skal regnskapsføres. Ettersom det ikke er noe standardoppsett for en PDF-faktura kan det føre til problemer ved

lesingen av fakturaen. EHF-fakturaer har et standardformat som vil gjøre lesingen lettere. I fremtiden kan man se for seg at man kombinerer automatiserte roboter og kunstig intelligens slik at robotene tar mer over det standardiserte, mens den kunstige intelligensen vil stå for de mer komplekse oppgavene (Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

Elektronisk Rapporteringssystem

«Standard Audit File-Tax» (SAF-T) er et eksempel på et elektronisk rapporteringsformat for regnskapsinformasjon til offentlige myndigheter. Hovedformålet er en bedre og standardisert måte å rapportere data fra regnskapet over til myndighetene. Skatteetaten og Regnskap Norge var hoveddriverne for å innføre SAF-T som standard rapporteringsformat. Det ble satt sammen en gruppe fra Revisorforeningen, NHO, Regnskap Norge og Skatteetaten som sammen arbeidet for å få SAF-T innført i Norge (Friisk, Rosseland & Flaa, 2017). SAF-T ble obligatorisk fra 1. januar 2020 (Bjerketveit, 2018). Innføringen av SAF-T vil gjelde alle som har sin regnskapsinformasjon elektronisk. SAF-T vil allikevel ikke ha noen betydning for de virksomhetene som ikke rapporterer elektronisk (Friisk et al., 2017; Bjerketveit 2018).

SAF-T åpner opp for helt nye muligheter når det kommer til analyser av regnskapsinformasjonen. Disse analysene vil også i mye større grad kunne skreddersys for å passe hver enkelt bransje og virksomhet. Denne muligheten åpner seg på grunn av standardiseringen av datagrunnlaget. Filene vil også bli produsert med tanke på kundespesifikasjoner og leverandørspesifikasjoner, og vil samtidig gjøre det enklere for banker og revisorer å hente ut informasjonen som trengs. På sikt vil det føre til mer internkontroll, fordi hovedgrunnene for implementering er å sikre og øke kvaliteten på rapporteringen. Dette arbeidet vil falle over på både de interne og eksterne regnskapsførerne (Friisk et al., 2017; Bjerketveit 2018).

2.3.4 Digitalisering i bankbransjen

På grunn av nye teknologiske løsninger har bankene endret seg betraktelig og blitt tvunget til å ta hensyn til utviklingen hos kunder og samfunnet. Bankenes kunder kan være lokalisert over hele verden og trenger derfor at banken kan nås til enhver tid døgnet rundt. Personlig fremmøte er også noe det har blitt mye mindre av etter fremtreden av de digitale plattformene. Forbrukere har i større grad de siste årene tatt i bruk mobilapplikasjoner fra bankene (Cuesta, Ruesta, Tuesta & Urbiola, 2015).

Cuesta et al. (2015) fant i sin studie at overgangen for banker fra det analoge til det digitale kan deles opp i tre hovedfaser. Den første av disse fasene handler om å reagere og respondere på de nye utfordringene i markedet. Dette innebærer å utvikle og ta i bruk nye teknologier. Slike implementeringer vil gi de aktuelle bankene en fordelaktig posisjon i et marked som er i stadig endring. Et problem for bankene er at systemene de har er så komplekse, og gjør det derfor vanskelig å oppgradere med nye applikasjoner. Noe som også gjør det vanskelig for systemene å samarbeide (Cuesta et al., 2015).

Den neste fasen for digitaliseringen i bankbransjen handler om å re-designe og skape systemer som er raskere og gjør det enklere for samarbeid mellom ulike systemer. På grunn av at endringene i samfunnet skjer med høyt tempo, er det viktig at oppgraderingene i systemene følger etter. Gjennom big data kan en bank få tilgang på store mengder informasjon fra flere ulike kilder. Det er derfor viktig å ha systemer som kan lese og tolke den innhentede informasjonen, for å skape det beste beslutningsgrunnlaget (Cuesta et al., 2015). Et annet aspekt som vokser frem i denne fasen er implementeringen av automatiske prosesser eller kunstig intelligens i sine systemer. Slik teknologi kan bedre effektiviteten for kundene og effektivisere risikovurderingen og låneprosessen (Cuesta et al., 2015).

Den siste fasen handler om at bankene gjennom de digitale endringene kan finne nye strategiske posisjoner. For å kunne oppnå dette må bankene ta for seg de investeringene som er gjort i de digitale systemene og utvikle strategier. Strategien blir i hovedsak kundeorientert og skal støtte opp mot raske beslutninger i systemene. Produksjonen av slike strategier krever mye og vil i de fleste tilfeller føre til at det må gjøres endringer i organisasjonens kultur og oppbygging. De bankene som klarer å nå den siste fasen vil være godt rustet mot nye trusler i markedet og være tidlig ute med å tilby teknologiske nyvinninger til sine kunder (Cuesta et al., 2015).

Den nye formen for digitalisering i bankbransjen med raskere analyser har allerede skapt synlige endringer. Dette har for det første endret måten kunder og banker interagerer på. På grunn av automatisering og kunstig intelligens vil de ansatte i bankene heller fokusere på kundeopplevelser og markedsføring av sine produkter. De nye selskapene som kommer inn på markedet tar med seg nye prosesser og rutiner. Dette gjør at beslutninger tas fortere og prosessene i bankene blir forbedret og raskere. Bankene tilbyr også flere forskjellige produkter, mens en ny aktør i markedet gjerne bare fokuserer på en spesifikk type produkter. Derfor må bankene vedlikeholde alle sine deler av bedriften. Slik markedet er satt opp i dag er bankene

underlagt mye strengere regelverk enn andre aktører. For å utligne forskjellene spås det at i fremtiden vil alle aktører på markedet for finansielle tjenester være underlagt det samme regelverket (Cuesta et al., 2015)

Bankbransjen i Norge har også vært gjennom de samme tre stadiene som beskrevet fra Cuesta et al. (2015). I de senere år har det vært investert betydelig i ny teknologi for å kunne forbedre effektiviteten. Dette er ikke første gangen investeringer i teknologi har blitt prioritert av banker. En studie utført av Gårseth-Nesbakk et al. (2018) ble flere bankers årsrapporter fra en periode på fem år gjennomgått, og det ble observert en klar økning i nøkkelord som digitalisering, robotisering og automatisering i årsrapportene. Det ble også registrert en nedgang på 32% i antall filialer i de bankene som ble undersøkt. Det ble også funnet en nedgang på nesten 9% i antall årsverk i denne perioden, samtidig som det ble registrert en økning i kostnadene og en enda større økning i inntektene. De kunne derfor konkludere med at i periodene bankene har sterkt fokus på digitalisering, har de økonomiske resultatene forbedret seg (Gårseth-Nesbakk et al., 2018).

Payment Service Directive nr. 2

Markedet for finansielle tjenester er i stadig endring. «Payment service directive nr. 2» (PSD2) er et direktiv som er rettet mot banksystemene for økt konkurranse mellom betalingstjenester, mer innovasjon og i tillegg å styrke sikkerheten rundt nettbetaling. PSD2 åpner opp for nye aktører på markedet, betalingsfullmektig og opplysningsfullmektig. Når en betalingsfullmektig er blitt godkjent av Finanstilsynet og har samtykke fra kunden, kan en betalingsfullmektig utføre en betaling fra kundens konto uten å ha en spesiell avtale med kundens bank. Opplysningsfullmektige vil samle kontoinformasjon om kundene slik at det blir enklere å gi råd og styringsanalyser, og må ha de samme godkjenningene og samtykkene som beslutningsfullmektige (DNB, u.å.a).

Innføringen av PSD2 førte til at bankene var nødt til å åpne opp og tilpasse sine systemer. Dette gjør bankene mer utsatt for nye typer trusler mot sine systemer. Et annet problem er betalingsfullmektige som har kriminelle hensikter. De vil ha lettere tilgang til kunders kontoer på tvers av alle bankene. Det har vært et sterkt fokus rettet mot autentisering av kunder for å unngå nettopp dette. Derfor har det blitt opprettet retningslinjer for nye aktører som er nødt til å ta i bruk 3 faktor autorisering for en kunde. Dette vil være noe du har, altså et bankkort eller en mobil, sammen med noe du vet, som en kode eller et passord. Til slutt er også fingeravtrykk

og ansiktsgjenkjenning en faktor. En kunde vil behøve minst to av disse tre faktorene for å gjøre en overføring (PwC Norge, 2019; Finans Norge, u.å.). Et av hovedproblemene for bankene er at nye aktører som Amazon, Apple og Google ikke er underlagt de samme strenge reguleringene som bankene (Cuesta et al., 2015).

2.3.5 Revisjon av en digital regnskapsprosess

Som tidligere nevnt er revisors oppgave å sikre at regnskapet ikke inneholder vesentlige feil. Dette oppnås gjennom kontroll av internkontroller og testing av påstandene som regnskapsprodusenten implisitt uttrykker. Digitaliseringen av regnskapsprosessen vil derfor stille strengere krav til IT-sikkerheten som interne kontroller. Passord, to faktors autentisering, sikkerhetskopiering, kryptering av data og vurderinger knyttet til hvilke programmer som lastes ned og benyttes. Disse er blant de interne kontrollene som må være på plass for at kun de rette personene skal ha tilgang og at behandlingen av dataen blir gjort på en sikker måte (Klæboe, 2017). Hindberg (2009) uttrykker at test av kontroller er viktig og den mest effektive formen for revisjon. Test av de interne kontrollene rundt IT-sikkerheten vil følgelig være sentral i revisjonen av en digitalisert regnskapsprosess.

De interne kontrollene blir videre delt inn i generelle IT-kontroller og applikasjonskontroller (IAASB, 2012, ISA 315). Applikasjonskontroller omfatter kontrollene knyttet til behandlingen av data. Eksempler på slike kontroller er at importeringen av data fra et system til et annet gir fullstendig og riktig datagrunnlag. Disse kontrollene skal dermed sikre at systemene behandler dataen på riktig måte. Generelle IT-kontrollene innebærer tilgang, vedlikehold og bruk av IT-systemer. Disse kontrollene omhandler virksomhetens sikring av informasjon. IT-systemene er i de fleste tilfellene leid av virksomheten med serviceavtaler som gjør at produsenten av systemet også har tilgang til dataen og ofte er ansvarlig for lagring. Revisjonen vil derfor også omhandle sikring av at produsenten har tilstrekkelig kontroll og behandling av kundens data.

2.4 Avslutning

Finansregnskapet blir benyttet i mange sammenhenger, enten som et grunnlag for å ta beslutninger eller for å kontrollere eller styre virksomheten. Kvaliteten på regnskapsinformasjonen er derfor viktig slik at beslutningene blir så kvalifiserte som mulig, og for å dekke informasjonsasymmetrien mellom produsent og bruker. I enkelte tilfeller vil produsenten utnytte nettopp denne informasjonsasymmetrien for å mislede brukerne. Revisor

er derfor en viktig tredjepart i å sikre at regnskapet ikke inneholder feil som ville endret brukernes beslutning. Bankene benytter seg av regnskapet både i den lovpålagte risikovurderingen av kunden og i oppfølgingen av låneavtalen, og er for mange virksomheter en sentral bruker av regnskapet.

Bærekraft er et begrep som for alvor har blitt aktuelt de siste årene. Dette har resultert i at bedrifter tar ansvar knyttet til bærekraft og har begynt å rapportere om dette. Kvaliteten på rapportering og hvilken informasjon som regnes som beslutningsnyttig er ikke klart. Manglende oppfølging og lagring av data, samt ingen klare retningslinjer på hva som skal bli rapportert om, gjør det komplisert og krevende for virksomheter å rapportere om bærekraft. Det er videre vist at bærekraft kan være nyttig i risikovurderingen bankene foretar. Bankene har den siste tiden også utviklet produkter som belønner bærekraft.

Digitale teknologier har effektivisert en rekke menneskelige oppgaver knyttet til styring og kontroll i virksomheten, samt rapportering av finansielle tall. Systemer som ERP og API har gitt virksomheter et mer oversiktlig bilde av virksomheten og lettere tilgang til og distribusjon av informasjon. Robotisering har automatisert flere enkle regnskapsoppgaver som frigjør tid til verdiskaping i bedriftene. De siste årene har kunstig intelligens og blockchain også blitt spådd en viktig rolle i regnskapsføringen. Bankene har på samme måte som andre virksomheter tatt i bruk teknologier enten for å effektivisere arbeid eller som følge av lovpålagte endringer.

3 Metode

Dette kapittelet vil ta for seg oppgavens metodiske tilnærming, og videre gjøres det rede for fremgangsmåten for innsamling av data og hvilke banker som går inn i vår populasjon. Videre vil oppgavens validitet og reliabilitet diskuteres, før en forklaring av hvordan analysen av dataen har foregått. Til slutt presenteres de etiske vurderingene gjort i undersøkelsen.

3.1 Metodisk tilnærming

«En metode betyr en planmessig fremgangsmåte» (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2016, s. 15). Metoden er en fremgangsmåte for å nå målet med forskningen. For å velge riktig metodisk fremgangsmåte er det derfor essensielt å ha et klart mål (Gripsrud et al., 2016). Målet med denne forskningen er å få en forståelse av hvordan bankene tar hensyn til digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftsrapportering i sin risikovurdering av bedriftskunder.

Undersøkelsesdesign kategoriseres ofte i tre underkategorier; eksplorativt, deskriptivt og kausalt. Et kausalt design har som formål å finne og forklare årsak-virkning sammenhenger. Det deskriptive designet har som formål å beskrive en situasjon eller sammenhengen mellom to variabler. En kan imidlertid ikke si noe om årsak-virkning sammenhengene på det aktuelle området. Ved valg av et eksplorativt design har forskeren et utgangspunkt hvor man vet lite om de aktuelle sammenhengene som undersøkes. Forskeren har ingen eller begrensede teorier og kjennskap til området (Gripsrud et al., 2016).

Det skjer stadige endringer innenfor teknologi og som medfører at de digitaliserte delene av regnskapsproduksjonen blir effektivisert og bedre. Det er derfor lite forskning og teorier på hvordan dette påvirker tilliten til regnskapet, og om bankene retter fokuset på de postene i regnskapet som ikke kan digitaliseres. Fokuset på bærekraft har også økt de siste årene, og banker skifter med grønne lån og bedre betingelser på lånene for bærekraftige bedrifter. Det er også her liten forskning på hvordan bankene vurderer bærekraft hos bedriftene og kvaliteten på bærekraftsrapporteringen. Begge fenomenene er relativt nye som gjør det hensiktsmessig med et eksplorativt undersøkelsesdesign hvor vi prøver å få innsikt i hvordan bankene har endret sin risikovurdering på grunn av digitalisering og bærekraft.

For å få en forståelse av fenomenet som ønskes undersøkt, er valg av type data som innsamles en viktig del. Det finnes i hovedsak to typer data, kvalitativ og kvantitativ data. Kvalitative data

har egenskapen av å kunne gå i dybden av sammenhengene og uttrykkes i form av ord. Kvantitative data karakteriseres ved at de uttrykkes i tall og mister derfor egenskapen til å gå i dybden av problemet på samme måte som kvalitativ data. Enkelte metoder for datainnsamling kan både være kvalitative og kvantitative. Det avhenger av hvordan man registrerer dataene (Gripsrud et al., 2016).

For å samle inn data benyttet vi spørreundersøkelser med både åpne og lukkede spørsmål. Den innsamlede dataen vil derfor både bestå av kvalitative og kvantitative data. En kombinasjon av både kvalitative og kvantitative data har blitt benyttet og akseptert i forskning. Jansen (2010), skriver at selv om dataene kan uttrykkes ved tall er det måten dataen blir benyttet som er avgjørende. «Kvalitative undersøkelser har ikke som mål å måle frekvenser og parametere, men søker etter det empiriske mangfoldet i utvalgets egenskaper, selv om disse uttrykkes i tall.» (Jansen, 2010, s. 3, vår oversettelse). I vår undersøkelse er målet å få en forståelse av hvordan regnskapsmanipulasjon, digitalisering og bærekraftrapportering blir hensyntatt i banker, målet er ikke å måle frekvenser eller å forstå årsak-virkning sammenhengene. Derfor er vår undersøkelse en kvalitativ undersøkelse. Denne tilnærmingen gir forskeren mulighet til å benytte både induktiv og deduktiv metode (Sekran & Bougie, 2016).

En induktiv tilnærming skiller seg fra en deduktiv tilnærming ved at man observerer et fenomen og kommer til generelle konklusjoner. I en deduktiv tilnærming har man allerede en teori og vil teste denne på et spesifikt område (Sekran & Bougie, 2016). Sekran og Bougie (2016) skriver at induktiv metode ofte blir benyttet til å forklare og utforme hypoteser, mens deduktiv metode blir benyttet til å teste disse hypotesene. I vår forskning har vi benyttet en induktiv tilnærming, da vi ønsker å se på et spesifikt fenomen. «Det er ikke mulig å bevise hypotese med bruk av induktiv metode, fordi det er ikke noen bevis som forsikrer oss om at det ikke vil bli funnet motsigende bevis» (Propper, sitert i Sekran & Bougie, 2016, s. 26, vår oversettelse). Vi kan med forskningen vår derfor ikke konkludere med en generell konklusjon for de som ikke har deltatt i undersøkelsen.

3.2 Datainnsamling

Datainnsamlingen gjøres kun en gang i en begrenset periode, som følge av dette er denne studien en tverrsnittstudie. En slik studie gjør det mulig å undersøke sammenhenger på et bestemt tidspunkt. En tverrsnittstudie limiteres ved at konklusjonen ikke kan generaliseres over

tid. Ved tidsseriestudier er det i motsetning mulig å konkludere over tid, hvor fenomenet undersøkes mer enn en gang. Målet med vår undersøkelse er ikke å undersøke endringer over tid, men å undersøke bankenes vurderinger i dag (Johannesen, Christoffersen & Tufte, 2011). På grunn av målet med undersøkelsen og begrenset tid ble tversnittstudie et naturlig valg.

Innsamling av data kan gjøres på mange måter, avhengig av hvilken type data som trengs. Data blir delt i to hovedgrupper, primær- og sekundærdata. Primærdata karakteriseres ved at det er innsamlet til forskningsformålet. Metoder for å samle inn primærdata er intervjuer, spørreskjemaer og observasjoner. Sekundærdata er i motsetning data som er innsamlet for et annet formål enn forskningsformålet, som offentlige kilder, faglitteratur og databaser. Hver av disse datainnsamlingsmetodene har sine fordeler og ulemper. Sekundærdata er ofte lettere tilgjengelig, men er ikke alltid like anvendelig som primærdata (Gripsrud et al., 2016).

I denne studien ble det benyttet primærdata, da det ikke er noen som har samlet inn data som kan bli anvendt i undersøkelsen. I kvalitative undersøkelser blir ofte personlige intervjuer benyttet. Fordelen med dybdeintervjuer er at respondenten kan uttrykke seg fritt og at man kan stille oppfølgingsspørsmål der det oppstår uklarheter. Slike intervjuer setter imidlertid begrensinger ved utvalget, da det er tidkrevende (Gripsrud et al., 2016). Innsamlingen av data gjøres ved hjelp av spørreundersøkelser med en stor andel av åpne spørsmål. Åpne spørsmål lar respondenten svare utdypende og fritt, som gir kvalitative data. Gripsrud et al. (2016) uttrykker at bruk av åpne spørsmål kan dekke respondentens holdninger, kunnskap eller meninger på et bestemt område som lukkede spørsmål ikke dekker. Lukkede spørsmål gir kvantitative data da svarene kan tildeles en verdi. En spørreundersøkelse kan dermed benyttes både til kvalitative og kvantitative undersøkelser. Utformingen av spørsmålene blir derfor essensielt for å kunne samle inn kvalitative data (Sekran & Bougie, 2016).

Utformingen av spørreskjemaet må gjøres på en slik måte at svarene er egnet til å belyse forskningsspørsmålene. I undersøkelsen er det som nevnt benyttet både åpne og lukkede spørsmål. Spørsmål med lukkede eller forhåndsbestemte svaralternativer gjør det både lettere og mer effektivt for respondenten å fylle ut spørreskjemaet, og kan derfor være med på å øke svarprosenten (Johannesen et al., 2011). Med lukkede spørsmål mister respondenten derimot muligheten til å uttrykke seg fritt og det er kun forskerens forutinntatte forventninger som blir målt. De åpne spørsmålene er utformet slik at holdningene eller handlingsmønstrer til respondenten skal komme frem. Johannesen et al. (2011) skriver at spørsmål vanligvis kan

inndeles i tre kategorier: kunnskap, handlinger og holdninger. Videre utypes det at meninger også er av interesse, men slike spørsmål ikke alltid reflekterer virkeligheten da meningene ikke nødvendigvis stemmer med respondentens handlingsmønster. I undersøkelsen har vi i størst mulig grad benyttet spørsmål som med grunnlag i teorien er ventet å reflektere bankenes handlingsmønster og kunnskap. Ettersom undersøkelsen er en tverrsnittstudie, har vi ikke mulighet til å følge opp svarene eller gjøre endringer der svarene gir flere spørsmål enn de gir svar. Ved intervjuer kunne vi ha stilt oppfølgingsspørsmål, slik at noe av denne problematikken ville blitt løst.

Selv om åpne spørsmål gir respondenten mulighet til å fritt uttrykke seg, er det ulemper. Gripsdal et al. (2016) skriver at svarene fra åpne spørsmål avhenger av hvor god respondenten er til å uttrykke seg skriftlig, og at respondenten kan legge vekt på ulike deler av spørsmålene dersom de ikke er presise. Dette, og det faktum at man ikke har anledning til å rettlede eller stille oppfølgingsspørsmål, er de største ulempene med en spørreundersøkelse. Det stilles derfor strengere krav til utformingen av spørsmålene i spørreskjemaet. Gripsrud et al. (2016) trekker frem 5 retningslinjer for utformingen av spørsmål i et spørreskjema. Bruk enkle og klare ord, unngå ledende spørsmål, implisitte antagelser, generaliseringer og doble spørsmål. Hva som anses som «enkle og klare» ord vil avhenge av populasjonen. Et ledende spørsmål er spørsmål som indikerer hvilket svar som er «rett», og vil redusere reliabiliteten og validiteten til svarene. For å unngå doble spørsmål har vi delt opp spørsmål hvor det er fare for tvetydighet. Ved dette unngår man faren for at respondenten kun svarer på deler av spørsmålet (Gripsrud et al., 2016; Sekran & Bougie, 2016).

En annen ulempe med spørreundersøkelser er at svarprosenten ofte er lav. Noen grunner til dette kan være at respondenten ikke er interessert i temaet eller at tiden ikke strekker til. For å øke svarprosenten vil layout, introduksjon og lengden på spørreskjemaet være viktig. En uoversiktlig, lang undersøkelse som respondenten ikke blir «fanget» av vil redusere svarprosenten. Purringer kan også hjelpe med å øke svarprosenten, da spørreskjemaer ikke alltid kommer på et tidspunkt hvor respondenten har anledning til å svare (Gripsrud et al., 2016; Sekran & Bougie, 2016). Vi har også sendt ut en e-post på forhånd slik at respondentene er oppmerksomme på undersøkelsen. Purringer ble også sendt ut etter 2 og 3 uker. For enkelte som hadde svart på deler av undersøkelsen, ble det gjort et ekstra forsøk for å få de til å fullføre.

På grunn av det begrensede tidsrommet og muligheten til å undersøke en større andel av populasjonen, falt valget på spørreundersøkelse fremfor personlige intervjuer. Ved personlige intervjuer ville undersøkelsen hatt potensiale til å gi en dypere forståelse av problematikken. Intervjuer krever derimot at vi må møte respondentene, men på grunn av begrenset tid og økonomi ville det da vært vanskelig å undersøke hele populasjonen. Alternativet ville derfor vært en undersøkelse av bankene på sør-øst landet. Valget gir også respondentene mulighet til å tenke over svarene og besvare undersøkelsen i sitt eget tempo. (Gripsrud et al., 2016; Sekran & Bougie, 2016; Johannesen et al., 2011).

3.3 Populasjon og utvalg

For å gjennomføre en undersøkelse må man ha en definert populasjon. Populasjonen er alle undersøkelsesenheter som tilhører den gruppen vi ønsker å undersøke (Gripsrud et al., 2016; Sekran & Bougie, 2016). I vår forskning har vi definert populasjonen til norske banker som utsteder bedriftslån. Gruppen består av 116 banker spredt ut over hele Norge. Listen over de som inngår i populasjonen defineres som en utvalgsramme (Gripsrud et al., 2016). Utvalgsrammen er definert basert på finanstilsynets oversikt over banker med konsesjon. Vi har deretter sjekket om bankene driver utlånsvirksomhet mot bedriftsmarkedet.

Utvalget trekkes ut fra utvalgsrammen basert på statistiske eller ikke-statistiske metoder. En statistisk utvalgsmetode gjenkjennes ved at alle enheter i populasjonen har lik sannsynlighet for å bli trukket ut. Ikke-statistiske utvalgsmetoder har derimot ingen slike krav. I vår undersøkelse blir spørreundersøkelsen sendt ut til hele den definerte populasjonen. Hvem som svarer på undersøkelsen, avgjør dermed utvalget. Utvalgsmetoden blir derfor et ikke-statistisk utvalg (Gripsrud et al. 2016). På grunn av at ikke alle enhetene i populasjonen har en lik sannsynlighet for å bli valgt kan man heller ikke med statistisk sikkerhet generalisere funnene (Sekran & Bougie, 2016).

For å sikre hensiktsmessighet og kvalitet i dataene har vi i størst mulig grad sendt undersøkelsen til personer som har erfaring og faglig kompetanse på området. En slik utvalgsmetode kalles bekvemmelighets- eller strategiskutvalg (Gripsrud et al., 2016). Det er derimot ingen garanti for at disse personene faktisk har svart på undersøkelsen. Vi har også støtt på noen problemer med å komme i kontakt med de riktige personene, da flere banker ikke har kontaktinformasjon på nettsiden, men kun har en generell e-post til kundeservice. I disse tilfellene har vi vært

avhengig av at kundeservice videresender e-posten til riktig person. Videre kan de ansatte i banken sees på som en relativt homogen gruppe, der de har en generell kunnskap om praksisen i banken. En homogen gruppe innebærer at alle medlemmene i gruppen er like, har like forutsetninger og holdninger. På den andre siden vil det være variasjoner i deres kunnskap om regnskap, digitalisering og bærekraft.

Det er ofte vanskelig å avgjøre på forhånd hva som er nok respondenter. I intervjuer bestemmes utvalgsstørrelsen på bakgrunn av spørsmålet: «Får jeg ny informasjon av flere respondenter?». Dersom svaret er nei har man tilstrekkelig med informanter (Johannessen et al., 2011; Sekran & Bougie, 2016). I utgangspunktet er formålet med å benytte et utvalg å kunne estimere eller generalisere svarene på hele populasjonen (Gripsrud et al., 2016). Sekran og Bougie (2016) skriver at lave svarprosent er en grunn til at spørreskjemaer ikke kan generaliseres. Det legges videre til at kvalitativ data ikke er like generaliserbar som kvantitativ. Som følge av dette og at vi gjennomfører en tverrsnittstudie med begrenset med tid, vil studiens evne til å bli generalisert være avhengige av at flest mulig besvarer undersøkelsen. For å danne et representativt grunnlag for analysen og konklusjon var vi avhengige av en høy svarprosent. På forhånd hadde vi et ønske om en svarprosent på omtrent 40% spredt på hele populasjonen, som ville utgjort 45 respondenter.

Populasjonen ble delt i gruppene; små, mellomstore og store banker. Bankene ble delt inn i de ulike kategoriene basert på omsetning i bedriftsmarkedet og antall ansatte i banken. Dette ble gjort for å se om det var noe forskjell i hvordan de ulike gruppene så på regnskapsmanipulasjon, digitalisering og bærekraftsrapportering i sin risikovurderingen av kundene. Det er antatt at det er noe forskjell mellom gruppene, da de større bankene vil trolig ha mer erfaring med de aktuelle temaene. Små banker er på den andre siden antatt å ikke ha like stor erfaring med spesielt bærekraftsrapportering. Det er også antatt at de små bankene legger større vekt på kjennskap til kunden og lokalmiljøet. Vi er derfor avhengige av at vi får tilstrekkelig med respondenter fra alle kategoriene.

3.4 Validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er begge mål på kvaliteten av data (Sekran & Bougie, 2016). Validitet kan defineres som gyldighet og reliabilitet som pålitelighet. Gyldigheten til dataene sier noe om hvor godt dataen måler det den har til hensikt å måle. Videre deles validitet inn i intern og

ekstern validitet, hvor intern validitet refererer til gyldigheten til forskningsfunnene. Ekstern validitet refererer til om funnene er generaliserbare for hele populasjonen.

Den interne validiteten til svarene vil avhenge av om spørsmålene er feiltolket eller ikke. Den innsamlede dataen er kun en representasjon av virkeligheten. Det sentrale blir derfor at spørsmålene måler det de skal måle og respondentene forstår spørsmålene slik at de kan gi et rettvise og gyldig bilde av virkeligheten (Johannesen et al., 2011). Videre vil den interne validiteten avhenge av hvem som svarer på undersøkelsen og hvor stor innsats de legger i den. Validiteten til oppgaven vil påvirkes av at spørsmålene og at svaralternativene i undersøkelsen dekker hele problemstillingen. For å få så pålitelige og gyldige svar som mulig har vi forsøkt å ta kontakt med personer som er egnet og har relevant kunnskap til å svare på undersøkelsen. Dersom respondentene ikke har kunnskap på de områdene undersøkelsen dekker, vil påliteligheten til svaret også reduseres (Gripsrud et al., 2016)

Selv om bankbransjen er en homogen gruppe med grunnleggende kunnskap og forståelse av regnskapet, samt erfaring med risikovurdering og vurderinger av kundeforhold, vil derimot kunnskapen rundt bærekraft og digitalisering variere. Derfor har vi gjort det mulig for respondentene å dele undersøkelsen med flere personer innad i banken. Dette er også begrunnet i at studien ikke tar sikte på å undersøke enkeltpersoner i banker, men banken som helhet. Videre er store banker også delt inn i regioner, som kan påvirke svarene ved at respondenten tar utgangspunkt i kun de regionale kundene og forholdene.

Validitet er nødvendig, men ikke alene en tilstrekkelig betingelse for kvaliteten på dataene (Sekran & Bougie, 2016). Påliteligheten handler om i hvilken grad vi kan stole på dataen, og avhenger av om man ville fått samme svar ved å replikere undersøkelsen med samme eller andre metoder (Gripsrud et al., 2016). Sekran og Bougie (2016) utdyper at reliabiliteten er en indikasjon på stabiliteten og konsistensen i funnene. Selv om det er vanskelig å replikere en tversnittstudie grunnet at datainnsamlingen gjøres på et tidspunkt, kan ikke reliabiliteten sees bort fra. Reliabiliteten vil på samme måte som validiteten avhenge av hvem og hvor seriøst respondenten tar undersøkelsen.

Reliabiliteten vil bli påvirket av om undersøkelsen har dekket det fenomenet som ønskes undersøkt eller om det er andre faktorer som også påvirker fenomenet. For å dekke risikovurderingen bankene gjør, er undersøkelsen basert på tidligere forskning på emnet. Valg

av spørreundersøkelse gjør at vi ikke kan gjøre justeringer underveis, slik at vi ikke har mulighet til å videre undersøke elementer som burde blitt undersøkt nærmere. Ved intervjuer kunne reliabiliteten derfor blitt høyere ved at forskerne stiller oppfølgingsspørsmål underveis i samtalen.

3.5 Analyse

Manglende observasjoner eller manglende svar er en av to feilkilder ved spørreskjemaer. Ikke-responsfeil kommer som følge av at de utvalgte enhetene ikke svarer på undersøkelsen. Svarprosenten er 19,8% i vår undersøkelse som tilsvarer at 93 ikke har besvart undersøkelsen. Denne lave svarprosenten kan resultere i en skjevfordeling i svarene våre, ved at enkelte grupper i populasjonen unnlater å svare på undersøkelsen.

Vi ser i vår undersøkelse at det i hovedsak er banker på Øst- og Midt-Norge som har besvart undersøkelsen. Sett opp mot utvalgsrammen er det også disse regionene som har flest banker i populasjonen. Dette resultatet gir oss imidlertid ikke grunnlag til å uttrykke oss om Sør-, Vest- og Nord-Norge. Fordelingen basert på størrelse er derimot mer representativ for populasjonen, med 11 små, 9 mellomstore og 3 store banker som har besvart undersøkelsen.

Den andre hovedtypen feil, målefeil, oppstår når respondenten misforstår spørsmålet eller ikke svarer ærlig, og kalles systematiske feil. Denne feilen kan reduseres ved å konstruere et best mulig spørreskjema. Datarensing er en metode for å utelukke de svarene som er åpenbart feiltolket, har ekstreme verdier eller ikke er besvart. Rensingen gjøres ved å gjennomgå svarene og se om svarene virker fornuftige (Gripsrud et al., 2016). I svarene ser vi at enkelte banker har misforstått spørsmålene, hvor dårlig formulering av spørsmålene kan være en årsak. Ved valg av intervjuer kunne en unngått slike misforståelser.

I undersøkelsen er det lukkede spørsmål som gjør det mulig å analysere dataene statistisk. Den innsamlede dataen er på et nominalnivå som tilsier at frekvensfordelinger er hensiktsmessig. Nominalnivå betyr at dataen bare gir grunnlag for å dele enhetene inn i grupper basert på den innsamlede dataen. (Gripsrud et al., 2016). I undersøkelsen er det imidlertid ikke dette som er hovedfokuset. For å besvare forskningsspørsmålene vil en kvalitativ analyse av dataene være vel så viktig. Analyse av kvalitative data består av 3 steg: organisering av data, koding og presentasjon (Creswell & Poth, 2018). Organiseringen av dataen er på de fleste områder gjort i

undersøkellesprogrammet, SurveyXact som ble benyttet, med oversikt over alle svar på spørsmålene. Kodingen av dataen krever i motsetning mer arbeid. Kodingen består i hovedsak av å redusere dataen til kjernen av svaret, og å finne meningsfylte undergrupper i svarene (Creswell & Poth, 2018). Presentasjonen av dataen blir gjort med en blanding av statistisk tilnærming av lukkede spørsmål og tolking av de åpne spørsmålene. Ved å kombinere dette kan vi underbygge de statistiske svarene med tolkningen av de åpne svarene.

Først presenteres svarene på spørsmålene for å gi en oversikt over hvordan respondentene har svart på undersøkelsen. Her vil det også bli presentert sammenhenger og svar som skiller seg ut. Undersøkellesdesignet gir ikke mulighet til å si noe om det er en statistisk sammenheng, men derimot trender i svarene. Det vil i enkelte tilfeller være vanskelig å se slike trender, da det kun er 23 respondenter og gruppene er forholdsvis små. Transkriberingen og analysingen av dataen er gjort sammen for å sikre at ulike syn mellom forskerne ikke ville påvirket analysen. Videre vil svarene knyttes mot teori for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene.

3.6 Etiske Vurderinger og Dagens situasjon

I en innsamlingsprosess kan man samle inn sensitiv informasjon om respondenten. Denne informasjonen kan bli misbrukt dersom den havner i feil hender, det er derfor viktig at dataen blir lagret og behandlet riktig. Respondentene har i mange tilfeller et ønske om at svarene skal være anonyme slik at de ikke kan spores tilbake til dem, som igjen stiller krav til lagring og behandling av dataen. Personopplysningsloven setter krav til behandling av den innsamlede dataen. Denne loven krever samtykke fra respondenten og at det er en begrunnelse for at informasjonen samles inn. Som respondent har man også rettigheter knyttet til informasjonen som blir samlet inn. Rett til innsyn, rett til å få rettet, slettet eller begrense behandlingen og rett til å protestere mot behandlingen er noen av disse rettighetene. (Kommunal og Moderniseringsdepartementet, 2019). Norsk senter for forskningsdata (NSD) er et nasjonalt arkiv og senter for forskningsdata, eid av kunnskapsdepartementet. Oppgavene til NSD er å vurdere om forskningsprosjekt, hvor personopplysninger behandles, innfrir kravene til personopplysningsloven (NSD, u.å). Vår godkjenning ligger som vedlegg 1.

Universitetet i Agder har på grunn av smittefare av koronaviruset oppfordret alle studenter som gjennomfører forskning i form av masteroppgave, ikke å gjennomføre personlige intervjuer. Alternativt kan telefon eller andre digitale løsninger benyttes til intervju. Dette har ingen direkte

påvirkning på vår datainnsamling da vi gjennomfører en digital spørreundersøkelse. Koronaviruset har dog fått store konsekvenser for store deler av samfunnet, og spesielt for den økonomiske situasjonen hos mange bedrifter og privatpersoner. Dette fører igjen til stor pågang hos banker, og kan dermed føre til at vår undersøkelse blir nedprioritert. Koronapandemien inntraff midt i vår innsamling. Vi utvidet derfor tidsrommet for når undersøkelsen kunne gjennomføres, i håp om at flere ville gjennomføre undersøkelsen.

Bankenes risikovurdering kan ha blitt påvirket av denne krisen. Mange bedrifter sliter og søker dermed lån i banken for å overleve. Dette gir insentiver for manipulasjon og resultatstrekking. Dette regner vi med bankene også vurderer. På grunn av dette kan bankenes risikovurdering ha blitt mer omfattende eller blitt rettet større fokus på enkelte deler av regnskapet som er utsatt for manipulasjon. Dette kan ha en innvirkning i våre svar.

3.7 Avslutning

I dette kapittelet har oppgavens metodiske tilnærming og noen av utfordringene og svakhetene ved oppgaven blitt belyst. Undersøkelsen har en kvalitativ tilnærming med spørreskjema som metode for datainnsamling. Populasjonen består av norske banker med konsesjon fra finanstilsynet til å drive bankvirksomhet. Vi har totalt fått 23 besvarelser, noe som utgjør omtrent 20% av populasjonen. Det har vært utfordringer knyttet til innsamling av datamateriale grunnet den spesielle situasjonen vi befinner oss i knyttet til korona-pandemien.

4 Resultatgjennomgang

Undersøkelsen ble sendt ut til 116 banker og det er totalt 23 respondenter, hvor en av respondentene som ikke har fullført hele besvarelsen. Denne respondenten blir allikevel tatt med da det kun er casene som ikke er besvart. Presentasjonen av dataen er delt inn i tre deler, bruk av regnskapsinformasjon, digitalisering og bærekraft.

4.1 Bruk av Regnskapsinformasjon

I denne delen av undersøkelsen stiller vi i hovedsak spørsmål om hvilken regnskapsinformasjon som benyttes i en risikovurdering. Vi undersøker også hva, hvordan og i hvilken grad bankene benytter regnskapsinformasjonen de innhenter. Videre spør vi hvordan bankene benytter seg av revisor og revisjonsberetningen i risikovurderingen. Til slutt undersøker vi om bankene har vært bruker av et manipulert regnskap og på hvilken måte dette var manipulert, samt hvordan de stiller seg til manipulasjon av bærekraftsrapporter.

Innhenting av finansiell informasjon

På det første spørsmålet blir bankene spurt om hvilken informasjon som vanligvis innhentes fra kunden. Her kommer det frem at budsjetter og årsregnskap er de mest sentrale delene. Det er derimot 18% av de små bankene som ikke har trukket dette frem, dette kan skyldes at dette er et åpent spørsmål og respondentene kan ha tolket det forskjellig. Vi ser også at på neste spørsmål innhenter alle bankene minst 1 år med årsregnskap. Det kommer også frem at 67% store og 44% mellom-store banker legger vekt på strategi og utviklingsplaner, det er kun 9% av de små bankene som også trekker frem dette. De små bankene på sin side trekker i større grad frem kundeinformasjon som en viktig faktor. Det er også én liten bank som legger til at online rapporteringssystemer gjør at banken løpende kan hente den informasjonen de anser nødvendig.

Bankene ble så spurt om hvor mange år med årsregnskap som innhentes, og om halvårsregnskap og kvartalsregnskap innhentes fra kunden. Blant respondentene svarer 78% at de henter ut 2 til 3 år med regnskapsinformasjon, og at 61% benytter halvår eller kvartalsregnskap. Andelen som henter ut 3 år med regnskapsinformasjon er 35 prosentpoeng større enn for de bankene som henter ut 2 år. Videre er det kun én liten bank som har svart at det hentes ut mer enn 3 år med regnskap. Alle de store bankene henter ut halvår og kvartalsregnskap, mens blant de små og mellomstore kun er henholdsvis 45% og 67% som gjør dette.

Bruk av regnskapsinformasjon

Videre ble bankene spurt om hvilket regnskapsspråk bankene foretrekker. Her svarer 78% av bankene at hvilket regnskapsspråk som blir benyttet ikke har noen betydning, svarene fordeler seg likt med 70-80% i hver undergruppe. Enkelte utdyper at så lenge banken er klar over hvilket språk som blir benyttet og det er konsekvent over tid, har ikke regnskapsspråk noen betydning. Flere legger også vekt på at kundegruppen er primært små og mellomstore bedrifter som benytter seg av GRS. Blant de tre, henholdsvis små og mellomstore, som foretrekker IFRS, utdyper én at dette er fordi IFRS gir bedre stabilitet over tid. Til slutt legges det til at et universelt regnskapsspråk ville vært å foretrekke.

På spørsmålet om hvilke poster i resultatregnskapet som har innvirkning på risikovurderingen svarer alle unntatt én liten bank at salgsinntektene har en innvirkning. Videre ser vi også at varekostnad og lønnskostnad blir svart hyppig. De resterende postene i regnskapet blir også lagt vekt på, men ikke hos en like stor andel av bankene. Deretter ble bankene spurt om det samme for balanseposter. I balansen er det gjeld, kundefordringer og egenkapitalen som fremkommer hyppigst. Generelt legges det noe større vekt på balansepostene enn resultatpostene blant de små og mellomstore bankene. Én av respondentene svarte at resultatregnskapet ikke hadde noen innvirkning på risikovurderinger og at alt fokuset ble rettet på balansen. Hos de store bankene vektlegges i motsetning resultat og balanse i like stor grad. Blant bankene vektlegger de mellomstore bankene flest poster i både resultat og balanse, hvor avskrivninger frekventerer i større grad enn hos de andre. Finansielle eiendeler benyttes av alle de store bankene, men kun henholdsvis 78% og 64% av de mellomstore og små bankene.

På spørsmålet om manglende poster i regnskapet blir vurdert, svarer tilnærmet 1/3 at disse postene vurderes. Videre blir bankene spurt om hvordan «off-balance» postene vurderes, her svarer de at dette vurderes kun når de har kunnskap eller mistanke om at det er noe som mangler i regnskapet. Videre nevner fire at dersom det er mistanke om manglende poster avklares dette enten med revisor eller regnskapsfører. Det trekkes også frem av én liten og to mellomstore banker at leasing og factoring avtaler undersøkes nærmere.

Kontantstrømoppstilling

På spørsmålet om hvilke elementer i kontantstrømoppstillingen som blir benyttet ser vi at operasjonelle aktiviteter fremkommer hyppigst, med 78%. Det er ingen mønster, basert på størrelse, knyttet til hvilke elementer som blir benyttet. Finansielle aktiviteter er det elementet

som blir lagt minst vekt på. Det er også en av respondentene som svarer at de ikke benytter seg av kontantstrømoppstillingen. Videre på spørsmål om de krever at små foretak utarbeider kontantstrømoppstilling, svarer kun 9%, én stor og én mellomstor, at dette kreves. 61% svarer at dette kun kreves ved spesielle tilfeller og 30% svarer at dette ikke kreves. Det er imidlertid verdt å merke seg at blant de som ikke krever kontantstrømoppstilling er det kun små og mellomstore banker.

Noter

Bankene ble spurt om de benytter informasjonen fra notene. Det blir i all hovedsak svart at denne informasjonen blir benyttet. Det er kun to små og én mellomstor bank som ikke benytter seg av denne. Videre ble bankene spurt om hvilke noter som anses som de viktigste, her trekkes det frem noter som underbygger vurderingsposter i balanse. Enkelte trekker også frem prinsippnoten, spesielle hendelser, finansiering og pantsettelse som viktige noter. Videre legges det også til at hvilke noter som er viktige er bransje- og situasjonsavhengig og at notene i hovedsak benyttes til å avklare uklarheter i regnskapet.

På spørsmålet om i hvilken grad det legges vekt på prinsippnoten ser vi et skille mellom store og øvrige banker. De store bankene legger middels til høy vekt på prinsippnoten mens de små og mellomstore bankene legger middels til lav vekt på noten. Det er også 5 små og mellomstore banker som ikke legger vekt på denne noten.

Annen finansiell informasjon

Bankene ble spurt om hvilken annen finansiell informasjon som blir benyttet i risikovurderingen. Her svarte 74% av bankene at budsjettet er en av de finansielle informasjonskildene, som blir benyttet. Dette samsvarer med svarene på spørsmålet om hvilken informasjon som innhentes. Det kommer imidlertid ikke tydelig frem, foruten de to som har presisert det, om dette er generelle budsjetter, prosjekt- eller investeringsbudsjett. Det er også flere informasjonskilder som blir nevnt: aldersfordelt saldoliste, markedsanalyser, driftsplan og likviditetsprognoser. Videre presiserer én av respondentene at «Fremtidig kontantstrøm er det som er viktigst. Historikk tillegges liten vekt.». Dette tilsier at budsjetter og fremtidsplaner tillegges større vekt enn historiske regnskap. Til slutt legges det til at tilliten til kunden avgjør hvor mye dokumentasjon som innhentes, det vil derfor variere fra kunde til kunde.

Bankene ble så spurt om de krever konsernregnskap fra selskaper med vesentlig innflytelse i et annet selskap, selv om de ikke er pliktig til å utarbeide dette. Her svarer to store og to mellomstore banker at de krever dette, mens henholdsvis én og syv svarer at dette kun kreves ved spesielle tilfeller. De små og mellomstore bankene skiller seg fra de store og har en overvekt som svarer at de kun krever dette ved spesielle tilfeller. Derimot er det kun tre av de små bankene som sier at de ikke krever dette. Bankene svarer at de i hovedsak krever konsernregnskap utarbeidet ved spesielle tilfeller.

Nøkkeltall

Bankene ble spurt om hvilke nøkkeltall som blir benyttet i risikovurderingen. Nøkkeltallet egenkapitalandel blir benyttet av samtlige banker, ellers svarer bankene ganske spredt på dette spørsmålet. Videre er det nøkkeltall som gjeldsgrad, egenkapitalrentabilitet og bruttofortjeneste som frekventerer mest, med 60-70%. Noen av bankene nevner at de også benytter nøkkeltall som EBITDA og arbeidskapital, og én bank trekker frem variabelenhetskostnads-betraktning som en vurdering banken gjør.

Videre ble det spurt om det gjøres modifikasjoner med årsregnskapet før nøkkeltallene beregnes, hvor 39% gjør modifikasjoner. Det er verdt å merke seg at det ikke er noen av de store bankene blant disse og at det er 55% av de små og 33% av de mellomstore bankene. På spørsmålet om hvilke modifikasjoner som gjøres, svarer 56% av de som gjør modifikasjoner, at de gjør egne vurderinger i balansen. Seks banker trekker frem at de benytter virkelig verdi eller reelle verdier istedenfor bokførte verdier i denne vurderingen. Videre legges det til at enkelte korrigerer for engangsposter og at flere av bankene har små og mellomstore kunder hvor det kan være store svingninger fra år til år.

Kinserdal (2018a; 2018b) kritiserer de tradisjonelle nøkkeltallene og mener at disse burde byttes, dette gjelder spesielt der kunden rapporterer etter IFRS. Spørsmålet lød som følger:

«Finn Kinserdal kommer med kritikk til de tradisjonelle nøkkeltallenes konkursprediksjon i artiklene "på tide med nye nøkkeltall i regnskapsanalysen" og "nye og bedre nøkkeltall i regnskapsanalysen". Artiklene tar utgangspunkt i IFRS-regnskap.

Noen av de nye nøkkeltallene er:

- Finansielle eiendeler delt på korsiktige rentebærende gjeld*
- Finansielle eiendeler i forhold til sum gjeld*
- EBITDA (som et gjennomsnittstall)*

*Det uttrykkes også at driftsrelaterte eiendeler og finansielle eiendeler gir bedre konkursprediksjon enn sum eiendeler. "Kanskje på tide at bankene vurderer å bruke andre nøkkeltall enn egenkapital- andel, likviditetsgrad og nettoresultatgrad?"
Hvordan stiller du deg til utsagnet ovenfor?»*

Her svarer seks av bankene at de er enige i dette utsagnet og syv sier at dette vil være situasjonsavhengig. Som vi ser fra tidligere spørsmål benytter fire banker allerede EBITDA, dette blir også presisert her. Noen interessante svar er:

- *«Bankene benytter seg av en scoringsmodell som predikerer sannsynligheten for tap (PD). Denne scoringen kommer både fra finansielle, ikke-finansielle og behaviorvurdering. Bankenes vurderinger er derfor mye mer finmasket enn det som kritiseres over. Ved vurdering av mindre SMB-selskaper er det mer enn nøkkeltall i regnskapet, som sier noe hvordan selskapet vil gå fremover.»*
- *«Det jobbes hele tiden med mer treffsikre prediksjonsmodeller. EBITDA har vært brukt i mange år og også finansielle eiendeler. Ikke i scorekortet, men der dypere analyse brukes. Relevante nøkkeltall alle tre. Ser ikke helt at de er nye, det var et rart utsagn, men enig i at det tradisjonelle kan utfordres.»*
- *«Nøkkeltall kan brukes som styringsverktøy, men kunde-/bransje-/lokalkunnskap er like viktig.»*
- *«Ja, det spørres om hvilken bransje vi snakker om. F.eks bolig eiendom er ikke overnevnte nøkkeltall direkte avgjørende da man heller bør ha fokus på framtidig kontantstrøm og verdijustert egenkapital.»*

Enkelte andre banker har også lagt til at nøkkeltall aldri vil være tilstrekkelig i en risikovurdering. Til slutt legger syv av bankene til at nøkkeltallene til enhver tid må sees i sammenheng med bedriften som blir vurdert.

Covenants-krav

Bankene ble så spurt om nøkkeltall blir benyttet som covenants-krav, her svarer 87% av bankene at de benytter dette. Det er kun to små og én mellomstor som svarer at de ikke benytter nøkkeltall som covenants-krav. Videre ble bankene spurt om de benytter noen ikke finansielle covenants-krav. Blant bankene er det godkjenning av endring i eier situasjonen som blir hyppigst benyttet, med svarprosent på 57. Det er seks av bankene som svarer at godkjenning av utbytte og lån til aksjonærer benyttes som et covenants-krav. Krav til styret blir også nevnt, det

varierer om det er skifte av styre som må godkjennes eller om det kreves et eksternt styremedlem. Enkelte legger til at også dette vil være situasjonsavhengig.

Revisjon og kvalitetssikring

Bankene ble spurt om de benytter revisjonsberetningen i risikovurderingen. Her svarer kun 83% av bankene at de benytter denne. De som ikke benytter seg av denne er tre små og én mellomstor bank. Videre ble de spurt om de krever revisjonsberetning for små foretak. ti av bankene svarer at de ikke krever dette. De som kun krever dette i spesielle tilfeller fordeler seg likt, med 35% både på forenklet revisjon og full revisjon. Det er kun to store banker som krever revisjonsberetning også for små foretak, den ene krever full og den andre krever forenklet beretning.

På spørsmålet om hvordan og når bankene følger opp revisjonsberetningen sier fem at dette gjøres dersom bankene anser det som nødvendig eller ved behov for grundigere kontroll. Videre sier bankene at revisjonsberetningen benyttes enten ved årlig kredittfornyelse eller at de forholder seg til den årlige revisjonsberetningen. Én av bankene legger til at revisjonsberetningen sees på i sammenheng med regnskapet, men at den ikke er særlig informativt hos små foretak.

Bankene ble så spurt om hvilke tiltak som gjøres for å sikre pålitelig regnskapsinformasjon. Her svarte én liten og tre mellomstore banker at de sikrer regnskapsinformasjonens kvalitet ved dialog med enten kunde eller regnskapsfører. To av de store bankene sier at de stoler på revisor og vurderer om fravalgt revisor er akseptabelt, når det er tillat. Flere små og mellomstore banker trekker frem at lokalkunnskap og kjennskapen til kunden er avgjørende for om de vurderer regnskapet som pålitelig. Ellers nevnes bruk av regnskapskontor, regnskapsanalyse og at regnskapet sjekkes mot budsjetter. En av de små bankene sier «Banken har begrensede muligheter for å kontrollere på et dypt nivå, men tidvis kreves revisjon, samt at banken også til tider krever at kunden bruker banken som driftsbank. Dette vil gi en litt bedre oversikt over saken».

Manipulasjon

På spørsmål om banken har vært bruker av et manipulert regnskap de siste to årene og eventuelt hvordan regnskapet var manipulert, svarer syv av bankene bekreftende. Postene som var manipulert var salgsinntekt, lønnskostnad og varelager. Manipulasjonsmetodene varierte

mellom svarene, men de fleste knyttet seg til forhøyning av resultatet enten ved for tidlig inntektsføring eller reduksjon av kostnader. Det var også to av tilfellene hvor balansen var manipulert, ved henholdsvis øking av varelager og feilvurdering av anlegg under arbeid. Videre ble bankene spurt om hvilke poster i regnskapet det knytter seg spesiell risiko til med tanke på manipulasjon. Bankene svarte relativt spredt, men varelager, kundefordringer og generelle vurderinger i balansen er de postene som fremkom hyppigst. Det gjennomgående i svarene er at det i hovedsak er knyttet størst risiko til balanseposter. Dette stemmer overens med spørsmålet om hvilke poster i regnskapet bankene vektlegger, hvor det kom frem at balanseposter var de viktigste.

4.2 Digitalisering

I denne delen av spørreundersøkelsen kartlegger vi bankenes grunnleggende kunnskap og kjennskap til ulike teknologier og digitalisering. Videre spør vi bankene om hvordan de stiller seg til den digitale utviklingen i regnskapsprosessen. Til slutt spør vi hvordan de tror digitalisering kan påvirke risikoen for manipulasjon av regnskap, og hvordan risikovurderingen i fremtiden vil påvirkes.

Kjennskap og anvendelsen av teknologier

På spørsmålet om hvilke teknologier bankene har kjennskap til, er svaralternativene kunstig intelligens, roboter til automatisering, blockchain, big data, internet of things, API-er, ERP-systemer, SAF-T og har ikke kjennskap til noen av de nevnte teknologiene. Her svarer mellom 60% og 80% at de har kjennskap til de fleste teknologiene. De teknologiene som skiller seg ut er API og SAF-T, 11 svarer at de har kjennskap til API og kun seks sier de vet hva SAF-T er. Det er noe overaskende at så få har kjennskap til SAF-T, da dette er en obligatorisk rapporteringsfil til det offentlige. Det er også én mellomstor og én stor bank som svarer at de ikke har kjennskap til noen av de nevnte teknologiene. Videre ble bankene spurt om de hadde kjennskap til om noen av teknologiene ble benyttet i regnskapsprosessen. Her svarer 12 at de vet ERP-systemer blir benyttet og åtte at roboter til automatisering også blir benyttet. Det er ni som svarer at de vet at API blir benyttet i regnskapssystemene, to av disse har også svart at de ikke har kjennskap til API på forrige spørsmål. For øvrig er det seks som svarer kunstig intelligens, fem som svarer big data og blockchain blir svart av én. Det er videre åtte som ikke har kjennskap til om noen av teknologiene blir benyttet i regnskapsprosessen. Vi ser i svarene at det er stor spredning i hvor oppdaterte bankene er på digitaliseringen av regnskapsprosessen.

Vurdering av kundenes digitalisering

Bankene ble spurt om de vurderer kundens digitaliseringsstrategi, hvor 74% svarer at de ikke vurderer digitaliseringsstrategien hos bedriften. De som svarer at dette vurderes fordeler seg relativt likt mellom undergruppene. På spørsmålet om de ser noen begrensninger for digitalisering i regnskapsprosessen etter nåværende regnskapsstandarder, svarer seks av bankene at de ikke ser noen begrensninger. En av bankene skriver: «Ser store fordeler ved økt digitalisering pga. vårt ønske om kjappere tilgang til regnskapsdata for vurdering. Jo mer manuelt, jo lengre unna er historikken og større mulighet for at det skjer noe som vi ikke ser på mellomvegen.». Det legges også til uavhengig av om regnskapet er digitaliser eller ikke, må en aldri glemme å snakke med kunden, «know your customer». Tre av de små bankene sier at de ikke har tenkt på eller ikke har nok kunnskap til å vurdere dette.

På spørsmålet om bankene ser noen ulemper med å digitalisere regnskapsprosessen svarer fire små og to store banker, av totalt 23 banker, nei. Blant disse legges det til at det stort sett kun har fordeler som effektivisering, deling av data og hurtigere tilgang som vil gi mer sanntidsinformasjon. Det er kun tre mellomstore banker som trekker frem noen ulemper med å digitalisere regnskapsprosessen, blant de tingene som blir nevnt knytter ulempene seg til lav kvalitetssikring. I dette legges det at systemene må ha gode internkontroller slik at ikke uvedkommende har tilgang på dataen. Hacking, feilkilder og integrasjonsutfordringer blir også nevnt.

Bankenes systemer og risikovurdering

Videre ble bankene spurt om de har systemer som gjør det mulig med online rapportering. Blant de syv som svarer at de ikke har slike systemer finner vi alle de store bankene. Det er kun én av de små bankene som ikke tilbyr dette. Totalt er det 70% banker som tilbyr slike løsninger. Bankene blir spurt om digitalisering av regnskapsprosessen har noen innvirkning på risikovurderingen. Her svarer 74% av bankene at digitalisering ikke har innvirkning. Blant de resterende 26% som svarer at digitaliseringen har innvirkning finner vi kun små og mellomstore banker. Videre på spørsmålet om det legges større vekt på estimater og vurderingsposter dersom regnskapsprosessen er digitalisert, er det kun én liten og én mellomstor bank som svarer at estimater og vurderingsposter blir lagt større vekt på.

Bankene ble spurt om og hvordan de tror risikovurderingen i fremtiden endres basert på økt digitalisering av regnskapsprosessen. Én mellomstor bank sier at de vil trolig ha større tillit til

regnskapstallene. Én annen av de mellomstore bankene sier: «Det vil handle om risikomodeller, algoritmer og nye måter å avdekke risiko på, som vil være bedre og mer fintunet enn det vi har i dag». Flere av bankene påpeker at det vil føre til økt effektivisering, forenklinger og mer tid til kontroll av regnskapet. Andre er mer skeptiske og svarer at dette kommer an på bankenes digitalisering og at avstanden til kunden blir større.

Digitalisering og manipulasjon

Bankene ble så spurt om de har sett noen sammenheng mellom regnskapsmanipulasjon og økt digitalisering av regnskapsprosessen. Her svarer 74% av bankene at de ikke ser noen sammenheng. Det er derimot ingen som svarer at manipulasjonen øker ved økt digitalisering, men to små og tre mellomstore banker svarer at økt digitalisering reduserer manipulasjon. Videre ble bankene spurt om hvilke teknologier som kunne bidra til økt tillit til regnskapsinformasjonen. Blant de teknologien som trekkes frem har 30% svart kunstig intelligens og 35% har svart API. Det er derimot kun to av bankene som ser potensiale i bruk av blockchain i regnskapsproduksjonen. Til slutt er det tre små og to mellomstore banker som svarer at de ikke tror teknologi kan øke tilliten til regnskapet.

Videre ble bankene spurt om digitalisering kunne redusere risikoen for manipulasjon, og eventuelt hvilke poster dette gjaldt. 30% av bankene svarte at digitalisering kan redusere risikoen, og det er kun én liten bank som tenker at dette ikke er tilfellet. Det kommer frem fra svarene at automatisering kan komplisere manipulasjonen og at jo mindre mennesker påvirker regnskapsinformasjonen jo bedre blir informasjonen. Det legges også til at ved økt digitalisering kommer det frem nye risikoer som må vurderes. Bankene ble også spurt om digitalisering kunne øke risikoen for manipulasjon, her svarte 22% nei mens det er 55% av de mellomstore bankene som svarer ja. Blant de som svarer ja utdyper enkelte at digitalisering øker risikoen for hacking og at økt «privatisering» øker muligheten for manipulasjon. Det ble også nevnt at økt digitalisering krever at regnskapsprodusenten har tilstrekkelig styring og kontroll. En mellomstor bank la også til «Hvis digitalisering fører til mindre bruk av ekstern regnskapsfører så øker eiers mulighet til manipulasjon, i og med at de eventuelt kan ferdigstille regnskapet selv.».

Case 1

Bedriftene som er omtalt blir kategorisert som små bedrifter og kan derfor unnlate revisjon.

De er like store og vært økonomisk stabile i flere år.

Bedrift A blir ansett som en innovativ og digital bedrift. De er kjent for å teste ut og ta i bruk det nyeste innen teknologi i den daglige driften og regnskapet. De benytter seg av et ERP-system og den nyeste teknologien innenfor regnskapsføring.

Bedrift B er mer konservative når det kommer til digitaliseringsprosesser. De benytter seg av enkle regnskapssystemer og den daglige driften er ellers lite digitalisert.

Først ble bankene spurt om, og eventuelt hvordan, risikovurderingen ville blitt annerledes i dette tilfellet. Her svarer 65% av bankene at den ikke ville blitt annerledes. Blant de mellomstore bankene er fordelingen tilnærmet 50% som sier at det ville blitt annerledes, blant små og store er fordelingen tilnærmet 70%. Videre svarer to av bankene at oppdateringen av regnskapstall skjer hyppigere med digitalisering og at løpende rapportering derfor blir viktigere. Det legges videre til at økt digitalisering kan gi bedre oppfølging og mindre detaljregulering. Enkelte sier også at risikovurderingen må vurderes fra bedrift til bedrift og at det er mange forhold som spiller inn, blant annet kultur, bransje og strategi. En liten bank sier «En mer innovativ bedrift vil lettere kunne omstille seg. Selv om caset kun baserer seg på regnskap, vil dette også kunne ekstrapoleres til markedet for øvrig. Skybaserte regnskap har også banken mulighet til å integrere seg mot, som da kan gi en bedre oppfølging over lånets løpetid». Én mellomstor sier at dersom alt i bedriftene er likt er det et pluss med gode systemer for regnskap og rapportering. I siste spørsmål til case 1 spurte vi hvilke av bedriftenes regnskap bankene ville ha størst tillit til, her svarte 65% at de vill ha lik tillit, to mellomstore banker at bedrift B ville ha størst tillit og én liten, tre mellomstore og én stor bank svarte bedrift A.

4.3 Bærekraft

I denne delen undersøker vi bankenes kjennskap til ulike bærekraftstandarder og spør om utbredelsen av bærekraftsrapportering blant kundene deres. Vi spør også om bankene ønsker bærekraftsrapportering og om de gir ut grønne lån. Videre undersøker vi om bankene har kjennskap til EUs lovforslag om bærekraftig finansiering og hvordan de tror dette kommer til å påvirke bærekraftsrapportering. Deretter spør vi hvordan bankene sikrer kvaliteten på rapportene. Til slutt presenterer vi case nr. 2, hvor vi spør hvordan lånevilkår påvirkes av bærekraftsrapportering.

Bankenes kjennskap til bærekrafts rapportering

På det første spørsmålet spør vi bankene om de har kjennskap til de følgende bærekraftstandardene: Regnskapsloven §3-3c., GRI, FNs Klimamål, CDP, TCFD eller om de ikke har kjennskap til noen av disse. Blant de nevnte bærekraftstandardene i spørsmålet svarer 74% at de har kjennskap til FNs klimamål og 57% har kjennskap til regnskapsloven §3-3c. Foruten om disse er det generelt liten kjennskap til de resterende. To små og én mellomstor bank svarer at de ikke har kjennskap til noen av standardene. Blant de store bankene er det en som ikke har kjennskap til regnskapsloven §3-3c, vår forventning er at de store bankene også har store kunder som rapporter etter denne standarden.

Videre ble bankene spurt om de har kunder som rapporterer om bærekraft. Det er en overvekt, 70%, av banker som ikke har kunder som rapporterer. Blant disse finner vi også to store banker. Blant bankene som har kunder som rapporterer fordeler svarene seg med omtrent 30% for hver undergruppe. Bankene ble så spurt om de benytter seg av bærekraftsrapporter i risikovurderingen, her svarer 70% av bankene at dette ikke blir praktisert. Det er imidlertid en større andel av store banker som benytter seg av bærekraftsrapporter i risikovurderingen. Sett i sammenheng med spørsmålet før, ser vi at noen av bankene har kunder som rapporterer, men ikke benytter disse. Andre benytter rapporter selv om de ikke har kunder som rapporterer. Dette gjelder seks av bankene, fordelt med to små, tre mellomstore og én stor bank.

På spørsmålet om bankene har sett en endring i antallet som rapporterer om bærekraft, svarer 61% nei, med en hovedvekt av små banker. Det er 39% av bankene som sier at de har observert en økning og ingen som har sett en reduksjon. Videre på spørsmålet om de har et ønske om mer bærekraftsrapportering svarer 83% av bankene at dette er ønsket, og det er kun tre små og én stor som ikke ønsker dette. Selv om 70% av bankene tidligere har svart at dette ikke benyttes i risikovurderingen.

Grønne lån

Bankene ble deretter spurt om de gir ut grønne lån, dette er det tre små, fire mellomstore og to store banker som gjør. Dette er imidlertid to mer enn de som benytter bærekraftsrapporter i risikovurderingen. Bankene ble også spurt om hvilken informasjon som blir vektlagt i vurderingen av grønne lån. De som gir ut slike lån sier at de vektlegger reduksjon av karbonutslipp, energirapporter og fornybar energi i vurderingen. Godkjenning og sertifisering av næringsbygg legges også til. Det er også én liten og to mellomstore banker som her utdyper

at grønne lån ikke er blitt implementert, men at det er på vei. Vi spurte også bankene om de benyttet noen miljømessige covenants-krav til grønne lån og eventuelt hvilke. Hos 87% av bankene er det ingen covenants-krav av miljømessig karakter. Blant de bankene som benytter seg av slike covenants-krav, nevnes det at de krever nullutslipp, en viss energiklasse eller en Bream-bygg-godkjenning.

Kvalitetssikring av bærekraftsrapporter

Videre ble bankene spurt om hvordan de sikrer og vurderer kvaliteten samt sjansen for manipulasjon av bærekraftsrapporter. Én mellomstor bank svarer at det er vanskelig å vurdere kvaliteten på rapportene da det ofte er egne definisjoner på bærekraft, og én annen mellomstor bank sier det er for lite standardertil at dette kan vurderes på en tilfredsstillende måte. Én tredje mellomstor bank sier at de vurderer bærekraft med utgangspunkt i regnskapsloven §3-3c. Videre er det flere som er usikre og ikke har kunder som rapporterer. Én av de store bankene legger også til at det er for lite standarder til at kvaliteten kan vurderes på en skikkelig måte.

Videre ble bankene spurt om hvordan de vurderer risikoen for manipulasjon av bærekraftsrapporter. 65% av bankene sier at de ikke vurderer risikoen for at rapportene er manipulert. Det er kun én mellomstor og én stor bank som sier at dette blir gjort. Bankene som vurderer risikoen, ble så spurt om hvordan risikoen blir vurdert. Her sier kun én at de tar høyde for grønnvasking, og at de som rapporterer legger subjektive standardertil grunn slik at en alltid må være skeptisk til rapporteringen. Bankene ble spurt om de krever attestasjon fra en uavhengig part for å sikre kvaliteten på bærekraftsrapporter. Her svarer ingen av bankene at de krever attestasjon, og det er kun én mellomstor og én stor bank som krever dette ved spesielle tilfeller, de øvrige bankene krever ikke dette.

Videre ble bankene spurt om de ønsker en felles rapporteringsstandard for bærekraft, her svarer 83% at de har et slikt ønske. Det er derimot én av de små, én av de mellomstore og to av de store bankene som ikke har dette ønske. Deretter ble bankene bedt om å utype hvilken informasjon de har et ønske eller behov for i en felles standard. Blant svarene er klimaavtrykk, informasjon om hvilke tiltak som er gjort for å forbedre bærekraften og informasjon om bærekraftig investeringer de mest sentrale. Enkelte legger også til at en felles bærekraftstandard kan gi forenklinger og at de ser fordelene med dette. Det er imidlertid noen som sier at bransjeforskjeller vil gjøre det vanskelig å implementere en felles bærekraftstandard.

EUs lovforslag

På de tre neste spørsmålene ble bankene spurt om de hadde kjennskap til og eventuelle tanker rundt EUs nye forslag om bærekraftig finansiering. Omtrent 50% svarte at de hadde kjennskap til dette lovforslaget fordelt likt på alle undergrupper. 39% av bankene tenker også at lovforslaget vil bedre bedrifters rapporteringsvilje. Noen av bankene sier at rapporteringsviljen enten vil tvinge seg frem eller at det vil gjøre at bedriftene lettere kan forholde seg til kravene. Én av bankene utdyper også at de ikke har tro på at det vil bli noen endringer hos de små bedriftene, og at det vil kreve mye tid og ressurser fra disse. Videre svarer 52% at implementeringen av lovforslaget vil bedre kvaliteten på rapporteringen. Enkelte legger til at det vil bli lettere å sammenlikne og enklere å vurdere kvaliteten. Det er kun fire som er usikre på om kvaliteten vil øke.

Case 2

Bedrift A rapporterer frivillig, nøyaktig og utfyllende etter både Regnskapsloven §3-3C og GRI sitt regelverk. Miljørapporteringen og bærekraftsmålene er tydelig implementert i bedriftens strategier og de er velutformet.

Bedrift B har tilnærmet ingen bærekraftsrapportering.

Bedriftene driver i samme bransje. Begge søker lån til investering i næringsseiendom.

Næringsseiendommen er ikke utpreget bærekraftig. De har tilnærmet lik økonomisk stilling.

Begge bedriftene er små og kan unnlate revisjonsplikten, noe begge bedriftene har gjort.

I dette caset spør vi først om miljøregnskapene ville blitt, og eventuelt hvordan de ville blitt, vurdert i risikovurderingen. Her svarer 41% av bankene at de ville vurdert bærekraftsrapportene i et slikt tilfelle, med en overvekt av små og mellomstore banker. Videre sier tre av bankene at miljøregnskap vurderes positivt og én nevner at bedrift A er tydelig fremtidsrettet. Miljørisikoen vurderes på lik linje med annen risiko, legges det til av en mellomstor bank. På spørsmålet om miljørapporteringen har noen innvirkning på lånerammen og betingelsene sier 59% at rapportering ikke ville gi endring i låneramme eller betingelser. 32% sier at det ville gi samme låneramme, men bedre lånebetingelser. Det er én mellomstor bank som sier at kun lånerammen ville økt. Til slutt sier én av de store bankene at både lånerammen ville økt og betingelsene ville blitt bedre. I siste spørsmål spør vi bankene om en bærekraftig næringsseiendom ville gi et annet svar på spørsmålet over. På dette svarer 16 at de vil gi like lånebetingelser, derimot ville seks av bankene endret lånebetingelsene.

4.4 Avslutning

I dette kapitlet er resultatene fra spørreundersøkelsen presentert. Bankene benytter store deler av regnskapsinformasjonen i risikovurderingen. De anser revisor som en viktig tillitsperson i kvalitetssikringen av regnskapet. Bankene har imidlertid liten kunnskap om hvilke digitale prosesser som er med i regnskapsproduksjonen. Videre svarer bankene at de har tillit til de digitale prosessene både i regnskapet og i risikovurderingen. Bærekraftrapportering har bankene også liten kjennskap til, og kunnskapen er lav. Det er videre få som har konsekvente svar knyttet til bærekraft, selv om bankene uttrykker at bærekraft vurderes som ønskelig og positivt.

5 Analyse og diskusjon

I dette kapitlet vil vi analysere svarene fra undersøkelsen og diskutere de funnene som ble presentert i kapittel 4. Diskusjonene vil knytte seg til de tre forskningsspørsmålene vi har formulert.

5.1 Hvordan påvirker kundens digitalisering av regnskapsprosesser bankenes risikovurdering?

Innhenting av informasjon

Som vi ser fra svarene innhentes årsregnskap fra kunden som forventet, de fleste av bankene innhenter for 2 til 3 år. Dette gir bankene et bedre informasjonsgrunnlag i risikovurderingen. De historiske tallene kan gi bankene sentral informasjon om inntjeningssevne, soliditet og bankens fremtidige eksponering. Som en av bankene sier legges det ikke bare vekt på historiske tall, men også på fremtiden, da det er i fremtiden risikoen for bankene ligger.

Budsjettene har som formål å kontrollere og koordinere fremtidige aktiviteter (Bogsnes, 2012). De fleste av bankene sier at budsjetter og prognoser er viktig i sin vurdering. Disse budsjettene blir produsert av kunden og kan derfor være påvirket av virksomhetens syn på fremtiden og være opportunistisk. Selv om budsjetter kan være en indikator på fremtiden, må budsjettene vurderes mot tidligere årsregnskap og bransjeutvikling for å vurdere om dette er reelt. Bogsnes (2012) uttrykker videre at budsjettene fort går ut på dato og at budsjettene kan sperre for verdiskapende beslutninger. Når virksomheter har tatt i bruk BB og gått vekk fra tradisjonelle budsjetter for å fokusere på verdiskaping, er det interessant at bankene som er avhengige av at virksomhetens lønnsomhet fortsatt holder fast ved budsjetter.

Regnskapet som informasjonskilde

Som først antatt legger bankene vekt på resultatregnskapet i sin lovpålagte risikovurdering. Regnskapet kan derimot som tidligere nevnt, i delkapittel 2.1.2, bli produsert med forskjellige standarder. IFRS er en balanseorientert standard og er blitt kritisert for å ha liten prediksjonsverdi som følge av at endringer i balansen blir «dumpet» i resultatet (Kinserdal, 2018b). GRS er i motsetning et resultatorientert rammeverk, hvor balansen er fastsatt med utgangspunkt i resultatet. (Kvifte & Johansen, 2008). Valg av rammeverk vil følgelig ha konsekvenser for både resultat og balanse. Bankene i undersøkelsen har imidlertid ingen

preferanse for valg av rammeverk, så lenge de er klar over hvilket rammeverk som blir benyttet. Det kommer frem i undersøkelsen at noen av bankene ikke legger særlig stor vekt på historiske tall, men heller er opptatt av å se på fremtiden. Prediksjonsverdien til regnskapet vil derfor være sentral. IFRS er allerede kritisert for å ha lav prediksjonsverdi, som derfor indikerer at bankene vil få større nytte av GRS. Videre i svarene ser vi at bankene legger stor vekt på balansen. Balansen gir bankene informasjon om virksomhetens soliditet og bankens eksponering ved konkurs (DNB, 2019; Ådland, 2010). Enkelte banker gjør også egne vurderinger knyttet til virkelig verdi i balansen, noe IFRS allerede åpner opp for.

Uavhengig av valg av regnskapsspråk og poster i regnskapet, må regnskapet gi et rettviseende bilde av den økonomiske stillingen i virksomheten for å møte kvalitetskravene. Regnskapskvalitet innebærer at brukeren tar mer informerte og kvalitetsmessig bedre beslutninger (Stenheim et al., 2017). Fleksibiliteten i regnskapsstandardene kan følgelig gjøre det vanskelig å vurdere kvaliteten til regnskapet (Petersen et al., 2017). I undersøkelsen sier bankene at de benytter store deler av både resultat og balanse, og i stor grad poster som er gjenstand for vurderinger og skjønnsmessige estimer. Fra svarene i undersøkelsen ser vi at små og mellomstore banker ikke vurderer hvilke prinsipper som blir benyttet i like stor grad som de store bankene. Prinsippnoten blir i middels til lav grad lagt vekt på blant små og mellomstore banker.

Valg av regnskapsprinsipp kan få konsekvenser for både resultat og balanse, som kan få utslag på bankenes risikovurdering. Enkelte små banker legger vekt på at de kun har kunder som regnes som små eller mellomstore virksomheter etter regnskapsloven. Disse virksomhetene har etter regnskapsloven §1-6 (1998) valget om full eller variabel tilvirkningskost i beregningen av varekostnad. Valg av full tilvirkningskost vil resultere i at en større del av kostnadene blir bundet til varebeholdningen i balansen.

Notene blir trukket frem som den viktigste informasjonskilden i årsregnskapet og skal gi brukeren ytterligere informasjon om finansregnskapet (Heskestad, 2015). Vi ser også i vår undersøkelse at notene er tilstedeværende i risikovurdering hos 87% av bankene, men at de anser forskjellige noter som viktige. Bankene benytter videre en rekke poster som er gjenstand for vurderinger og skjønnsmessige estimer. Varige driftsmidler, omløpsmidler, kundefordringer, finansielle anleggsmidler og avsetninger er blant de postene bankene benytter. Varige driftsmidler krever estimat på levetid og vurdering knyttet til klassifisering av

påkostning eller vedlikehold. Klassifiseringen av påkostning og vedlikehold ble av WorldCom benyttet til å øke resultat og balanse (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017)

Omløpsmidlene er likvide og lett omsettelige eiendeler i virksomheten, og inneholder eiendeler som verdipapirer som ikke er ment for langsiktig eie, kontanter og bankinnskudd, kundefordringer og varelager. I denne posten skal verdiene vurderes etter laveste verdi prinsipp, som er laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi (Regnskapsloven, 1998, §5-2). Regnskapsprodusenten må derfor vurdere om den virkelige verdien til disse postene er høyere eller lavere enn anskaffelseskosten. Varelager og kundefordringer krever vurdering om avsetninger for tap eller nedjustere verdien på varelager. I svarene ser vi at det er en større andel små og mellomstore enn store banker som vurderer disse avsetningene.

Som vi har sett legger bankene vekt på en rekke poster som krever skjønnsmessige estimater og vurderinger. Poster hvor produsenten kan velge prinsipper og som krever skjønnsmessige estimater og vurderinger, blir trukket frem som poster det er knyttet spesiell risiko til (Heskestad, 2015; 2016). Flere av bankene svarer imidlertid at de kun legger vekt på notene i de tilfellene hvor postene krever forklaring eller er uklare. Ut fra svarene ser ikke bankene nytten av notene i vurderingen av produsentens estimater og skjønnsmessige vurderinger. De fleste notene er valgfrie for små foretak, og de små bankene uttrykker at de kun har små og mellomstore kunder.

Salgsinntekter benyttes av alle bankene som vurderer resultatregnskapet. I risikovurderingen benyttes inntjeningen til beregningen av P/D (DNB, 2019; Ådland, 2010). Salgsinntekter har historisk sett blitt manipulert på flere måter, for eksempel ved falske inntekter eller for tidlig inntektsføring (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017). Den iboende risikoen i salgsinntekter knytter seg til bransjespesifikke forhold. Salgsinntekter kan kreve vurdering ved kontrakter som går over flere perioder og ferdigstillingsgraden må løpende vurderes, men for majoriteten av bedrifter er det standard kjøp og salg som er vanlig. Periodisering gir også muligheter for manipulasjon av inntekter for slike selskaper. For å vurdere hvor risikoen ligger, kreves det derfor bransjekunnskap. Forståelse og analyse av bransjen vil være med på å forklare lønnsomheten og hvilke risikoer som foreligger (Heskestad, 2016). Det er kun fem som legger vekt på at bransjespesifikke risikoer er avgjørende for risikovurderingen. Videre legger små og mellomstore banker vekt på at kjennskap til kunden er viktig.

Avsetninger for tap, nedjustering av varelagerets verdi og garantiavsetninger er det flere banker som ikke benytter, men kan gi informasjon om bransjespesifikke forhold. En økning i disse postene kan indikere at virksomheten sliter med omsetning av varer og ikke får betalt sin kortsiktige gjeld. Kinserdal (2018) la også vekt på at en virksomhet ikke kan fokusere på å nedbetale sin kortsiktige gjeld ved likviditetsproblemer, da dette vil resultere i at virksomheten ikke kan kjøpe eller produsere nye varer til salg.

Heskestad (2015) skrev at for mange regnskapsbrukere retter for lite fokus på de ytre omgivelsene til en virksomhet, og det rettes for mye av fokuset på årsrapporten. Svarene i undersøkelsen ser vi at små og mellomstore banker legger mer vekt på kjennskap til kunden enn hva de store bankene gjør. Det er videre kun en bank som uttrykker spesifikt at de innhenter informasjon om bransjen. Noen av bankene sier også at enkelte deler av regnskapet blir vurdert utfra bransjen virksomheten befinner seg i. Lokalkunnskap kan i noen tilfeller avdekke hvilke konkurrenter og ytre risikoer som foreligger, som for eksempel en frisørsalong. Lokalkunnskapen gir derimot ikke nok innsikt i virksomhetens begrensninger og ytre påvirkning dersom virksomheten utøver sin drift over et større geografisk område. Analyse av bransjen kan forklare lønnsomhet, faktorer som må foreligge for å være lønnsom og framtidutsikter (Heskestad, 2016). En slik analyse vil derfor også kunne avdekke røde flagg og indikere hvor risikoen for manipulasjon ligger.

«Off-balance» poster kan reflektere store verdier. Selv om Kinserdal (2018b) knytter dette mot at regnskapet ikke reflekterer alle verdiene som aksjeprisen fanger opp, er mange av virksomhetene som har disse «off-balance» postene avhengige av de kontantstrømmene leasingavtaler medfører. «Off-balance» poster kan også være garantiforpliktelser, gjeld eller fordringer. Det er som nevnt 1/3 av bankene som sier at slike poster ikke vurderes. Blant de bankene som vurderer disse postene er det leasing kontrakter og factoring avtaler som blir vurdert. Det er ingen av bankene som uttrykker at de vurderer forpliktelser som ikke fremkommer i balansen.

Risikovurdering og konkursprediksjon

Valg av rammeverk kan få konsekvenser i bankenes konkursprediksjon. Bankene ser i denne konkursprediksjonen nærmere på P/D, EAD og LDG. I beregningen av P/D vil soliditet og lønnsomhet være viktige måltall (DNB, 2019; Ådland, 2010). Soliditeten til selskapet er en indikator på virksomhetens evne til å betale på lang sikt. Et nøkkeltall som representerer dette

er for eksempel egenkapitalandel (Hanssen, 2013) I undersøkelsen ser vi at alle bankene benytter dette nøkkeltallet. Det er imidlertid interessant at bankene ikke har en preferanse for rammeverk. IFRS åpner for bruk av virkelig verdi som følgelig vil resultere i en høyere egenkapitalandel. Valg av prinsipper innenfor GRS kan også ha påvirkning, hvor full og variabel tilvirkningskost er et eksempel. Enkelte banker gir også uttrykk for at de gjør egne vurderinger knyttet til verdien i balansen, men små og mellomstore banker legger liten vekt på regnskapsprinsippene kundene benytter. Dette kan føre til en feilprising av risikoen bankene tar, ved at kunder som er tilsynelatende solide og liten sannsynlighet for mislighold.

Lønnsomheten gir uttrykk for avkastningen på kapital og virksomhetens evne til å skape verdi (Hanssen, 2013). I undersøkelsen ser vi at bankene benytter nøkkeltall som bruttofortjeneste, og EBITDA blir benyttet av fire banker. Disse nøkkeltallene gir indikasjoner på selskapets lønnsomhet (Hanssen, 2013). Videre benytter bankene i stor grad «tradisjonelle» nøkkeltall, som egenkapitalandel, gjeldsgrad, egenkapitalrentabilitet og bruttofortjeneste. Det gjennomgående i svarene er at alle bankene benytter seg av nøkkeltall som sier noe om både soliditet, likviditet og lønnsomheten til virksomhetene. Kombinasjonen av nøkkeltallene er derimot forskjellig. Kinserdal (2018) kritiserte disse tradisjonelle nøkkeltallene. Kritikken var rettet mot å benytte tradisjonelle nøkkeltall i regnskap utarbeidet etter IFRS. Etersom det i stor grad er små og mellomstore banker som har svart på undersøkelsen er denne kritikken ikke like relevant for dem, da kundene ofte er små og rapporterer etter GRS. Det er interessant å se at ikke alle bankene er like statiske i bruk av nøkkeltall som Kinserdal (2018a; 2018b) gir uttrykk for. Flere av bankene uttrykker at de kontinuerlig jobber med nye prediksjonsmodeller med nye nøkkeltall og at nøkkeltallene vurderes ut ifra virksomheten.

Modifikasjoner av regnskapet før nøkkeltallene blir beregnet kan gi en bedre innsikt i de økonomiske realitetene. Kinserdal (2018b) skriver at ved å måle eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi vil foretakets netto inntjeningsverdi være bedre representert. Blant bankene er det kun ni små og mellomstore banker som gjør modifikasjoner. Blant de modifikasjonene som gjøres sier seks av bankene at de vurderer balanseposter til virkelig verdi. Videre blir også vurdering av «off-balance» poster og justering for engangsposter nevnt. Justeringer for engangsposter vil gi et inntrykk av «normalt» regnskap.

I konkursprediksjonen legges det også vekt på andre forhold enn kun finansielle, som Kinserdal (2017) også ga uttrykk for i sitt scoreskjema. Blant de ikke-finansielle forholdene Kinserdal

(2017) trakk frem, var karakteristika ved regnskapsprodusenten og kontrollmiljøet. Dette scoreskjemaet reflekteres også gjennom svarene. Spesielt små og mellomstore banker legger stor vekt på kjennskapen til kunden som er sammenfallende med karakteristika ved regnskapsprodusenten. Videre er det enkelte banker som vektet det positivt dersom bedriften benytter regnskapskontor. Et regnskapskontor kan sikre kvaliteten til regnskapet ved at regnskapsføreren har den faglige kompetansen som er nødvendig. Selv om bruk av regnskapskontor kan redusere risiko, vil det alltid være en risiko knyttet til regnskapet da kunden har mulighet til å gjøre endringer.

Oppfølging av låneavtalen

Kinserdal (2018b) og Heskestad (2015) påpeker at bankene setter covenants-krav som kan indikere røde flagg eller misligheter dersom de blir brutt. Krav til nøkkeltall, styre, skifte av revisor og svake internkontroller er blant de covenants-kravene som trekkes frem. I undersøkelsen ser vi at bankene benytter seg av nøkkeltall som covenants-krav. Fra svarene ser vi at regnskapet ikke er nok for å sikre betalingsevnen til virksomhetene, da de fleste gir uttrykk for at de også benytter ikke-finansielle covenants-krav. Endring i eiersituasjon er det mest fremtredende svaret. Sett i sammenheng med at bankene legger vekt på at kjennskap til kunden er viktig, er dette et naturlig krav fra bankene. Nye eiere kan ha andre interesser og ha uærlige hensikter. Videre krever også flere banker godkjenning av utbytte og lån til aksjonærer. For banken vil dette sikre at virksomheten opprettholder sin betalingsevne knyttet til lånet før de betaler ut til aksjonærer.

I svarene ser vi at noen av bankene legger vekt på at digitalisering vil føre til hyppigere oppfølging av låneavtalen. Digitale løsninger gjør rapportering lettere ved online rapportering, og oppdatering av regnskapsinformasjon kan skje nærmest i sanntid (Cuesta et al., 2015; Gårseth-Nesbakk et al., 2018). For å effektivt kunne vurdere regnskapet vil det derfor være naturlig å ha benchmarks eller covenants-krav. Økt digitalisering kan derfor føre til økt bruk av covenants-krav og løpende oppfølging. Ut fra undersøkelsen ser vi at hele 90% av små og 67% av mellomstore banker tilbyr online rapportering, men det er ingen av de store bankene som har slike systemer. Tallene som blir rapportert i disse systemene, er ikke kvalitetssikret av en tredjepart, fordi de kommer rett fra kunden. Det har blitt uttrykt at banken ikke har mulighet til dypere vurderinger knyttet til kvaliteten til regnskapet. I undersøkelsen ser det ut som de fleste bankene som tilbyr slike systemer ikke ser denne risikoen. Det er imidlertid én liten og én mellomstor bank som nevner at digitalisering av rapporteringsprosessen vil utgjøre en risiko

ved at tallene kommer direkte fra kunden. Videre sett i sammenheng med at de små bankene i større grad legger vekt på kjennskap til kunden og ikke på revisjonsberetningen i lik grad som de større bankene, er det naturlig at det er flere små banker som tilbyr nettopp slike rapporteringssystemer.

Digitalisering av regnskapet

Bankenes kjennskap til de ulike teknologiene var noe overaskende. Vi hadde forventet at bankene hadde generelt bedre kjennskap til de fleste av de nevnte teknologiene, enten fordi det benyttes i systemer i banken eller at de har hørt om teknologiene andre steder. Roboter til automatisering, kunstig intelligens, blockchain og ERP-systemer er de teknologiene som skiller seg ut i svarene som teknologiene bankene har kjennskap til. Dette er ikke overaskende, da roboter til automatisering har vært implementert i systemer i flere år, sannsynligvis har det vært automatiserte prosesser i de første regnskapsprogrammene. Kunstig intelligens og blockchain har de siste årene fått mye omtale i alt fra faglige miljøer til media. Blockchain ble allmenn kjent under bitcoin boblen i 2017–2018 (Cai, 2018). Kunstig intelligens på den andre siden har sakte utviklet seg fra spillmaskiner til å bli brukt i alt fra regnskapssystemer til selvkjørende biler. Kunstig intelligens har de siste årene blitt så god at den kan bli benyttet i noen sammenhenger slik at den overtar oppgaver tidligere utført av mennesker (Agrawal et al., 2018).

SAF-T ble obligatorisk som rapporterings-fil til offentlige myndigheter den 01.01.2020 (Bjerketveit, 2018). Det er allikevel få som har kjennskap til SAF-T. Det er ingen krav om å benytte denne fil-standarden ved rapportering til banker, men den har potensiale til å effektivisere og standardisere risikovurderingen (Fiirk et al., 2017; Bjerketveit 2018). Videre er det i underkant av halvparten som har kjennskap til API-er. Denne teknologien gjør det mulig for ulike systemer å «snakke» med hverandre, og har dermed potensiale til å gi bankene økt kontroll av regnskapsproduksjonen (Gårseth-Nesbakk, 2018). Det er videre interessant å merke seg at PSD2 er et direktiv som har blitt løst av bankene ved å implementere API-er i sine systemer (PwC Norge, 2019). Blant de som har kjennskap til API, har omtrent 50% også mulighet for online rapportering.

I regnskapsprosessen blir teknologier som roboter til automatisering, kunstig intelligens, ERP-systemer og API-er benyttet. Roboter til automatisering blir implementert i mange enkle eller standardiserte prosesser som postering av offentlige avgifter, fakturering, og lønn (Rozario et

al., 2018). Kunstig intelligens har vist seg å ha stort potensiale til å predikere situasjoner hvor alle utfall er kjent, og er tatt i bruk til posteringer av inngående fakturaer (Agrawal et al, 2018; Gårseth-Nesbakk et al, 2018). Videre ser vi at kunstig intelligens og robotisering er de teknologiene som bankene tror kan øke tilliten til regnskapet. Det er imidlertid under halvparten av bankene som har kjennskap til disse teknologiene, og kunnskap om at de blir benyttet i regnskapsproduksjonen.

Ved standardiserte oppgaver vil disse teknologiene redusere risikoen for menneskelig feil, og frigjøre tid til vurderinger i regnskapet (Paulsen & Brørs, 2017; Sousa & Rocha, 2019). Bankene benytter salgssinntekt, varekostnad og lønnskostnad i sine vurderinger som vi har diskutert tidligere. Disse postene kan kreve vurderinger selv om teknologien blir benyttet i produksjonen av postene, men det vil være avhengig av bransje. Salgssinntektene vil kreve vurdering om periodiseringer og ferdigstillingsgrad, lønnskostnadene kan inneholde bonusordninger som ikke er standardiserte, og for varekostnaden kan, som nevnt tidligere, valg av prinsipp være avgjørende (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017). For at teknologien skal fungere optimalt må oppgavene være standardiserte og fungerer derfor ikke der det kreves vurderinger (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). De teknologiske løsningene må derfor sees i sammenheng med bransjerisiko for å avgjøre om de teknologiske løsningene er tilstrekkelige.

Vurderinger finner vi i alle deler av regnskapet (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017). De teknologiene vi har pr dags dato har ikke løsninger som gjør det mulig å ta vurderinger der utfallet er ukjent og kan derfor ikke overta mennesket (Agrawal et al., 2018). Bankene ble spurt om de ser noen begrensinger for digitalisering etter nåværende regnskapsstandarder, men her svarte de fleste nei. Slik vi ser det, er vurderingspostene en begrensning for digitaliseringen av regnskapsprosessen med nåværende teknologi. Det må imidlertid presiseres at dette ikke er noen begrensning for utvikling av teknologi som kan løse de problemene dagens teknologi ikke kan. Videre må det også legges til at målet med teknologien ikke nødvendigvis er å automatisere alle prosesser i regnskapet, men effektivisere og dermed gi rom for bedre vurderinger, samtidig opprettholde eller forbedre kvaliteten på regnskapsinformasjonen.

Blockchain er noe overaskende en av teknologiene få banker ser potensiale i. Bruken av blockchain i regnskapssystemer blir spådd på lik linje med kunstig intelligens å bli implementert i store deler av regnskapsføringen (Gårseth-Nesbakk et al., 2018) Muligheten for å endre eller føre falske posteringer vil reduseres da alle endringer og føringer må godkjennes

(Frøystad & Holm 2016; Askelund, 2017). Selv om 16 av bankene har kjennskap til denne teknologien er det kun 2 av bankene som tror at dette kan øke tilliten. Enkelte banker har også gitt uttrykk for at tall som kommer direkte fra kunden utgjør en risiko. Bankene ønsker også informasjon så nær sanntid som mulig. Gårseth-Nesbakk et al. (2018) uttrykker at det er innenfor kvalitetssikring av sanntidsinformasjon blockchain har sitt potensiale.

Risikovurderingen i en digital regnskapsprosess

Digitaliseringen av regnskapsprosessen har hos noen banker en innvirkning på risikovurderingen, men de fleste sier at dette ikke blir vurdert. Blant bankene som sa at dette vurderes, ser vi fra svarene i case 1 at dette ikke er tilfelle. Blant de 15 bankene som sier at de ikke vurderer digitaliseringen, sier 4 at risikovurderingen ville blitt påvirket av digitaliseringen av regnskapsprosessen. Det er også tre av bankene som sier at de tidligere sier at de vurderer det, som nå skifter mening. Sett i sammenheng med bankenes kunnskap om hvilke teknologier som blir benyttet i regnskapsproduksjonen, er dette ikke overaskende. Bankene som sier de vurderer digitaliseringen av regnskapsprosessen, sier også at de vil ha større tillit til regnskapene dersom de er digitalisert.

Poster som kan automatiseres blir automatisert med teknologier som robotisering, kunstig intelligens og API-er som bankene tenker kan øke tilliten til regnskapet, og som enten blir benyttet eller har potensiale til å bli benyttet (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). De automatiske prosessene frigir tid til vurderinger der det trengs (Paulsen & Brørs, 2017; Sousa & Rocha, 2019) Det er imidlertid interessant at det kun er to av bankene som sier de har skiftet fokuset til poster som krever estimater eller vurdering. Vi finner det videre interessant at bankene er åpne for digitalisering og har tro på at det kan øke tilliten til regnskapet, men ikke fokuserer på poster som fortsatt krever menneskelig vurdering i risikovurderingen.

Digitalisering av regnskapet kan ha mange fordeler, som effektivisering og reduksjon av risiko i flere regnskapsposter (Gårseth-Nesbakk et al., 2018; Paulsen & Brørs, 2017; Sousa & Rocha, 2019). På den andre siden kan ikke vurderinger eller skjønnsmessige estimater digitaliseres (Agrawal et al., 2018; Rozario et al., 2018). Ut ifra svarene i undersøkelsen ser det ut til at bankene har for stor tro på at digitalisering kan sikre kvaliteten til regnskapet. Noter, styrets årsberetning og vurderinger kan heller ikke digitaliseres bort. Når fokuset heller ikke rettes mot disse delene av årsregnskapet mister digitaliseringen også sin effekt. Digitaliseringen innebærer også mer enn bare å implementere systemer som kan gjøre en jobb effektivt. Å være digital vil

også innebære å skifte fokuset fra det enkle, men tidkrevende, til å bedre vurdere det som ikke kan digitaliseres. Samtidig må det understrekes at risikoen ikke forsvinner fra enkle oppgaver, men at risikoen forflytter seg til andre steder som kontrollen rundt systemene eller nye metoder å tøyne reglene.

Bankenes systemer

Bankenes risikovurdering vil også påvirkes av økt digitalisering og nye teknologier. Enten om det er raskere og bedre systemer eller om det er API-er som muliggjør samarbeid i ulike systemer (Cuesta et al., 2015). Bankene trekker frem økt effektivisering og forenklinger, som kan føre til mer tid til kontroll av regnskapet. Einarsmo, Bjørnstad, & Fonahn (2018) fant at kunstig intelligens kunne bidra til identifisering av manipulerte regnskap. Kunstig intelligens kan derfor være et nyttig verktøy i en slik analyse.

Blant de faktorene som blir trukket frem av bankene er, som tidligere nevnt, nærhet og kjennskap til kunden en sentral del av vurderingen. Kjennskap til både kunde og bransje er viktig i risikovurderingen (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017; Ådland, 2010). Ved økt digitalisering i rapportering og produksjon av regnskap nevner noen av bankene at de mister nærheten til kunden. En digitalisert regnskapsprosess kan også føre til økt «privatisering» og gi personer uten faglig kompetanse mulighet til å føre regnskapet uten større problemer. Bankene vil da få problemer med å kontrollere kvaliteten på de rapporterte tallene. Internkontrollen knyttet til regnskapssystemene vil da bli viktige, da disse må være på plass for å kunne sikre at teknologiene behandler dataen riktig (Klæboe, 2017; Hindberg, 2009).

5.2 Har bærekraftrapporteringen innvirkning på bankenes lånevillighet?

Bærekraftstandarder

Det kommer frem gjennom teorien i kapittel 2.2.1 at det blir benyttet forskjellige standarder for bærekraftrapportering. The Governance Group (2019) gjorde en grundig undersøkelse av de 100 største bedriftene på Oslo børs, hvor kvalitet av bærekraftrapportering ble vurdert ut fra de mest brukte standardene. Vi undersøkte bankene sin kunnskap om de forskjellige standardene som ble gjennomgått i denne undersøkelsen. Fra svarene er det en generelt lav kjennskap til de fleste rapporteringsstandardene. FNs klimamål er den eneste av svaralternativene som skiller seg positivt ut med 75% som har kjennskap til disse. Denne standarden dekker i hovedsak mye

mer enn kun bedrifters bærekraftsrapportering, og har blitt belyst i media med jevne mellomrom (Brandsås, 2019). Vi hadde derfor forventet at respondentene har kjennskap til FNs klimamål.

Regnskapsloven §3-3c (1998) er den eneste loven etter norsk lovgivning som pålegger selskaper å omtale samfunnsansvar i sin rapportering. Det er kun de som er definert som store selskaper etter denne loven som er omfattet. På grunn av at dette er et lovfestet krav hadde vi en forventning om at de fleste av bankene har kjennskap til denne paragrafen. Ut fra svarene er ikke dette realiteten. Det er omtrent 50% av bankene som har kjennskap til denne loven. Selv om det er noen av disse bankene som ikke har kunder i sin portefølje som er definert som store etter regnskapsloven, hadde vi antatt at de har kjennskap til denne loven. Videre ble GRI beskrevet som den mest kjente standarden for rapportering, og kunne frem til 2017 benyttes istedenfor regnskapsloven §3-3c ved bærekraftsrapportering for store selskaper (Rankin et al., 2012; Forskrift om overgangsregler til regnskapsloven, 2013, §1). Blant bankene i vår undersøkelse er det kun tre som har kjennskap til denne standarden, fordelt med én på hver av små, mellomstore og store banker. Vi hadde forventet at flere respondenter hadde kjennskap til GRI.

I en undersøkelse fra KPMG (2018) ble det undersøkt hvor mange bedrifter som nevner bærekraft i sine rapporter, og konkludert med at 40% gjør dette. I spørreundersøkelsen er det omtrent en tredjedel av respondentene, likt fordelt på undergruppene, som har kunder i porteføljen som rapporterte bærekraftig. Videre undersøkte vi om det har blitt observert endringer av antallet bedrifter som rapporterer bærekraftig. Både Amel-Zadeh (2019) og Nordbø (2018) presiserte fordeler tilknyttet rapportering, og at ikke-finansiell informasjon om bedrifter er blitt relevant for investorer. Å ha et godt renommé for bedrifter knyttet til bærekraft har vist seg som et fortrinn blant investorene. Nesten halvparten av bankene har registrert at flere bedrifter utarbeider bærekraftsrapporter. Det er imidlertid respondenter som påstår at de ikke har kunder som rapporterer bærekraftig i porteføljen, men hevder å se en økning av bærekraftsrapporter. Hvor de har sett denne økningen blir ikke presisert.

Vurdering av bærekraftsrapporter

Rapportering av bærekraft vil variere i stor grad fra bransje til bransje. Dette på grunn av informasjonsbehovet, kostnadene og kunnskapen til bedriftene, som Rød og Lange (2018) presiserte. I svarene ser vi at det også er en overraskende liten andel av bankene som vurderer bærekraft i risikovurderingen. KPMG (2018) konkluderte med at lite kunnskap og villighet til

rapportering kunne skyldes at fordelene ved dette var fraværende. Verdiskapingen ved bærekraftsrapportering var langt under kostnadene tilknyttet produksjonen. Dette gjenspeiles også i svarene på undersøkelsen. Bankene har en sentral posisjon i det norske markedet. Bankene som vurderer bærekraft gir virksomhetene insentiver til å rapportere, og kan følgelig bidra til økt kvalitet på rapportering. Virksomhetene vil rapportere mer og strekke seg lenger for å nå god kvalitet på bærekraftsrapporteringen, dersom det gir fordeler knyttet til låneavtaler.

Flere banker har selv tatt initiativ ved å melde seg inn i UNEPFI, og er derfor med på en prosess hvor fokuset på bærekraft i finanssektoren blir økt (UNEPFI, 2020). Selv med et ønske om mer rapportering er det få respondenter som har konkrete tanker om hvilken informasjon de ønsker mer av. Forenklinger og felles retningslinjer for mål av klimagass-utslipp er blant de ønskene som uttrykkes, bankene sier på tross av dette ingenting om hva de trenger av informasjon slik at det ville blitt lettere å vurdere risikoen til sine kunder. Det er dog noen respondenter som på sin side ikke uttrykker et ønske om mer bærekraftsrapportering i fremtiden. Disse respondentene har hverken sett noen endring eller har kunder som rapporterer om bærekraft. Dette er overraskende ettersom de positive effektene av god bærekraftsrapportering er like for både små og store bedrifter (James, 2014). Økt rapportering vil forutsette at bankene må øke sin kunnskap og kompetanse om bærekraft.

Rød og Lange (2018) skrev at mangelen på en felles rapporteringsstandard er tidkrevende, kostbart og fører indirekte til lav kvalitet på rapportene. En felles rapporteringsstandard blir av respondentene problematisert ved at det er store forskjeller mellom de ulike bransjene. Bankene uttrykker at standardiserte retningslinjer for alle bransjer kan resultere i at sentral informasjon i en bransje ikke er sentralt i en annen. Det kan derfor være vanskelig å vurdere hva som er beslutningsrelevant informasjon. Respondentene trekker også frem at for høye kostnader for små virksomheter er en negativ effekt av en felles rapporteringsstandard, og vil påvirke deres økonomiske stilling. På den andre siden er finansregnskapet basert på en universell standard for finansiell rapportering som er uavhengig av størrelse eller bransje. Det kan derfor tenkes at en felles standard for bærekraftsrapportering vil være tungvint i starten, men at dette er noe som vil la seg gjennomføre ved retningslinjer og erfaring (Rød & Lange, 2018)

I et forsøk på å få et felles klassifiseringssystem for bærekraftige aktiviteter, la EU i 2018 frem et forslag. Næsse (2019) skrev at dette medførte forordninger som presiserte en felles definisjon på bærekraftig investering, samt flere retningslinjer som grunnlag til informasjon som skal

formidles hvis aktiviteter er merket bærekraftige. Et slikt felles klassifiseringssystem var de fleste respondentene positive til. En forenkling og standardisering av begrepet «bærekraft» var noe bankene trakk frem som positivt. Dette ville øke kunnskapen og sammenligningsgrunnlaget til de som skal benytte seg av rapportene.

EUs lovforslag sees på av de aller fleste som en positiv endring. Respondentene fordeler seg omtrent likt om de har kunnskap om dette lovforslaget fra før eller ikke. Videre uttrykkes det at endringen, som EUs lovforslag kan medføre, kan resultere i økt villighet til rapportering fra bedrifter. Dette blir begrunnet med at det kan spre en «frykt» hos noen, som tvinger dem til å følge etter de andre, slik at de ikke kommer dårligere ut enn konkurrentene ved sammenligninger. Inntektsgrunnlaget og selskapets renommé vil i et slikt scenario påvirkes i negativ grad. På en annen side blir en standardisering av begreper og måleenheter for klimautslipp grunnlaget for bedre sammenligninger. Bankene vil også kunne ha benchmarks å forholde seg til når det ikke er flere ulike standarder å rapportere etter. Dette vil effektivisere vurderinger knyttet til bærekraftrapporter samtidig som kvaliteten på rapportene trolig vil øke.

Grønn finansiering

Rød og Lange (2018) uttrykker at mangel på et felles rammeverk gjør at kvaliteten på bærekraftrapporter svekkes. Mangel på rammeverk vil også gjøre det vanskeligere for banker å vurdere rapportene (Weber og Feltmate, 2016). Derfor vil bankenes egne retningslinjer for vurdering av bærekraft variere. Dette gjenspeiles også blant respondentene. Bankene uttrykker at det fokuseres på karbonavtrykk, energirapporter, fornybar energi og bærekraftige bygg. Videre i case 2 svarer midlertid de tre små bankene som tidligere har svart bekreftende på at de bruker bærekraftrapporter i sin risikovurdering, at de ikke ville gjort det i caset. Det er også tre andre små banker som påstår at de ville brukt miljøregnskapene, som tidligere svarte avkreftende. Hos de mellomstore og store bankene er det tre som svarer konsistent bekreftende på alle spørsmålene. Blant de mellomstore og store er det også tre som endrer svarene sine.

Videre foreligger det også en vurdering av lånerammen og betingelsene ved eventuelle lån omhandlende caset. Lånet som det er referert til i dette spørsmålet oppfyller ikke definisjonen av et grønt lån (DNB u.å.b; Nordea u.å.b). På dette spørsmålet svarer bankene at god miljørapportering er positivt og det blir dermed på en eller annen måte vektlagt av litt under halvparten av bankene. Fra undersøkelsen gjort av Weber & Feltmate (2016) uttrykte de at banker generelt ikke har riktige verktøy eller ser verdien i god bærekraftrapportering, så dette

blir i sjeldent vektlagt. Dette på tross av at implementering av bærekraftsrapporter øker sannsynligheten for en mer korrekt risikovurdering av kunden (Weber et al., 2008). Det er imidlertid 40% av respondentene som vurderer og gir positive reaksjoner på bærekraftsrapportering. Disse belønner god bærekraftsrapportering med enten bedre lånevilkår, bedre lånebetingelser eller begge deler.

Det har blitt rettet mer fokus mot bærekraftige finansieringsløsninger fra bankene (UNEP FI, 2020). Det er omtrent 40% av bankene som tilbyr bærekraftige låneavtaler til sine bedriftskunder. Det er dog rundt halvparten av de mellomstore og store bankene som tilbyr dette. Bankene som ikke tilbyr grønne lån presiserte at det er på agendaen, og at de antar at det vil bli tilbudt til kundene innen få år. I case 2 blir bankene spurt hvordan bankene vil vurdere et case som oppfyller definisjonen til grønne lån (DNB, u.å.b; Nordea, u.å.b). Vi ser i svarene på caset at de som tidligere har svart bekræftende på at banken gir ut grønne lån, ikke gjør det i dette caset. Det er kun de store og én liten bank som er konsekvent bekræftende i svarene sine fra tidligere. Hos de små bankene er det to som påstår at de gir ut grønne lån, som ikke ville gitt det i caset. Det er også to små banker som tidligere har svart at de ikke gir ut grønne lån, men som i caset innvilget et grønt lån. Hos de mellomstore bankene er der vi finner flest forskjeller fra tidligere spørsmål. Her er det fire banker som tidligere påstår at de innvilger grønne lån for sine bedriftskunder, til at samtlige av disse nå ikke innvilger grønne lån. Det er derimot en bank som tidligere har svart nei, men i caset ville belønnet et bærekraftig formål.

Videre undersøkte vi om miljømessige covenants-krav ble stilt i oppfølgingen av grønne lån. Bankene benytter covenants-krav som et verktøy i oppfølgingen av låneavtalen (Heskestad, 2015). DNB (u.å.b) presiserer at tett oppfølging sikrer at miljømessige aspekter ved grønne lån blir overholdt. Det er en risiko for at lånet i sin helhet ikke blir brukt til det miljømessige formålet, og det er heller ikke noe garanti for at bedriftene vil fortsette med bærekraftsrapportering og bærekraftige valg i fremtiden. Respondentene gir uttrykk for at covenants-krav knyttet til grønne lån er relativt nytt og de aller fleste hadde ikke tatt stilling til dette. Det er kun tre banker som benytter seg av dette, og disse bankene presiserer at disse kravene er knyttet til nullutslipp og godkjenning og klassifisering av bygg.

5.3 Hvordan hensyntar banker risikoen for manipulasjon av både finansregnskap og bærekraftrapportering?

Diskusjonen rundt hvordan bankene benytter finansiell informasjon er allerede dekt i forskningsspørsmål 1, men er også relevant for analysen i forskningsspørsmål 3.

Utbredelsen av manipulasjon

Lavion (2018) fant at 49% av brukerne av regnskap hadde vært bruker av et manipulert regnskap de siste to årene. I svarene våre ser vi at andelen som de siste to årene har vært bruker av et manipulert regnskap er omtrent 30%. Manipulasjon av regnskapene forekommer som regel når produsenten har insentiver for å gjennomføre det, og det er liten mulighet for å bli tatt. Hovedvekten av selskapene i Norge er små og mellomstore, og vil følgelig ha bankene som en av de viktigste interessentene. Det er flere av bankene som understreker at de også kun har kunder i dette segmentet. Bedriftene i dette segmentet vil derfor ha insentiver som knytter seg til låneavtalene med bankene. Forskjellene i svarene på undersøkelsene kan skyldes at Lavion (2018) undersøkte 7200 brukere fra 123 forskjellige områder, og dermed at størrelse på virksomheter og kulturelle forskjeller har en påvirkning.

Blant de postene som hadde vært manipulert i bankenes tilfeller finner vi salgsinntekter, lønnskostnader, varelager og anlegg under arbeid. Salgsinntektene var for tidlig inntektsført og lønnskostnadene var forhøyet. Sett i sammenheng med tidligere tilfeller av manipulasjon er det de samme metodene som går igjen. Sponsor service inntektsførte avtaler for tidlig, og Nedre Romerike vannverk saken hvor vannverkssjefen underslo flere millioner (Heskestad, 2015; Kinserdal 2017). Videre er disse postene også de samme som enkelte banker trekker frem som poster det er knyttet spesiell risiko til med tanke på manipulasjon. Kinserdal (2017) skriver at de fleste av postene i regnskapet kan manipuleres. Dette uttrykkes også ved at bankene svarer spredt på spørsmål om hvilke poster som det er knyttet spesiell risiko til, med tanke på manipulasjon. Blant postene som trekkes frem er vurderingsposter i balansen, varelager og kundefordringer som følgelig vil ha utslag også i resultatregnskapet. Det er imidlertid få som trekker frem fordringer med nærstående som en post hvor risikoen er høy, som Heskestad (2015;2016) presiserer. Det er overraskende at ingen trekker frem at ulike bransjer har ulik risiko.

Kvalitetssikring

Heskestad (2015) skriver at regnskapsanalyse kan avdekke feil og brukes til å tolke informasjonen. Kvaliteten på regnskapet vil følgelig også bli testet i en regnskapsanalyse. I svarene ser vi at det er kun fem som uttrykker at de gjør noen form for vurderinger i regnskapet, og det er kun tre av disse som gir uttrykk for en mer omfattende regnskapsanalyse. Det som videre kommer frem, er at bruk av regnskapskontor og kommunikasjon med både revisor og regnskapsfører er måter de sikrer regnskapskvaliteten.

Lokalkunnskap og kjennskap til kunden er videre aspekter spesielt de små og mellomstore bankene trekker frem i kvalitetssikringen av regnskapsinformasjon. I scoreskjemaet Kinserdal (2017) presenterte var karakteristika ved regnskapsprodusenten en av fem aspekter som er avgjørende for å fastslå risikoen knyttet til en virksomhet. Det er derfor ikke overraskende at små og mellomstore banker legger vekt på kjennskap til kunden. Kjennskap og dialog med kunden kan være en kostnadseffektiv måte å få innsikt i risikoene knyttet til en virksomhet. Videre kan også denne lokalkunnskapen være et konkurransefortrinn for de små bankene. Kjennskap til kunden gir også større innsikt i hvilke problemer virksomheten har og åpner dermed for større innsikt i hvordan banken kan utvikle sine produkter. Det er interessant at de store bankene ikke uttrykker at de vektlegger kjennskap til kunden. Blant de store bankene uttrykkes det at de stoler på revisor.

Revisor gjør en viktig og grundig kontroll av regnskapet og er en viktig tillitsperson for bankene (Kristoffersen, 2017; Kinserdal, 2017). Revisjonsberetningen blir følgelig også vurdert hos de fleste bankene. Det er imidlertid tre små og én mellomstor bank som ikke benytter beretningen. Videre i svarene ser vi også at det kun er to store banker som krever revisjonsberetning for små foretak, og 70% krever dette i spesielle tilfeller. Det er én som uttrykker at revisjonsberetningen ikke er svært informativ for små virksomheter. Blant interessentene for disse regnskapene finner vi bankene, da disse hjelper med finansiering. Det er derfor interessant at små og mellomstore banker kun krever revisjon for ikke revisjonspliktige selskaper i enkelte tilfeller, når de har uttrykt at de kun har små og mellomstore bedrifter som kunder. Videre uttrykkes det at bankene ikke har mulighet til å kontrollere regnskapet på et likt nivå som revisor.

I revisjonen har revisor som oppgave å sikre at regnskapet er uten vesentlige feil (Revisorloven, 1999). Revisjonsberetningen blir allikevel ofte som en fasit, selv om dette i ikke er tilfellet (Gulden, 2015). Bankene sier også at beretningen blir vurdert årlig eller ved behov for ekstra

kontroll og at den må sees i sammenheng med årsregnskapet for å skape tillit. Det er som nevnt få som gjennom undersøkelsen uttrykker at de gjør egne vurderinger knyttet til kvaliteten av regnskapsinformasjonen. Bankene benytter notene i varierende grad, som har blitt trukket frem som en av de viktigste delene av regnskapet (Heskestad, 2015). Bankenes vurderinger rundt revisors vesentlighet kan derfor stilles spørsmål ved. Vesentligheten skal riktig nok settes til et slikt nivå at brukerne av regnskapet ikke ville endret sine beslutninger om feilen er der eller ikke. Vesentlighetsgrensen vurderes ut fra revisors profesjonelle skjønn og det er derfor ingen garanti for at bankene ikke blir eksponert for større risiko enn hva de antar (Gulden, 2015).

Røde flagg

Som nevnt i forskningsspørsmål 1 benyttes nøkkeltall i risikovurderingen av kunden. Nøkkeltall kan, som Heskestad (2015; 2016) og Kinserdal (2017) uttrykker, indikere manipulasjon eller rødeflagg i regnskapet. Dette kan gjøres ved å se nøkkeltall i sammenheng med bransje, tidligere år eller spesifikke deler av regnskapet eller kontantstrøm. Det er også viktig å vurdere om balanse og resultat henger sammen. Dichev et al. (2016) trekker frem kontantstrømmen som et viktig element i vurderingen av regnskapskvalitet. Alle unntatt tre banker benytter deler av kontantstrømmen. Det er imidlertid spredning i hvilke elementer av kontantstrømmen som benyttes. Operasjonelle aktiviteter er den delen flest benytter og kan gi innsikt i bedriftens evne til å skape verdi. Nøkkeltall som uttrykker lønnsomhet mangler komponenter om investeringer, inn og utbetalinger fra eiere og opptak og nedbetaling av lån. Disse komponentene finnes i ulike deler av kontantstrømmen.

Videre krever 60% av bankene at små virksomheter ved spesielle tilfeller utarbeider kontantstrømoppstilling, og de er kun to banker som krever kontantstrømoppstilling utarbeidet. Som diskutert tidligere må risikoen knyttet til et selskap vurderes ut fra bransje og selskapsspesifikke forhold. Det er tidligere også uttrykt at revisjonsberetningen for små selskaper ikke er informativ. Vi finner det derfor overaskende at bankene ikke krever kontantstrømoppstilling for små virksomheter.

Avskrivninger på driftsmidler fordeler kostnader over flere perioder, og er en subjektiv vurdering avhengig av eiendelen. Ettersom dette er en subjektiv vurdering, kan regnskapsprodusenten ønske å avskrive lite i perioder hvor resultatet er svakere. «Big bath» er en kjent resultatstyrings og manipulasjonsteknikk hvor avskrivninger tas for raskt og vurdering om ukurans og utrangering av eiendeler føres for å i senere perioder redusere kostnader

(Heskestad, 2016). Dette er spesielt en risiko der daglig leder blir kompensert basert på resultatet i bedriften og ved skifte av dagligleder. Endringer i levetid og store endringer i avskrivninger kan derfor være et rødt flagg. Avskrivninger er imidlertid en av postene i regnskapet færre legger vekt på i risikovurderingen. For å undersøke avskrivningene nærmere kreves flere regnskap. Bankene henter stort sett ut 2 eller 3 år med regnskap, slik at stabiliteten i resultatet kan bli kontrollert og vurdert.

Nærstående selskaper kan utnyttes slik Enron benyttet sine SPE, ved inntektsføring av fiktive inntekter og for å skjule tap (Heskestad, 2015). De fleste bankene krever kun i spesielle tilfeller at kundene utarbeider konsernregnskap. Det er et skille mellom store og de øvrige bankene i svarene, der de store bankene krever dette i større grad. Heskestad (2015) skriver at en økning i kundefordringer som ikke blir reflektert i kontantstrømmen, er et rødt flagg. Kundefordringene kan bestå av fordringer fra nærstående, som aldri vil bli betalt og må derfor bli støttet av kontantstrømmen. Små virksomheter er ikke pålagt å utarbeide kontantstrømoppstilling. Vesentlige transaksjoner med nærstående skal også opplyses om i notene, det er imidlertid ingen som trekker fram denne noten som viktige i risikovurderingen. Fordringer med nærstående kan derfor utgjøre en risiko for bankene dersom de vokser unormalt mye.

Bankenes vurdering av manipulasjon og kvalitetssikring i en digital verden

Revisjonsberetningen er en viktig del av risikovurderingen (Kinserdal, 2017; Ådland, 2010). Digitaliseringen av regnskapsprosessene får også følger for revisors arbeid, hvor test av internkontroll blir viktigere (Hinderberg, 2009; Klæboe, 2017) Internkontrollen blir viktig både fordi uvedkommende ikke skal ha tilgang til disse systemene og for at regnskapsprodusenten ikke skal ha for store påvirkningsmuligheter. Bankene uttrykker at god internkontroll er avgjørende for at tall rapportert online eller gjennom digitale prosesser skal opprettholde kvaliteten og redusere risikoen for manipulasjon.

Det uttrykkes av bankene at økt privatisering, hvor bedrifter selv kan produsere regnskapene uten regnskapsfører, og online rapportering kan distansere bankene fra kunden. Løpende rapportering og oppfølging med covenants-krav blir derfor viktigere. Disse kravene kan skape insentiver for regnskapsprodusenten til å manipulere regnskapet i perioder hvor driften er svekket (Heskestad, 2015). Løpende oppfølging vil også innebære at de rapporterte tallene ikke er kontrollert av en tredjepart, som igjen vil utgjøre en risiko for manipulasjon og resultatstyring. Periodiseringer, avsetninger og vurderinger kan bli tatt for å bedre resultat og

balanse. Implementering av online rapportering og vurderingen av kvaliteten og risikoen vil derfor være avhengig av kjennskap til bransjerisikoene, og at den årlige revisjonsberetningen ikke inneholder bemerkninger eller forbehold knyttet til internkontrollen. Sett i sammenheng med at bankene også svarer at de har begrensede muligheter for kvalitetssikring av regnskapet på et dypere nivå enn regnskapsanalyse, vil revisors gjennomgang av internkontrollene og regnskapet som helhet bli viktig også for bankene som til nå legger mye fokus på kjennskapen til kunden. Den årlige revisjonsberetningen er imidlertid ingen garanti for internkontroll det påfølgende året.

Teknologier som kan øke tilliten til regnskapet

Gårseth-Nesbakk et al. (2018) fant en stor økning i og sterkt fokus på bankenes digitalisering. Respondentene i undersøkelsen har i motsetning generelt liten kjennskap til teknologiene og om hvilke teknologier som blir benyttet. Vi finner det imidlertid interessant at bankene svarer at de ikke har sett en sammenheng mellom manipulasjon og økt digitalisering av regnskapsprosessen, når de har generelt liten kunnskap om hvilke løsninger som blir benyttet.

Bankene ble i undersøkelsen spurt om hvilke teknologier som kan øke tilliten til regnskapet. API-er og kunstig intelligens er de teknologiene som bankene mener har størst potensial. API-er muliggjør kommunikasjon mellom systemer, og kan benyttes mellom regnskapssystem og bankenes systemer (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Bankene ser på API-er som en fordel ved løpende rapportering og kontroll. Hyppigere rapportering og økt kontroll fra bankens side vil gjøre det vanskeligere å manipulere regnskapet uten å bli oppdaget under låneavtalen hvis det blir gjennomført en analyse og kontroll av regnskapet (Heskestad, 2015; Kinserdal, 2017).

Kunstig intelligens har et potensiale til å ta vurderinger og beslutninger, på noen områder til og med bedre enn mennesker (Agrawal et al., 2018). Den vil også fjerne de menneskelige feilene som kan oppstå intensjonelt eller utilsiktet. Kombinert med Big data har kunstig intelligens på sikt potensiale til å vurdere virkelig verdi, levetid på eiendeler og en rekke andre vurderinger i regnskapet. Kunstig intelligens kan derfor benyttes til å ta vurderinger som produsenten ellers kunne utnyttet til å manipulere regnskapene. Videre avhenger kunstig intelligens av at algoritmene er satt opp riktig slik at utfallet også blir riktig (Agrawal et al., 2018). Risikoen knyttet til manipulasjon av regnskapet vil derfor flyttes fra risikoen i regnskapet til risikoen for at den kunstige intelligensen inneholder feil og at menneskene som vurderer dette ikke kontrollerer forslaget.

Enkelte banker svarer at roboter til automatisering også kan øke tilliten til regnskapet, her er 2/3 av de store bankene representert. Robotene reduserer i likhet med kunstig intelligens menneskets mulighet til å påvirke regnskapene, ved at prosessene går automatisk (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Det er derfor noe overaskende at denne teknologien ikke blir nevnt av flere. Postene som bankene har svart at er spesielt utsatt for manipulasjon krever en form for vurdering, og roboter kan dermed ikke automatisere disse postene. De automatiske prosessene er også lette å overstyre og i enkelte tilfeller er det ikke en standard behandling som er riktig.

Agrawal et al. (2018) presiserte at kunstig intelligens kun gir et estimat, men at det til enhver tid må være en menneskelig vurdering om kvaliteten til estimatet. Fra svarene ser vi at bankene uttrykker risikoer ved digitalisering, men de fleste er positive til dette på grunn av effektivisering. Det uttrykkes imidlertid ikke at estimatene fra digitaliserte prosesser må vurderes av mennesket. Konsekvensen av dette kan være at feil i regnskapet ikke blir oppdaget som igjen vil resultere i en feilaktig risikovurdering.

Som tidligere nevnt har flere av bankene systemer for online rapportering, og at det er en risiko knyttet til dette fordi de rapporterte tallene kommer direkte fra kunden. Det er derfor overaskende at så få banker har tro på at blockchain kan benyttes til å sikre kvaliteten på regnskapet og forhindre manipulasjon. Blockchain bygger på at informasjonen som blir lagt inn i systemet må godkjennes av noder i systemet, og er spådd å fjerne tredjeparter (Frøystad & Holm, 2016; Askelund, 2017). Teknologien har dermed potensiale til å sikre kvaliteten til regnskapet selv om det kommer rett fra kunden. Ramvi (2018) uttrykker at det er alt for få som ser potensialet til blockchain og hvilke betydninger dette kan få.

Digitalisering vil ikke fjerne risikoen for manipulasjon, men kan i enkelte tilfeller gjøre det vanskeligere. For det første vil det kreve kunnskap om de digitale prosessene for å overprøve eller gjøre endringer i prosessene. Dette er en terskel som i enkelte tilfeller kan være nok. For det andre vil alle endringer i et digitalt system legge igjen spor (Gårseth-Nesbakk et al., 2018). Dette kommer også frem i undersøkelsen vår som en av de aspektene ved digitalisering som kan øke tilliten til regnskapene.

Det er flere av bankene som trekker frem at økt digitalisering ikke nødvendigvis reduserer risikoen, men at de eksisterende risikoene blir byttet med nye risikoer. Digitalisering vil også

innebære en risiko for at systemene inneholder feil (Agrawal et al., 2018). Bankene nevner at økt privatisering medfører at personer med liten kunnskap om regnskapsregler og digitale prosesser kan utgjøre en risiko. Flere av bankene har tidligere gitt uttrykk for at bruk av regnskapskontor er et godt tegn. Bruk av regnskapskontor er imidlertid ingen garanti for at kunden ikke kan påvirke regnskapet, økt «privatisering» av regnskapsprosessen vil uansett utgjøre en risiko for manipulasjon.

Bærekraft

Bankenes tillit til revisor knyttet til kontroll av finansregnskapet har tidligere blitt problematisert. I svarene ser vi derimot at den samme tilliten ikke reflekteres for bærekraftrapporter. Det er kun én mellomstor og én stor bank som krever attestasjon for bærekraftrapportering ved spesielle tilfeller, de øvrige bankene krever ikke dette. Det er kun syv banker som har kunder som rapporterer og tilsvarende som sier de vurderer disse i risikovurderingen. Videre er det kun fire av disse bankene som svarer bekræftende både på om de har kunder som rapporterer og om bærekraft vurderes i risikovurderingen. Blant disse bankene er det kun én som krever attestasjon. Vi finner det interessant at bankene har stor tillit til en ekstern tredjepart i vurderingen, fordi bankene har begrenset mulighet til å kontrollere regnskapene, men ikke krever at bærekraftrapporter blir attestert av en tredjepart. I undersøkelsen av bærekraftrapportering på Oslo børs viste resultatene at kvaliteten på rapportene totalt sett var dårlig (The Governance Group, 2019). Bjerketveit (2019) uttrykker at attestasjon av bærekraftrapporter kan øke kvaliteten og effektivisere håndteringen av rapporteringen. Dette vil videre være fordelaktig for både banken og kunden. Banken på sin side vil få økt kvalitet på rapporteringen, men kundene på den andre siden vil effektivisere rapporteringsprosessen og dermed kutte kostnader i fremtiden.

Det er videre kun en av bankene som vurderer bærekraftrapporter som vurderer risikoen for manipulasjon. Denne rapporteringen er ikke under strenge regler og det dreier seg ofte om frivillig rapportering. Delmas & Burbano (2011) skriver at fraværet av regler og definisjoner er en av hovedårsakene til grønnvasking og manipulasjon av bærekraftrapportering. Flere av bankene uttrykker også at på grunn av subjektive vurderinger, få definisjoner og mangfoldige standarder gjør det vanskelig å vurdere bærekraftrapportering. Banken som vurderer risikoen for manipulasjon av bærekraftrapportering sier at de tar høyde for potensiell grønnvasking, men sier ikke noe om hvordan vurderingen gjøres. Det er én annen som gir uttrykk for at regnskapsloven §3-3c blir benyttet som et utgangspunkt i vurdering av kvaliteten på

rapporteringen. Denne paragrafen inneholder derimot ingen klare definisjoner, den gir heller ikke klare retningslinjer utover hvilken informasjon som skal rapporteres om.

5.4 Avslutning

I dette kapitlet har vi anvendt det teoretiske grunnlaget og analysert svarene fra undersøkelsen. Dette er gjort for å se om funnene i undersøkelsen er sammenfallende eller avviker fra tidligere forskning. Vi ser at bankene benytter finansiell informasjon for å avgjøre risiko, det ser imidlertid ut til at bankene ikke er bevisst på de nye risikoene ved digitalisering. Videre har bankene liten kjennskap til bærekraftrapportering og mangelen på en felles rapporteringsstandard skaper utfordringer for bankene. Bankene har en lang vei å gå i vurderingen av slike rapporter. Til slutt ser vi at bankene har stor tiltro til revisjonen, det gjelder derimot ikke for bærekraftrapportering.

6 Avslutning

I dette kapitlet vil vi konkludere og oppsummere oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Videre vil vi belyse svakheter og utfordringer ved oppgaven og diskutere eventuelle fremgangsmåter. Til slutt vil vi presentere forslag til videre forskning.

6.1 Konklusjon

Hvordan påvirker kundens digitalisering av regnskapsprosesser bankenes risikovurdering?

Bankene ser ut til å ha tro på at teknologier som kunstig intelligens og API-er i regnskapsprosesser kan øke tilliten til regnskapet. Kunnskapen om de ulike teknologiene og digitaliseringsprosessene er gjennomgående lav, og bankene har ikke et bevisst forhold til hvilke teknologier som blir benyttet og til hvilket formål. Bankene vurderer ikke kundens digitalisering og får derfor ikke vurdert de risikoene digitaliseringen medfører. Videre vil bankene heller ikke kunne skifte fokuset til de postene i regnskapet som krever mer vurdering. Bankenes risikovurdering kan bli feil på bakgrunn av manglende innsikt i digitaliseringen som vil resultere i feilprising av risikoen.

Svarene indikerer at bankene ikke har reflektert mye rundt hvilke risikoer digitaliseringen vil føre med seg. De bankene som derimot stiller seg noe kritiske til digitalisering, legger vekt på at interne kontroller vil være avgjørende for at digitaliseringen skal kunne øke tilliten til regnskapet. Revisjonen vil trolig derfor også bli en mer sentral del av risikovurderingen. Det er derfor videre interessant at bankene ikke ser ut til å anvende revisjonsberetningen aktivt med mindre det er indikasjoner om feil eller mangler i regnskapet. Videre krever få banker revisjon for små virksomheter som ikke er revisjonspliktene, som kan utgjøre en større risiko når digitaliseringen muliggjør privatisering av regnskapsproduksjon.

Den generelle oppfatningen er at bankene er positive til digitalisering av regnskapet, både fordi det kan redusere menneskelige feil og at oppfølging og kontroll av regnskapet kan effektiviseres. Digitaliseringen vil også gi bankene mulighet til å analysere store mengder data som kan gi en bedre risikovurdering.

Har bærekraftrapporteringen innvirkning på bankenes lånevillighet?

Bærekraftrapportering er noe bankene ikke har hatt stort fokus på før de siste årene. Kunnskapen knyttet til ulike rapporteringsstandarder er også lav, og de små og mellomstore bankene ser ikke ut til å ha et bevisst forhold til hvordan de vurderer bærekraftrapporter i risikovurderingen. Videre ser bankene heller ikke ut til å kreve informasjon om bærekraft, eller vite hvilken informasjon de ønsker rapportert. Flere av bankene sier imidlertid at bærekraft er noe som er på dagsordenen i bankene, og at det i fremtiden vil bli rettet større fokus på dette. Videre har bankene ønske om klare definisjoner og retningslinjer knyttet til rapportering slik at det kan bli lettere å vurdere og sammenligne.

Selv om bankene har generelt liten kunnskap om bærekraftrapportering, er det flere som ser ut til å belønne virksomheter som tar miljøbevisste valg. Det er overraskende at en så stor næring som banknæringen ikke stiller bestemte krav til hvilken informasjon de trenger knyttet til bærekraftrapportering, for å kunne vurdere det i sin risikovurdering av bedriftene. Det kommer allikevel frem i undersøkelsen at rapportering om bærekraft blir vurdert positivt i form av bedre lånevilkår eller låneramme. De inkonsekvente svarene indikerer at bankene mangler retningslinjer for hvordan bærekraft skal vurderes ved innvilgelse av lån.

Hvordan hensyntar banker risikoen for manipulasjon av både finansregnskap og bærekraftrapportering?

Bankenes vurdering knyttet til risiko for manipulasjon ser ut til å være varierende. Dette er overraskende da bankene har et felles mål om å prise risikoen, som er basert på samme tilgjengelige informasjon. Små og tildeles de mellomstore bankene legger stor vekt på kjennskap til kunden og regnskapsfører i denne vurderingen. De store bankene ser ut til å ha et litt mer bevisst forhold til regnskapsanalyse og avdekking av røde flagg i regnskapet. Det er videre interessant at bankene ikke har en preferanse for hvilket rammeverk som bør benyttes da det kan påvirke regnskapet i stor grad. De små bankene ser ikke ut til å vurdere valg av regnskapsprinsipper i særlig grad, noe som kan gjøre store utslag på de nøkkeltallene og parameteren de benytter i sin risikovurdering.

Det uttrykkes videre generelt liten vurdering av bransje og risikoene knyttet til bransjen, utenfor den lokalkunnskapen bankene har. Det generelle inntrykket er at bankene ikke har et bevisst forhold til hvor risikoen for manipulasjon ligger. De fleste bankene er som nevnt positive til digitalisering, og at digitaliseringen vil øke tilliten til regnskapet. Det problematiseres

imidlertid av enkelte banker at digitaliseringen også vil øke avstand til kunden og resultere i nye risikoer.

Bankene uttrykker at de ikke har mulighet til å kontrollere kundenes regnskapssystemer og at tilliten til revisor generelt er høy. Digitaliseringen av regnskapsprosesser og rapportering vil også føre til økt distansering til kunden, som kan føre til at små og mellomstore banker også i større grad må basere vurderingene sine på regnskapsinformasjon og revisjonsberetningen. Distanseringen til kunden vil også føre til strengere oppfølging av låneavtalen, gjennom hyppigere rapportering og covenants-krav.

Revisjonen er en sentral del av kvalitetssikringen av regnskapet. Som tidligere nevnt vil revisor bli en viktigere tillitsperson ved økt digitalisering. Det er et skille mellom finansiellrapportering og bærekraftrapportering når det er snakk om revisor som tillitsperson. Bankene vurderer ikke manipulasjon av bærekraftrapporter og krever heller ikke attestasjon fra revisor eller annen tredjepart for å sikre kvalitet på rapporteringen. Dette til tross for at omtrent halvparten av bankene vurderer bærekraftrapporter.

6.2 Svakheter og begrensninger i undersøkelsen

Som tidligere diskutert i metodekapittelet er dette en tverrsnittstudie og svarene kan dermed kun indikere dagens praksis i bankene. Undersøkelsen har også en kvalitativ metode som utgangspunkt, og målet var å kartlegge praksisen i bankene. Svarprosenten vi har fått på undersøkelsen gjør at vi ikke har fått et bredt nok grunnlag til å kunne uttrykke oss om hele populasjonen. Dette skyldes delvis at 70% av respondentene opererer på Øst- eller Midt-Norge og at svarprosenten er rett i underkant av 20%.

I undersøkelsen ser vi i ettertid at det er enkelte spørsmål som burde blitt fulgt opp med et oppfølgingsspørsmål. På grunn av begrenset tid, valg av innsamlingsmetode og at korona situasjonen har ført til økt pågang hos bankene var det ikke mulig å stille disse oppfølgingsspørsmålene. Utformingen og formuleringen av spørsmål er en av grunnene til at vi gjerne skulle stilt oppfølgingsspørsmål. Det kan også skyldes at respondentene har misforstått spørsmålene og at vi ikke har vært presise nok i formuleringen. Konsekvenser av dette vil være at vi ikke måler det vi har antatt.

Vi ser også at spørreskjema i en kvalitativ undersøkelse har sine svakheter med lave svarprosent og respondentenes evne til å uttrykke seg skriftlig. Personlig intervju kunne derfor blitt benyttet og oppnådd en like god eller bedre innsikt i problemstillingen. Videre må det også nevnes at ikke alle respondentene har lagt like mye tid inn i undersøkelsen, da vi ser stor forskjell i kvaliteten og respondentens evne til å uttrykke seg skriftlig. Undersøkelsen inneholder også 72 spørsmål som for respondentene kan oppleves som omfattende.

Til slutt vil vi legge til at undersøkelsen var sendt ut før korona-pandemien for alvor traff Norge. Vi fikk dermed ikke mulighet til å gjøre endring i undersøkelsen knyttet til den situasjonen flere bedrifter befinner seg i. Det ville vært interessant å se hvordan bankene vil vurdere risikoen for manipulasjon i en slik situasjon hvor flere bedrifter sliter økonomisk.

6.3 Forslag til videre forskning

Som vi har sett gjennom svarene i undersøkelsen har bankene stor tillit til revisor. Derfor ville en undersøkelse av hvordan bankene forholder seg til revisors vesentlighetsgrense vært interessant. Videre kunne det også vært interessant å se hvordan andre brukere av regnskapet stiller seg til de samme spørsmålene. I undersøkelsen har vi sett på om bankene legger vekt på kundens digitalisering av regnskapsprosessen. Det kunne videre vært interessant å se nærmere på hvordan revisor stiller seg til det samme spørsmålet, ettersom bankene har stor tillit til revisjonsberetningen.

Revisor spiller en liten rolle i kvalitetssikringen av bærekraftrapportering. Et forslag til videre forskning er derfor hvordan revisors holdninger til attestasjon av bærekraftrapporter er, og om attestasjonen gir virksomheter og brukeren en større beslutningsverdi og øker kvaliteten på rapportene. Hvilke påvirkning EUs nye lovforslag om bærekraftig finansiering har på virksomheters rapporteringsvilje, og om dette fører til bedre kvalitet vil også være et forslag til videre forskning.

Korona pandemien har resultert i tøffe tider for mange virksomheter, og kan derfor videre resultere i økte insentiver for manipulasjon. Hvordan bankene og revisor stiller seg til risikoen for manipulasjon etter en slik krise er et forslag til videre forskning. Disse tøffe tidene gjør også at virksomhetene må fokusere på å skape verdi, det kan derfor være interessant å se hvordan dette påvirker villigheten til å rapportere om bærekraft.

I oppgaven har det vært rettet mye fokus på regnskapet og noter. Det har dog vært rettet lite fokus på styrets årsberetning og kontantstrømoppstilling. Derfor kan det være interessant å se hvordan bankene anvender denne informasjonen i sin risikovurdering.

Referanseliste

- Agrawal, A., Gans, J., & Goldfarb, A. (2018). *Prediction machines: the simple economics of artificial intelligence*. Harvard Business Press.
- Amel-Zadeh, A. (2018) Social Responsibility in Capital Markets: A Review and Framework of Theory and Empirical Evidence. *SSRN*.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2664547
- Amel-Zadeh, A. (2019) The Materiality of Climate Risk. *SSRN*.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3295184
- Andersen, E. & Sannes, R. (2017). Hva er digitalisering? *magma*. 18-24. Hentet fra <https://www.magma.no/hva-er-digitalisering>
- Andersen, E. (1994). *Systemutvikling* (2. utg. ed.). Bekkestua: NKI.
- Asklund, A. (2017). Blockchain - alt-i-ett-teknologien. *Revisjon Og Regnskap*, 87(7), 28-29.
- Baksaas, K.M & Stenheim, T. (2015) Prinsippbasert versus regelbaserte regnskapsstandarder, *Praktisk Økonomi og Finans*, 31
- Baksaas, K.M & Stenheim, T. (2017), Resultat- eller balanseorienterte regnskaper, *Magma 2017(1)*, 12-13.
- Banken, K., & Busch, T. (1995). *Analyse av regnskapet : Veien til bedre økonomisk styring* (4. utg. ed.). Oslo: TANO.
- Beisland, L.A. & Heskestad, T. (2016) Regnskapsføring av Goodwill. *Praktisk økonomi og finans*. 2016(2). 216-227.
- Bjerketveit, R. (2014), Attestasjonsoppdrag av klimagasser; ISAE 3410, *Revisjon og Regnskap*, årg 84, nr 7. s.53-54.
- Bjerketveit, R. (2018). SAF-T blir obligatorisk fra 2020. *Revisjon Og Regnskap*, 88(3), 38-39
- Bogsnes, B. (2012). Beyond Budgeting – en styringsmodell som tar virkeligheten på alvor. *Praktisk økonomi & Finans*, (04), 3-11.
- Brandsås, H. (2019). Bærekraft og rapportering. *regnskap og revisjon*, 2019(nr. 6), s. 31-33. hentet fra <https://www.revregn.no/i/2019/6/rr06-2019-a-857>
- Brørs, T., & Sellæg, F. (2015). Automatisering av regnskapsfunksjonen. *Praktisk økonomi & Finans*, (04), 307-318.
- Cai, C. W. (2018). Disruption of financial intermediation by FinTech: A review on crowdfunding and blockchain. *Accounting and Finance*, 58(4), 965-992.

- CDP. (u.å.). Our vision and mission. Hentet 20.05.2020 fra:
<https://www.cdp.net/en/info/about-us>
- Chandrasekhar, S. & Singhal, M. (2017). Efficient and Scalable Query Authentication for Cloud-Based Storage Systems with Multiple Sources. *IEEE Transaction on service computing*, 10(4), 520-533.
- Chi Kau, T. Kremer, G.E.O., Thi Phuong, N. & Hsu, C.W, (2016). *Motivations and barriers for corporate social responsibility reporting: Evidence form the airline industry*. *Journal of Air Transport management* (57), s. 184-195.
<https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2016.08.003>
- Chofreh, A., Goni, F., & Klemeš, J. (2018). Sustainable enterprise resource planning systems implementation: A framework development. *Journal of Cleaner Production*, 198, 1345-1354.
- Creswell, J.W. & Poth, C.N. (2018). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. California: SAGE.
- Cuesta, C., Ruesta, M., Tuesta, D. & Urbiola, P. (2015). The digital transformation of the banking industry. BBVA Research, 1-10. Hentet fra
https://www.researchgate.net/publication/291357544_The_digital_transformation_of_the_banking_industry
- Danske bank. (u.å.a). Finansiering for din bedrift. Hentet 24.03.20 20
<https://danskebank.no/bedrift/produkter-og-tjenester/finansiering/ulike-finansieringsformer#t3>
- Danske Bank, (u.å.b), Bærekraft i kredittprosesser. Hentet 09.03.2020
https://danskebank.no/-/media/danske-bank-no/pdf/retningslinjer_for_baerekraft_-_i_kredittprosesser-dankse-bank.pdf?rev=048c6f4f9a41474e9ec9022d4f7b7e9f&hash=46D34BAF831FC842950FF6B7D277AFE0
- Delmas, M.A. Burbano, V.C. (2011). The Drivers of Greenwashing. *California Management Review* (vol 54). s.64-87 <https://doi.org/10.1525/cmr.2011.54.1.64>
- Dichev, I. Graham, J. Harvey, C.R. & Rajgopal, S. (2016), The Misrepresentation of Earnings, *Financial Analysts Journal*, 72(1), 22-35, DOI: [10.2469/faj.v72.n1.4](https://doi.org/10.2469/faj.v72.n1.4)
- DNB. (2019). Risiko- og kapitalstyring. Hentet fra
https://www.ir.dnb.no/sites/default/files/dnb_pilar3_norsk_2018.pdf
- DNB. (u.å.a). Nye rammebetingelser for betalingsformidling i 2018. Hentet fra
<https://www.dnb.no/bedrift/bransje-og-ekspertise/cashmanagement/fagartikler/psd2.html>
- DNB. (u.å.b) vi støtter bærekraftige initiativ med grønne lån. Hentet 23.04. 2020 fra
https://www.dnb.no/konsern/finansielle-markeder/green_loans.html

- DNB. (u.å.c). Factoring Kalkulator. Hentet 24.03.20 20
https://www.dnb.no/bedrift/kalkulatorer/factoring.html?tms_click=link_img_b_factori ngkalkulator
- DnB, (u.å.d), Sustainable Product framework. Hentet 09.03.2020
https://www.dnb.no/portalfont/nedlast/no/om-oss/samfunnsansvar/2019/Sustainable_Framework_External_v1.1.pdf
- Einarsmo, Bjørnstad, & Fonahn. (2018). *KAN KUNSTIG INTELLIGENS INDIKERE ØKONOMISK BEDRAGERI: En Studie for å Finne Ut Om Man Kan Lære Opp Kunstig Intelligens Til å Gjenkjenne økonomisk Bedrageri, Basert På Finansregnskapet Til Bedrageri-dømte Norske Aksjeselskap.*
- Ellefsen, H.C. (2019). *Global reporting initiative – en kort innføring.* Regnskap Norge.
<https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/regnskap/global-reporting-initiative---en-kort-innforing/>
- Fastbø, K. Hyllseth, S. (2020). *Forventer uendret risikopremie og bærekraft mer i fokus.* Magma. s.12-14. <https://www.magma.no/forventer-uendret-risikopremie-og-barekraft-mer-i-fokus>
- Finans Norge. (2018). Ny hvitvaskingslov: Større ansvar tildeles finansnæringen.
<https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2018/10/ny-hvitvaskingslov--storre-ansvar-tildeles-finansnaringen/>
- Finans Norge. (u.å.). PSD2 eller betalingstjenestedirektivet. Hentet fra
<https://www.finansnorge.no/tema/bank/psd2-eller-betalingstjenestedirektivet/>
- Finansavtaleloven. (1999). Lov om finansavtaler og finansoppdrag. LOV-1999-06-25-46
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-06-25-46/*
- Finansdepartementet. (2020). Banker og kredittforetak. Hentet 28.02.2020
<https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/bank/id2353822/>
- Finansforetaksloven. (2015). Lov om finansforetak og finanskonsern. LOV-2015-04-10-17
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2015-04-10-17/*
- Finanstilsynet. (2016a). Bank og finans. Hentet 28.02.2020
<https://www.finanstilsynet.no/forbrukerinformasjon/bank-og-finans/>
- Finanstilsynet. (2016b). Om finanstilsynet. Hentet 28.02.2020
<https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>
- FN- Sambandet. (2019, 15. januar). Bærekraftig utvikling. Oppdatert 15.01.2019
<https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>
- Forskrift om forenklet regnskapsstandard (2008). Forskrift om forenklet anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder. FOR-2008-01-21-57.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-01-21-57?q=Internasjonale%20regnskapsstandarder>

Forskrift om overgangsregler til regnskapsloven. (2013) Forskrift om overgangsregler til lov 19. april 2013 nr. 15 om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover [FOR-2015-12-09-1432](https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-03-568) <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-03-568>

Friisk, E., Rosseland, J., & Flaa, T. (2017). SAF-T-implikasjoner for revisorer og regnskapsførere. *Revisjon Og Regnskap*, 87(1), 39-40.

Frøystad, P., & Holm, J. (2016). Blockchain: Powering the Internet of Value. Hentet 04.02.2020 fra: <https://www.evry.com/globalassets/insight/bank2020/bank-2020--blockchain-powering-the-internet-of-value---whitepaper.pdf>

Galema, R. Plantinga, A. Scholtens, B. (2008). *The Stocks at stake: Return and risk in socially responsible investment*. *Journal of banking & Finance*, 32(12). s.2646-2654 <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2008.06.002>

GRI, UN Global Compact & PwC. (2017). An Analysis of the goals and targets. https://www.globalreporting.org/SiteCollectionDocuments/2017/GRI_UNGC_Final-Draft_An-Analysis-of-the-Goals-and-Targets_July2017.pdf

Gripsrud, G. Olsson, U.H. Silkoset, R. (2016), *Metode og Dataanalyse* (3.utg) Oslo: Cappelen damm

Gulden, B.R. (2015), *Den Eksterne Revisor* (utg 9), Oslo: Gyldendal.

Gårseth-Nesbakk, L., Baksaas, K. M. & Gustavsen, T. (Red.). (2019) *Trender og utfordringer i Regnskap og Revisjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Handelsbanken. (u.å.). lån for bedrifter. Hentet 24.03.20 20 <https://www.handelsbanken.no/no/bedrift/finansiere/lane/lan-for-bedrifter>

Hanssen, R. (2013). Finansiering og kredittvurdering av SMB/familiebedrifter. *Praktisk økonomi & Finans*, 29(3), 11-20

Healy, P.M. & Wahlen, J.M. (1999). A review of the earnings management literature. *Accounting Horizons*, 13(4), 365-383

Hermawan Hermawan. (2019). Successful Implementation of Enterprise Resource Planning. *Journal the Winners: Economics, Business, Management, and Information System Journal*, 20(1), 19-31.

Heskestad, T. (2015). Manipulering av Inntekter. *Regnskap og Revisjon*, 2015(8). 33-40.

Heskestad, T. (2016). Manipulering av kostnader. *Regnskap og Revisjon*, 2016(4). 33-39

Hindberg, T. (2009). IT-revisjon - Effektiv revisjon med merverdi. *Revisjon og regnskap*, (6), s.42-44.

- Hughes, A., Park, A., Kietzmann, J., & Archer-Brown, C. (2019). Beyond Bitcoin: What blockchain and distributed ledger technologies mean for firms. *Business Horizons*, 62(3), 273-281.
- Hunnes, A. (2014). *Selected Chapters From (Velasquez, M.G): Business Ethics Concepts and Cases (7)*. Edinburgh Gate: Pearson.
- Hvitvaskingsloven. (2018). Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. LOV-2018-06-01-23. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23>
- IAASB. (2009). ISA 240 - Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-240-revisors-oppgaver-med-og-plikter-til-a-vurdere-misligheter-ved-revisjon-av-regnskaper-pr-18-12-2017.pdf>
- IAASB. (2012). ISA 315 - Identifisering og vurdering av risikoen for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser. hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-315-revidert-identifisering-og-vurdering-av-risikoene-for-vesentlig-feilinformasjon-gjennom-forstaelse-av-enheten-og-dens-omgivelse-26-10-2017.pdf>
- IASB. (2018). The conceptual framework for Financial reporting 2018. Hentet fra <https://www.iasplus.com/en/standards/other/framework>
- Igrens, M. (2017), Den nye teknologiske revolusjonen. *Samtiden*, 127(4) 100-105. hentet fra https://www.idunn.no/file/ci/67054218/Den_nye_teknologiske_revolusjonen.pdf
- James, M. L. (2014). THE BENEFITS OF SUSTAINABILITY AND INTEGRATED REPORTING: AN INVESTIGATION OF ACCOUNTING MAJORS' PERCEPTIONS. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 17(2), 93.
- Jansen, H. (2010). *The logic of Qualitative survey research and its position in the field of social research methods*. Qualitative social research (vol 11)
- Johannesen, A. Christoffersen, L. Tufte, P.A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag (3utg)*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kinserdal, F. (2014). Hvordan manipulere med regnskapet. *Magma*, 2014(01), 18-25. <https://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>
- Kinserdal, F. (2017). Hva er Regnskapsmanipulasjon og hvordan kan den best avdekkes? *Magma*, 2017(01). 69-78. <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/handle/11250/2452550>
- Kinserdal, F. (2018a). På tide å ta i bruk nye nøkkeltall i regnskapsanalysen. *Praktisk Økonomi & og finans*, 2018(34), 312-326

DOI: 10.18261/issn.1504-2871-2018-04-06

https://www.idunn.no/pof/2018/04/paa_tide_aa_ta_i_bruk_nye_noekkeltall_i_regnska_psanalysen

Kinserdal, F. (2018b). Nye og Bedre Nøkkeltall i Regnskapsanalysen. *Regnskap og revisjon*, 2018 (7), 22-27.

<https://www.revregn.no/i/2018/7/revregn-650>

Klima og miljødepartementet. (2016, 29. desember). Parisavtalen – en ny global klimaavtale.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/internasjonale-klimaforhandlinger/innsiktsartikler-klimaforhandlinger/forhandlingene-om-ny-klimaavtale-i-paris/id2457656/>

Klæboe, A. (2017). Ansatte og it-sikkerhet. *Revisjon Og Regnskap*, 87(7), s.30-31.

Kommunal og Moderniseringsdepartementet. (2019). Ny Personopplysningslov. Hentet 13.03.2020. <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/personvern/ny-personopplysningslov/id2340094/>

Kotler, P., Keller, K., Hansen, T., Brady, M., & Goodman, M. (2012). *Marketing management* (2nd ed.). Harlow: Pearson.

KPMG. (2018) 4 av 10 globale storkonsern rapporterer på bærekraft. Hentet fra: <https://home.kpmg/no/nb/home/nyheter-og-innsikt/2018/04/4-av-10-globale-storkonsern-rapporterer-pa-baerekraft.html>

Kristoffersen, T. (2017). Virksomhetsstyring og Regnskapsorganisering (utg 1). Bergen: Fagbokforlaget.

Kvifte, S. & Johansen, A. (2008). *Konseptuelle Rammeverk for Regnskap (2 utg)*. Oslo: Den Norske Revisorforeningen

Lavion, D. Rivera, K. Anand, D. Decker, D. Donker, J. Elliott, I.,... Shackell, M. 2018. Pulling fraud out of the shadows. *Pricewaterhousecoopers (Global Economic Crime and Fraud Survey)*.

Lee, I. (2017). Big data: Dimensions, evolution, impacts, and challenges. *Business Horizons*, 60(3), 293-303.

Leveraas, P. (24. april 2019). Fra Digitisering til Digitalisering <https://www.dataforeningen.no/fra-digitisering-til-digitalisering/>

Meholm, L. 2018. Konsekvensene for Regnskap- og Revisjonsbransjen. *Regnskap og Revisjon*, 2018(7), 28-30 <https://www.revregn.no/i/2018/7/digital-708>

Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system. hentet fra <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

- Nordbø, F. (2018). Manglende kvalitet på ikke-finansiell rapportering. Regnskap og revisjon (7) s.28-29. <https://www.revregn.no/i/2018/7/revregn-868>
- Nordea. (u.å.a). Sustainable Finance. Hentet 09.03.2020 <https://www.nordea.no/bedrift/vare-produkter/finansiering/gronne-laan.html#tab=Prosjektkategorier>
- Nordea (u.å.b) Grønne bedriftslån. Hentet 23.04.2020 fra <https://www.nordea.no/bedrift/vare-produkter/finansiering/gronne-laan.html>
- NSD. (U.å). Om NSD. Hentet 13.03.2020 <https://nsd.no/om/>
- Næsse, D. (2019, 10. Mai). Bærekraft i finansbransjen - regelverk under arbeid i EU [Blogginlegg]. Hentet fra: <https://blogg.pwc.no/finansbloggen/innføring-av-krav-til-bærekraft-i-finansbransjen-regelverk-under-arbeid-i-eu>
- Osmundsen, K., Iden, J. & Bygstad, B. (2018). Hva er digitalisering, digital innovasjon og digital transformasjon? Proceedings from the annual NOKOBIT conference held at Svalbard the 18th-20th of September 2018, 26(1). Hentet fra <https://ojs.bibsys.no/index.php/Nokobit/article/view/532>
- Paulsen, K., & Brørs, T. (2017). Hva er roboter - og hvordan lykkes? *Magma*, 20(6), 74-78.
- Petersen, C. Plenborg, T. & Kinserdal, F (2017). Financial Statement Analysis (utg 1), Bergen: Fagbokforlaget.
- Pettersen, L. (2018) Digitalisering: Modernitetens Flyttebyrå. *Norsk Medietidsskrift*, 25(4), 1-17. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2018-04-03>
- Piazolo, F., & Felderer, M. (2013). *Innovation and Future of Enterprise Information Systems: ERP Future 2012 Conference, Salzburg, Austria, November 2012, Revised Papers* (1st ed. 2013. ed., Vol. 4, Lecture Notes in Information Systems and Organisation). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg : Imprint: Springer.
- Picker, R. Clark, K. Dunn, J. Kolitz, D. Livne, D. Loftus, J & Van der Tas, L. (2016). *Applying IFRS Standards (4)*. Chichester: John Wiley & sons.
- PwC Norge. (2019, 19. September) PSD2: Bankene må unngå digitale bankran. Hentet fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/psd2-blir-utsatt-bankene-vil-unnga-digitale-bankran.html>
- Ramvi, J. (2018) Slik vil blockchain endre regnskapsbransjen. Visma blogg. hentet 30.04.2020 <https://www.visma.no/blogg/jon-ramvi-slik-vil-blockchain-endre-regnskapsbransjen/>
- Rankin, M Stanton, P. McGowan, S. Ferlauto, K. Tilling, M. (2012). *Contemporary Issues in Accounting*. John Wiley & sons: Australia.

- Regnskapsloven (1998). Lov om årsregnskap. LOV-1998-07-17-56.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>
- Revisorloven, 1999, Lov om revisjon og revisorer, LOV-1999-01-15-2
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2>
- Rozario, A., Moffitt, K., & Vasarhelyi, M. (2018). Robotic Process Automation for Auditing. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 15(1), 1-10.
- Arvidsson, Susanne, & Jonäll, Kristina. (2019). Sustainability reporting. In (pp. The 1st SUBREA Conference Report: A focus on challenges and future knowledge-needs).
- Rød, K.M. Lange, K.W. (2018). Bærekraftsrapportering bør lære av finansiell rapportering. *Regnskap og revisjon 2018(3utg)*. 25-26. <https://www.revregn.no/i/2018/3/rr03-2018-810>
- SAP, (2020, 21. Januar). SAP Joins Collective Action to Create a Cleaner Ocean by 2030, Hentet fra: <https://news.sap.com/2020/01/cleaner-ocean-sap-joins-global-plastic-action-partnership/>
- Sekran, U. Bougie, R. (2016) Research methods for business (7utg), Chichester: John Wiley & sons
- Skjelvan, R. (2015). Hindre for digitalisering. *Praktisk økonomi & finans*, 31(3) 187-195. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/66808014/hindre_for_digitalisering.pdf
- Sousa, M., & Rocha, &. (2019). Digital learning: Developing skills for digital transformation of organizations. *Future Generation Computer Systems*, 91, 327-334.
- Stakkestad, B. (2018). *Bærekraftig finansiering – Europakommisjonens regelverksforslag*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barekraftig-finansiering--europakommisjonens-regelverksforslag/id2603699/>
- Stenheim, T. Blakstad, L. (2012). Regnskapsmanipulasjon - Definisjon, Forutsetninger og incentiver. *Praktisk Økonomi og Finans*, 29(2), 57-69. <http://hdl.handle.net/11250/142361>
- Stenheim, T. Sundkvist, C.H. & Opsahl, A. (2017). Hva menes med regnskapskvalitet? *Magma*, 2017(01). 64-68.
- Stuart, C.I. (2012). *Audit and Assurance Service; An Applied Approach* (1). New York; McGraw-Hill Irwin.
- Sulkowski, Adam. (2018). *Blockchain, Business Supply Chains, Sustainability, and Law: The Future of Governance, Legal Frameworks, and Lawyers?*. Delaware journal of corporate law. (46). s.303-345
- Sund, P. (2013). Leasing - regnskap og skatt; utfordringer for utleier og leietaker. *Revisjon Og Regnskap*, 83(4), 52-59.

- TCFD. (u.å.). About the Task Force. Hentet 20.05.2020 fra <https://www.fsb-tcfd.org/about/#>
- The Governance Group. (2019) Bærekraft på Oslo Børs 2019: en analyse av bærekrafttrapporteringen til de 100 største selskapene på Oslo Børs. <https://www.thegovgroup.org/baerekraft-pa-bors>
- UNEP FI, (2020), About United Nations Environment Programme Finance Initiative. hentet 09.03.2020, <https://www.unepfi.org/about/>
- Weber, O., & Feltmate, B. W. (2016). Sustainable Banking : Managing the Social and Environmental Impact of Financial Institutions. Rotman-UTP Publishing.
- Weber, O. Scholz, R.W & Michalik, G. (2008) Incorporating sustainability criteria into credit risk management. *Business strategy and the environment* (19). S 39-50 DOI: [10.1002/bse.636](https://doi.org/10.1002/bse.636)
- Wortmann, F., & Flüchter, K. (2015). Internet of Things. *Business & Information Systems Engineering*, 57(3), 221-224.
- Økokrim. (2019). Om Økokrim. Hentet fra <https://www.okokrim.no/om-oekokrim.422248.no.html>
- Økokrim. (2020). Statistikk 2018. Hentet fra <https://www.okokrim.no/statistikk.417074.no.html>
- Ådland. (2010). Sparebank vest. Hentet fra <https://docplayer.me/913803-Inge-adland-it-sjef-visjoner-for-vestlandet-14-10-2010.html>

Vedlegg

Vedlegg 1 – Søknad NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hvordan banker hensyntar digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering i sin risikovurdering av bedriftskunder

Referansenummer

992739

Registrert

08.01.2020 av Bjørnar Hesthag - bjorh15@student.uia.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Handelshøyskolen ved UiA / Institutt for økonomi

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Terje Heskestad, terje.heskestad@uia.no, tlf: 41436110

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Bjørnar Hesthag, Bjornar.hesthag@outlook.com, tlf: 94902484

Prosjektperiode

06.01.2020 - 01.06.2020

Status

14.01.2020 – Vurdert

Vurdering (1)

14.01.2020 – Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 14.01.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Surveyxact er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Henrik Netland Svensen

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering i bankbransjen ”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge hvordan banker stiller seg til digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraft når de gjør sin risikovurdering av bedriftskunder. Dette forskningsprosjektet inngår som en del av vår mastergrad i regnskap og revisjon ved Universitetet i Agder (UiA). I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med dette prosjektet er å ta for seg hvordan bankbransjen stiller seg til de digitaliseringsprosessene som foregår innenfor regnskapet, og hvordan de vurderer den eventuelle risikoen knyttet til digitaliseringen av regnskapet. Videre vil vi se på hvordan bærekraft blant bedrifter vil bli vurdert i disse sammenhengene, ettersom «grønne lån» har blitt mer og mer vanlig. Vi vil også se på mulighetene for manipulasjon i disse sammenhengene og hvordan de har endret seg. Vi ønsker til slutt å sammenligne de svarene vi får inn for å se om det er noe forskjeller fra store, mellomstore eller små banker når det gjelder risikovurderingen av disse områdene. Den informasjonen som blir samlet inn vil bli brukt i vår masteroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dette prosjektet vil Universitetet i Agder (UiA) stå ansvarlig for.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget vil bestå av store, mellomstore og små banker. Vi vil rekruttere informanter ved hjelp av e-postadresser som blir innhentet fra bankenes hjemmesider, hvor vi enten har sendt inn til en generell kontakt og blir videresendt, eller tatt direkte kontakt med en person vi tror vil passe undersøkelsen. Noen informanter vil vi også bli bistått med å komme i kontakt med, ved hjelp av vår veileder. Forespørsel sendes ut til 119 banker.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i dette prosjektet, vil det innebære at du fyller ut et spørreskjema eller tar del i ett intervju. Dersom det er ett spørreskjema vil ta deg omtrent 45 minutter. Spørreskjema vil inneholde spørsmål om hvordan digitaliseringen i regnskapene vil ha noen påvirkning på risikovurderingene, og hvorvidt digitalisering vil endre risikovurderingen. Spørsmålene vil også omhandle i hvilken grad bærekraftrapporteringen vil bli vektlagt ved en risikovurdering av kundene. De vil også omhandle regnskapsmanipulasjon i de overnevnte temaene. De svarene som blir hentet inn via dette spørreskjema vil bli lagret elektronisk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. De som vil ha tilgang til opplysningene er veileder og undertegnede som utsteder dette skjema. Navnet og kontaktopplysningene dine vil vi erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige

data. Dette vil si at ingen andre enn oss som har koden vil kunne hente ut eksakte opplysninger. De som deltar på dette spørreskjema vil ikke kunne gjenkjennes i det som blir publisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 2. Juni 2020. Når prosjektet er ferdig vil eventuelle personopplysninger bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
å få rettet personopplysninger om deg,
å få slettet personopplysninger om deg,
å utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
å sende klage til personvemombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personverregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Agder, Student Ole Christian Haugen, mail: olech15@uia.no.

Universitetet i Agder, Student Bjørnar Hesthag, mail: bjorh15@uia.no.

Universitet i Agder, Veileder Terje Heskestad, mail: terje.heskestad@uia.no.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Terje Heskestad
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Ole Christian Haugen
Bjørnar Hesthag
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraft i bankbransjen, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta i Spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, 2. Juni 2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse

Hei

Håper du tar deg tid til å besvare undersøkelsen utfyllende, da det gjør sjansen for misforståelser så liten som mulig.

Undersøkelsen består av 70 spørsmål.

Kategorispørsmål og Ja/Nei spørsmål må besvares.

Ved "blanke" svar anser vi svaret som "ikke relevant" for din bedrift.

Dersom du ikke har svaret på spørsmålet som stilles er det ikke noe i veien for å høre med andre i bedriften din.

Dine svar vil bli anonymisert dersom det er ett ønske for det.

På forhånd takk for svar!

Vil du at dine svar skal bli anonymisert?

- (1) Ja
(2) Nei

Hvilken bank jobber du i? (Svar selv om besvarelsen blir anonymisert)

Hva er din stilling i Banken?

Hvilken region opererer banken i?

- (1) Nord-Norge
- (2) Midt-Norge
- (3) Østlandet
- (4) Sørlandet
- (5) Vestlandet

Er banken din Stor, Mellom-stor eller Liten?

- (1) Stor
- (2) Mellom-stor
- (3) Liten

Hvor mange ansatte er det i Banken?

- (2) >10
- (3) 10-20
- (4) 20-30
- (5) 30-50
- (6) 50<

Hvor mye omsetter dere for i Bedriftsmarkedet?

Hvilken informasjon innhentes vanligvis fra kunden?

Hvor mange år med årsregnskap innhentes fra kunden?

- (1) 1
- (2) 2
- (3) 3
- (4) 4
- (5) 5 eller mer

Innhentes halvårsregnskap/kvartalsregnskap fra kunden?

- (1) Ja
- (2) Ved spesielle tilfeller
- (3) Nei

Hvilket regnskapsspråk foretrekker dere?

- (1) IFRS
- (2) GRS
- (3) Forenklet IFRS
- (4) Haringen betydning

Kan du utdype ditt svar fra forrige spørsmål?

Hvilke poster i Resultatregnskapet har innvirkning på risikovurderingen av kunder?

- (1) Salgsinntekter
- (2) Varekostnad
- (3) Lønnskostnad
- (4) Endringer i beholdning av eiendeler
- (5) Avskrivninger og nedskrivninger
- (9) Endringer i Finansielle eiendeler
- (6) Finans inntekter
- (7) Finans kostnader
- (8) Skattekostnad
- (10) Særlige poster (Ekstraordinære poster)
- (11) Ingen poster er relevante

Hvilke poster i balansen har innvirkning på risikovurderingen?

- (8) Egenkapital
- (5) Varige driftsmidler
- (2) Immaterielle eiendeler
- (7) Finansielle anleggsmidler
- (11) Omløpsmidler
- (1) Kundefordringer
- (3) Kortsiktig Gjeld
- (4) Langsiktig Gjeld
- (6) Varebeholdning
- (9) Avsetninger
- (12) Ingen poster er relevante

Krever dere konsernregnskap for selskaper som ikke er pliktig til å utarbeide konsernregnskap, men har vesentlig innflytelse i ett annet selskap?

- (1) Ja
- (2) Ved spesielle tilfeller
- (3) Nei

Hvilke elementer i kontantstrømsoppstillingen benyttes i risikovurderingen av kunder?

- (1) Operasjonelle aktiviteter
- (2) Investerings aktiviteter
- (3) Finansierings aktiviteter
- (4) Kontanter og bankinnskudd
- (5) Vi benytter ikke kontantstrømsoppstilling

Krever dere at små foretak utarbeider kontantstrømsoppstilling?

- (2) Ja
- (4) Ved spesielle tilfeller
- (3) Nei

Brukes informasjonen fra notene?

- (3) Ja
- (2) Nei

Hvilke noter anser dere som viktige i risikovurderingen?

I hvilken grad legges det vekt på prinsippnoten i årsregnskapet i forbindelse med risikovurderingen av kunden?

- (4) Høy
- (5) Moderat
- (2) Lav
- (6) Det legges ikke vekt på

Benyttes annen finansiell informasjon i risikovurderingen? Eventuelt hvilke? (budsjetter, kvartalsrapporter eller liknede)

Vurderes poster som mangler i regnskapet?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis ja, hvordan vurderes poster som mangler i regnskapet?

Hvilke nøkkeltall benyttes i risikovurderingen av kunder?

- (11) Egenkapitalrentabilitet
- (12) Totalkapitalrentabilitet
- (4) Dekningsgrad
- (5) Bruttofortjeneste
- (6) Egenkapitalandel
- (7) Gjeldsgrad
- (8) Likviditetsgrad 1
- (9) Likviditetsgrad 2
- (10) Finansielle eiendeler delt på kortsiktig finansiell gjeld
- (3) Vi benytter ikke nøkkeltall
- (2) Eventuelt andre _____

Gjøres det noen modifikasjoner av årsregnskapet før nøkkeltallene beregnes?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvilke modifikasjoner gjøres i årsregnskapet før nøkkeltall beregnes?

Finn Kinserdal kommer med kritikk til de tradisjonelle nøkkeltallenes konkursprediksjon i artiklene "på tide med nye nøkkeltall i regnskapsanalysen" og "nye og bedre nøkkeltall i regnskapsanalysen". Artiklene tar utgangspunkt i IFRS-regnskap.

Noen av de nye nøkkeltallene er:

- **Finansielle eiendeler delt på kortsiktige rentebærende gjeld**
- **Finansielle eiendeler i forhold til sum gjeld**
- **EBITDA (som et gjennomsnittstall)**

Det uttrykkes også at driftsrelaterte eiendeler og finansielle eiendeler gir bedre konkursprediksjon enn sum eiendeler.

"Kanskje på tide at bankene vurderer å bruke andre nøkkeltall enn egenkapital- andel, likviditetsgrad og nettoresultatgrad?"

Hvordan stiller du deg til utsagnet ovenfor?

Benyttes nøkkeltall som Covenants krav?

- (6) Ja
(7) Nei

Hvilke ikke finansielle covenantskrav benytter dere? (eks, skifte av styre, skifte av revisor eller andre endringer i adferd)

Benyttes revisjonsberetningen i risikovurderingen?

- (6) Ja
(7) Nei

Krever dere revisjonsberetning for små foretak?

- (1) Ja, full revisjonberetning
(3) Ja, forenklet revisjonsberetning
(4) I spesielle tilfeller, full revisjonsberetning
(5) I spesielle tilfeller, forenklet revisjonsberetning
(2) Nei

Hvordan følger dere opp revisjonsberetningen og eventuelt når?

Hvilke tiltak gjør dere for å sikre at regnskapsinformasjonen er pålitelig?

Hvilke av disse teknologiene har du kjennskap til?

- (1) Kunstig intelligens
- (2) Robotertil automatisering
- (3) Blockchain
- (4) Big Data
- (5) Internet of things
- (6) API-systemer (Application programming interface - systemer)
- (7) ERP-systemer (Enterprise resource planning - systemer)
- (8) SAF-T (Standard Audit File-Tax)
- (9) Har ikke kjennskap til noen av disse teknologiene

Har du kjennskap til om noen av de nevnte teknologiene nedenfor blir benyttet i regnskapsprosessen?

- (1) Kunstig intelligens
- (2) Robotertil automatisering
- (3) Blockchain
- (4) Big data
- (5) API-systemer (Application programming interface - systemer)
- (7) ERP-systemer (Enterprise resource planning - systemer)
- (6) Kjenner ikke til om noen blir benyttet

Har dere systemer som gjør det mulig med online rapportering?

- (1) Ja
- (2) Nei

Ser du noen ulemper ved å digitalisere regnskapsprosessene med tanke på kvalitetssikring av regnskapet?

Har digitaliseringen av regnskapsprosessen noe innvirkning på risikovurderingen av kunden?

- (1) Ja
- (2) Nei

Legges det større vekt på estimater og vurderingsposter i regnskapet dersom kunden har en digitalisert regnskapsprosess?

- (1) Ja
- (2) Nei

Vurderes kundens digitaliseringsstrategi i risikovurderingen?

- (1) Ja
- (2) Nei

Ser du noen begrensninger for digitalisering i regnskapsprosessene etter de nåværende regnskapsstandardene?

Med bærekraft i de følgende spørsmålene tenker vi på miljø og samfunnsansvar.

Hvilke av disse bærekraftsrapportering standardene kjenner du til?

- (9) Regnskapsloven §3-3c
- (1) GRI (Global Reporting initiative)
- (2) FNs Klimamål
- (4) CDP (Carbon Disclosure Project)
- (6) TCFD (Task-force on climate-related financial disclosure)
- (8) Kjenner ikke til noen av disse

Har dere noen kunder som rapporterer om bærekraft etter Regnskapsloven §3-3c. eller andre rammeverk?

- (1) Ja
- (2) Nei

Blir bærekraftsrapporter benyttet i risikovurderingen av kunder?

- (6) Ja
- (7) Nei

Har dere sett noen endring i antall bedrifter som rapporterer om bærekraft

- (1) Ja, økning
- (2) Ja, reduksjon
- (3) Nei

Har dere ett ønske om mer bærekraftsrapportering?

- (1) Ja
- (2) Nei

Innvilger dere grønne lån?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvilken informasjon vektlegger dere hvis dere gir ut grønne lån?

Stilles det noen miljømessige covenants krav til grønne lån, eventuelt hvilke?

Har du et ønske om en felles rapporteringsstandard for bærekraft?

- (1) Ja
(2) Nei

Hvilken informasjon har dere som brukere behov/ønske om i en felles rapporteringsstandard?

Har du kjennskap til EUs lovforslag om bærekraftig finansiering?

- (1) Ja
(2) Nei

EUs lovforslag om bærekraftig finansiering inneholder disse 3 hovedpunktene:

1. Klassifiseringssystem for miljømessig bærekraftige aktiviteter
2. Investorers plikter og offentliggjøring av informasjon
3. Etablering av referanseverdier for aktiviteter som gir lavt karbonutslipp og positiv karboneffekt

Hvordan tror du EUs lovforslag om bærekraftig finansiering kan endre bedrifiers villighet til å rapportere?

Blir det lettere å vurdere kvaliteten av bærekraftrapporteringen ved implementering av EUs lovforslag om bærekraftig finansiering?

Har dere i løpet av de to siste årene vært bruker av et manipulert regnskap?

- (6) Ja
(7) Nei

På hvilken måte var regnskapene manipulert?

Er det knyttet spesiell risiko til noen poster i regnskapet med tanke på manipulasjon, eventuell hvilke?

Hvilke av disse teknologiene tenker du kan øke tilliten til regnskapet?

- (1) AI
- (2) Blockchain
- (3) Robotisering til automatisering
- (4) Big data
- (5) API-systemer
- (7) Teknologi kan ikke øke tilliten til regnskapet
- (6) Eventuelt andre _____

Ser dere noen sammenheng mellom regnskapsmanipulasjon og digitalisering av regnskapsprosessen?

- (1) Ja, mer manipulasjon ved økt digitalisering
- (4) Ja, mindre manipulasjon ved økt digitalisering
- (2) Nei, har ikke sett noen sammenheng

Tenker du digitalisering av regnskapsprosessen kan redusere risikoen for regnskapsmanipulasjon? eventuelt hvordan og hvilke regnskapsposter?

Tenker du digitalisering av regnskapsprosessen kan øke risikoen for regnskapsmanipulasjon? eventuelt hvordan og hvilke regnskapsposter?

Tror du, og eventuelt hvordan tror du, risikovurderingen i fremtiden vil endres med grunnlag i digitalisering av regnskapsprosessen?

Hvordan vurderer dere kvaliteten til bærekraftsrapporter ?

Krever dere attestasjon fra en uavhengig part for å sikre kvaliteten på bærekraftsrapporter?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Ved spesielle tilfeller

Vurderer dere risikoen for manipulasjon av bærekraftsrapportering?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Har ingen kunder som rapporterer om bærekraft

Hvis ja, hvordan vurderer dere risikoen for manipulasjon av bærekraftsrapporter?

Case:

Bedriftene som er omtalt blir kategorisert som små bedrifter og kan derfor unnlate revisjon. De er like store og vært økonomisk stabile i flere år.

Bedrift A blir ansett som en innovativ og digital bedrift. De er kjent for å teste ut og ta i bruk det nyeste innen teknologi i den daglige driften og regnskapet. De benytter seg av et ERP-system og den nyeste teknologien innenfor regnskapsføring.

Bedrift B er mer konservative når det kommer til digitaliseringsprosesser. De benytter seg av enkle regnskapssystemer og den daglige driften er ellers lite digitalisert.

På grunnlag av informasjonen i casen besvar de 3 neste spørsmålene.

Ville kreditt/risikovurderingen av kunden blitt annerledes?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvordan ville risikovurderingen av kunden bli påvirket i denne casen?

Hvilke årsregnskap ville du hatt mest tillit til?

- (1) Bedrift A
- (2) Bedrift B
- (3) Lik tillit til begge bedrifter

Case:

Bedrift A rapporterer frivillig, nøyaktig og utfyllende etter både Regnskapsloven §3-3C og GRI sitt regelverk. Miljørapporteringen og bærekraftsmålene er tydelig implementert i bedriftens strategier og de er velutformet.

Bedrift B har tilnærmet ingen bærekraftsrapportering.

Bedriftene driver i samme bransje. Begge søker lån til investering i næringseiendom. Næringseiendommen er ikke utpreget bærekraftig. De har tilnærmet lik økonomisk stilling. Begge bedriftene er små og kan unnlate revisjonsplikten, noe begge bedriftene har gjort.

På grunnlag av informasjonen i casen besvar de 3 neste spørsmålene.

Vurderes miljøregnskapene i en slik situasjon?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvordan vurderes regnskapene?

Har miljørapporteringen noen innvirkning på lånerammen og lånebetingelsene?

- (1) Økt låneramme og bedre betingelser
- (4) Økt låneramme og samme betingelser
- (3) Samme låneramme og bedre betingelser
- (2) Samme låneramme og samme betingelser

Gitt at næringsseiendommen er bærekraftig.

Ville begge bedrifter fått like lånebetingelser?

- (1) Ja
- (2) Nei

Vedlegg 4 – Refleksjonsnotat Bjørnar Hesthag

Oppsummering av oppgaven

I vår oppgave undersøker vi hvordan banker hensyntar, digitalisering, regnskapsmanipulasjon og bærekraftrapportering i risikovurderingen av kunden. Vi ønsker med dette å undersøke om digitalisering av regnskapsprosessen kan gi økt tillit og bedre kvalitet på finansregnskapet. Undersøkelsen tar også for seg hvordan risikoen knyttet til regnskapet endres som følge av digitalisering. Videre ønsker vi å se om bærekraftrapportering kan øke bankenes lånevillighet og gi bedre betingelser for kunden. Det er fler og fler som rapporterer om bærekraft, og bankene tilbyr grønne lån, hvordan bankene hensyntar miljø og bærekraft finnes det imidlertid liten forskning på. Til slutt ser vi også på hvordan bankene vurderer risikoen for manipulasjon av både miljø- og finansregnskap og om digitaliseringen av de bakenforliggende prosessene kan påvirke denne vurderingen. Vi har derfor undersøkt banker som har konsesjon fra Finanstilsynet til å drive utlånsvirksomhet til bedriftsmarkedet.

Undersøkelsen tar sikte på å kartlegge bankenes holdninger og vurderinger knyttet til de nevnte temaene og er videre en kvalitativ tverrsnittstudie. Undersøkelsen egner seg derfor ikke til å generalisere svarene.

Internasjonalisering

I arbeidet med å skrive oppgaven har vi benyttet oss av litteratur og forskning fra Norge, men også fra andre land. Etersom verden har blitt tilgjengelig gjennom internett har også tilgangen på studier gjort i andre land gjort at forskningen blir mer internasjonal. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om forskning fra andre land er valid i Norge. Dette åpner derfor videre for forskning på forskjeller mellom ulike land. Vi i vår undersøkelse har fokusert på Norske banker, og kan med det også undersøke svarene differensierer fra undersøkelsen gjort i ett annet land.

Internasjonalisering er det begrep som blir hyppig benyttet i flere sammenhenger. I økonomistudiet har dette ofte vært linket opp mot handel på tvers av landegrenser. Dette påvirker selvfølgelig også undersøkelses enhetene i vår oppgave. Bankene investerer, gir lån og har kunder i forskjellige deler av verden. Kundene til bankene opererer og i større grad over landegrenser. Selv om Norge er et lite land med mange små bedrifter er det ikke unormalt at disse bedriftene også handler med leverandører eller kunder fra andre land.

Alle børsnoterte selskaper skal rapportere om sin finansielle stilling etter «*International Financial Reporting Standard*» (IFRS). Det er videre også åpnet opp for andre å rapportere etter IFRS enten forenklet IFRS eller ordinært. Alle banker og brukere av regnskapet må også derfor ha kjennskap til dette standardsettet. Valg av rammeverk kan få store utslag på den finansielle rapporteringen, da IFRS i større grad åpner opp for bruk av virkelig verdi. Virkelig verdi vil som oftest øke verdien på eiendeler og følgelig øke soliditeten til selskapet. Som vi trekker frem i vår oppgave har spiller nettopp soliditet en stor rolle i bankenes risikovurdering.

Selv om brukerne av regnskapet må ha kjennskap til IFRS på grunn av både internasjonale kunder og norske kunder som benytter seg av det, er utbredelsen begrenset. Hovedfokuset i oppgaven er på Norske banker og som vi har sett i undersøkelsen har de fleste bankene kun små eller mellomstore kunder som rapporterer etter GRS.

Innovasjon

Innovasjon og nyskaping av teknologi er en av kjennetegnene med vår tidsalder, hvor det stadig kommer nye måter å behandle data og sikre data. I regnskapsprosessen har både kunstig intelligens, robotiseringer, stordata og blockchain er blant de teknologiene som enten har blitt eller har potensiale til å endre hvordan finansiell rapportering blir produsert og hvordan vi behandler informasjonen. Videre beskrives denne utviklingen av teknologier innenfor virksomheter og virksomhetsstyring Industry 4.0. Industry 4.0 er en revolusjon eller evolusjon av industrien hvor teknologier blir implementert i produksjon, distribusjon, rapportering og virksomhetsstyring.

I oppgaven vår ønsker vi å se hvordan denne digitale innovasjonen påvirker kvaliteten på virksomhetenes finansielle rapportering. Digitaliseringen har uten tvil effektivisert store deler av regnskapsprosessen, og vi ønsker derfor å undersøke om kvaliteten også forbedres med digital innovasjon. Videre er den teknologien vi har i dag kun anvendbar på enkelte deler av regnskapet. De delene som kan digitaliseres fullt, er poster som krever lite menneskelig vurdering. Effektiviseringen av disse postene frigjør imidlertid tid, som kan benyttes til å gjøre riktig vurdering der det trengs. Et slikt skifte av fokus fra enkle oppgaver til mer krevende er derfor avgjørende for å øke kvaliteten av regnskapet.

Videre i oppgaven ønsker vi også å se på hvilke teknologiske innovasjoner bankene har tro på når det kommer til sikring av og kvalitet på regnskapsinformasjon. Som vi ser i undersøkelsen har bankene begrenset evne til å vurdere selskapets økonomiske stilling utenfor det som blir presentert i regnskapet. Dette utgjør en informasjons asymmetri mellom banken og regnskapsprodusenten. Teknologier som blockchain og API-er kan bidra til å redusere denne asymmetrien.

Bankenes systemer ser vi fra oppgaven at i stadig utvikling på grunn av de digitale endringene som skjer. Bruk av kunstig intelligens, stor data, API-er og online rapportering gjør at bankene i fremtiden kan utføre mer presise prediksjoner og treffsikre konkursprediksjoner. Flere av bankene legger vekt på at online rapportering gir banken større innsikt i virksomheten og at tettere oppfølging vil bli mer sentralt ved økt digitalisering.

Bankene utvikler også stadig nye produkter til kundene. Det nyeste er knyttet til grønn finansiering, der hovedfokuset er på å belønne bedrifter som tar mer miljøbevisste investeringer. Disse grønne lånene har også gitt virksomhetene insentiver til å fokusere på bærekraft.

Ansvarlighet

De siste årene har bærekraft blitt ett sentralt tema i virksomhetsstyring og i samfunnet generelt. Bærekraft i media knytter seg i hovedsak til miljø, men bærekraft omfatter mye mer, blant annet likestilling, skolegang for alle, bekjempelse av fattigdom og arbeidsrettigheter. I Norge er vi så heldige at mange av temaene som bærekraft omhandler har kommet en lang vei, og er derfor ikke like relevant for mange norske virksomheter. Interessentene i en virksomhet har blitt mer interessert i at underleverandører og kundene til virksomheten også sikrer gode vilkår til sine arbeidere, slik at hele verdi kjeden er så bærekraftig som mulig. På grunn av dette presset fra interessenter har fler og fler virksomheter begynt å rapportere om bærekraft.

I oppgaven ser vi også på hvordan bankene vurderer bærekraftsrapportering i risikovurderingen. Bankene spiller en sentral rolle på det norske markedet for å øke kvalitet og rapporteringsvilje på bærekraft. Dette fordi de fleste norske virksomheter er små eller mellomstore bedrifter hvor banken er en av de mest sentrale brukerne av både finansiell og bærekrafts informasjon. Som vi ser i oppgaven har bankene begynt å skjønne hvilket ansvar

og påvirkningsmulighet de på dette området. Flere banker gir grønne lån og flere nevner at dette er på agendaen i banken. Bedre lånebetingelser er muligens det største incentivet for små og mellomstore virksomheter til å tenke mer miljøbevisst.

Ansvarlighet i rapportering omhandler også å rapportere ett rettviseende bilde av den økonomiske stillingen eller hvilke tiltak som blir gjort for å sikre bærekraft. I oppgaven ser vi at manipulering fortsatt forekommer og at virksomheter ikke rapporterer ansvarlig. Det kan spekuleres i om Korona situasjonen kan medføre at flere selskaper vil manipulere regnskapene for å fortsatt holde virksomheten i drift etter denne perioden.

Avslutning

Internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet er begreper som er svært sentrale i den tiden vi lever i. På grunn av digitale innovasjoner og internettets egenskaper, har verden blitt mindre. Innovasjoner innen transport og kommunikasjon har gjort det mulig for virksomheter å drive på tvers av landegrensener og kontinenter. Denne innovasjonen har imidlertid medført store utfordringer knyttet til klima. De siste årene har også samfunnet rettet fokuset på dette og bedriftene blir ansvarliggjort for sine valg. Internasjonaliseringen har også gjort det lettere for virksomheter til å ta bedre valg knyttet til andre deler av bærekrafts aspektet, med tanke på valg av underleverandører og arbeideres rettigheter.

Vedlegg 5 – Refleksjonsnotat Ole Christian Haugen

Tema vi har valgt for masteroppgaven er regnskapsmanipulasjon, digitalisering og bærekraftrapportering. Gjennom dette temaet ønsket vi å undersøke problemstillingen «hvordan banker hensyntar regnskapsmanipulasjon, digitalisering og bærekraftrapportering i sin risikovurdering av bedriftskunder». Formålet med studien er å undersøke om, og eventuelt hvordan, bankene vurderer de endringene som skjer på grunn av at digitaliseringen har blitt en viktigere del av utarbeidelsen av regnskapene. Videre undersøker vi praksisen knyttet til bærekraftrapportering i risikovurderingen hos banker. Etersom bærekraft har vist seg mer relevant de siste årene for både investorer og bedrifter synes vi dette er interessant å undersøke. Til slutt undersøker vi hvilke vurderinger som blir gjort med tanke på manipulasjon, i henholdsvis regnskapene og bærekraftrapportene. Her blir det også undersøkt om digitaliseringens utvikling har påvirkning for risikoen knyttet til manipulasjon i regnskapene.

Teorien anvendt i oppgaven og den innsamlede dataen fra respondentene dannet grunnlaget for å besvare temaet og forskningsspørsmålene. Vi valgte å dele respondentene fra undersøkelsen opp i små, mellomstore og store banker for å se om svarene fra undersøkelsen varierte fra gruppe til gruppe. Undersøkelsen har vist at bankene har generelt lav kunnskap om teknologiene som blir benyttet i utarbeidelsen av finansiell informasjon. Svarene tyder også på at en digitaliseringsprosess blir oppfattet som noe positivt vedrørende reduksjon av menneskelige feil, flere muligheter for analyser og oppfølging. De negative sidene blir på sin side ikke vurdert. Videre er det tydelig at bærekraftrapportering er relativt nytt for bankene, men det er på dagsorden til de aller fleste. De har dog ikke gjort seg noen tanker om manipulasjon relatert til bærekraftrapportene til bedriftene, mens for regnskapet sin del har de store bankene et mer bevisst forhold til manipulasjon. Bankene har også stor tiltro til revisor i avdekkingen av manipulasjon.

Internasjonalisering

Først og fremst i oppgaven er temaene satt sammen av problemstillinger som har teori knyttet til både norske og internasjonale regelverk. Dette vil for det første kreve at den teorien som innhentes vil gi oppgaven et internasjonalt preg. Denne internasjonale teorien som blir benyttet i oppgaven, vil sammen med norsk teori være grunnlaget for fenomener vi skal prøve å forklare gjennom innsamlingen av litteratur. Noen av de standardene som benyttes både i finansiell- og bærekraftrapportering er internasjonale standarder. Dette skaper et internasjonalt preg over utarbeidelsen av disse rapportene. De digitale teknologiene som både benyttes og som er mulig

fremtidige løsninger, er internasjonale fenomener som har kommet til det norske markedet etter å ha gjort suksess internasjonalt.

Banknæringen har gjennom PSD2 måtte åpne opp sine systemer for internasjonale konkurrenter fra EU og EØS. Denne endringen med PSD2 har ikke bare ført til at andre banker i Europa har fått et større konkurransefortrinn på det norske markedet, men det har også skapt nye typer konkurrenter. Disse nye konkurrentene gjør at hele banknæringen er i endring. Selv om en kunde har konto hos banken, betyr det ikke nødvendigvis at kunden trenger å benytte seg av betalingstjenester eller konsulenttjenester hos den respektive bankens kontoen tilhører. Bankene må på bakgrunn av dette tenke nytt og være mer attraktive på markedet for å holde på kundene sine som brukere av hele tjenesten. De norske bankene har også gått sammen mot denne internasjonale trusselen for å utarbeide og forbedre sine systemer, slik at det ikke er teknologiske begrensninger som hindrer kundene i å utføre ønskede handlinger.

Et annet mulig forslag fra EU bankene må ta hensyn til er det nye lovforslaget relatert til bærekraftig finansiering. Dette er tiltak som er rettet mot å få en felles rapporteringsstandard innen bærekraftrapportering. Noe som har vært manglende innenfor bærekraftrapporteringen lenge er felles definisjoner og målenheter for informasjonen i bærekraftrapportene. Disse tiltakene er vedtatt på bakgrunn av at det er mange forskjellige standarder å rapportere etter, og det er lite kunnskap om informasjonen som blir puttet inn i rapportene. Dette gjør at faren for grønnvasking av rapportene er stor ettersom bedrifter kan dumpe uviktig informasjon og sminke realiteten uten at brukeren har fått det med seg. Denne internasjonale endringen for bedrifter som befinner seg i Norge, gjør at det vil bli utarbeidet mer konsistente rapporter, samtidig at flere investorer kan benytte seg av rapportene.

Innovasjon

Bærekraftrapportering og miljøregnskap er i stadig større fokus, og dette gjelder også for bankene. Som en reaksjon på å få bedrifter til å investere i bærekraftige prosjekter har bankene startet å utstede grønne lån. Gjennom undersøkelsen vi gjennomførte er det klart at dette er et område for store forbedringer. Det er få banker som svarer konsekvent i svarene sine, samtidig som de er usikre på hva som bør vurderes i lånetilfeller knyttet til grønne lån. Noe av grunnen til dette er at det er lite standardiseringer for begreper, og det er mange forskjellige rapporteringsstandarder som bedrifter kan følge. Banknæringen er kjent for å samarbeide med utfordrende endringer knyttet til næringen, og det kan derfor være en mulighet for å gjøre dette

også på dette området. En felles rapporteringsstandard ville også hjulpet med tanke på at informasjonen som bankene innhenter rundt bærekraftrapportering vil være standardisert og enkel å vurdere. Bankene vil da kunne lettere anerkjenne gode bærekraftprosjekter, og i fremtiden vil dette kunne bidra til å flere bedrifter tar initiativet til å satse bærekraftig.

Oppgaven tar for seg endringene digitale teknologier bidrar til i utarbeidelsen av finansiell informasjon. Dette innebærer at automatiserende roboter, kunstig intelligens, big data og API-er bidrar til å effektivisere prosessene, slik at ansatte heller kan bruke tid på krevende oppgaver. Det kreves derimot forbedringer relatert til skjønnsmessige vurderinger. På disse områdene har teknologien fortsatt liten nytte. Undersøkelsen som er gjort viser også at bankene i liten grad vurderer kundenes bruk av teknologier.

Oppgaven tar for seg at bankenes systemer er i hyppig utvikling på grunn av de digitale systemene. På tross av avanserte digitale systemer har bankene gått sammen for å utvikle digitale løsninger som er konkurransedyktige i et stadig konkurransepreget marked. Gjennom bruk av forskjellige digitale løsninger har bankenes konkursprediksjoner blitt mer treffsikre. Bankene har også systemer som gjør det mulig med online rapportering fra sine kunder. Dette gjør at de kan følge opp sine kunder tettere samtidig som innsikten til kunden blir bedre.

Ansvarlighet

bærekraft har blitt et sentralt tema for bedrifter og samfunnet de siste årene. Gjennom oppgaven og undersøkelsen har det kommet frem at selv om viktigheten av bærekraftrapportering er stor, blir denne vektlagt i liten grad. Det er heller ikke før nå at bankene belønner god bærekraftrapportering og prosjekter med bærekraftige formål med grønne lån. Dersom det ikke legges større vekt på belønninger for god rapportering, kan dette bety at flere bedrifter heller ikke ser nytten med å rapportere bærekraftig. Derfor er bankene nødt til å ta et ansvar ovenfor samfunnet, hvor de setter strenge krav til rapporteringen, samt gir tilfredsstillende reaksjoner på god rapportering. Dette vil kunne bidra til at bedrifter selv tar et større bærekraftansvar.

Bankene får også tilsendt mye finansiell informasjon fra sine kunder, samtidig som de også behandler mange transaksjoner. Dette gjør at bankene befinner seg i en posisjon hvor de lett kan oppdage eller mistenke tvilsomme eller ulovlige transaksjoner fra sine kunder. Bankene er også blant de som varsler fra om flest tilfeller av hvitvasking. Når det derimot kommer til manipulasjon av bærekraftrapporter, gjør ikke bankene noen vurderinger knyttet til om

informasjonen er korrekt. Bankene må også for denne informasjonen gjøre de samme type vurderingene som ved finansiell informasjon, og være kritiske til den informasjonen som blir rapportert. Dette gjelder spesielt så lenge det ikke er en felles rapporteringsstandard som blir benyttet.

Gjennom flere forskjellige teknologiske teknologier er systemene til bankene koblet opp mot flere servere og programmer enn tidligere. Dette gjør at store mengder med sensitiv informasjon kan tvinges ut fra systemene dersom sikkerheten rundt dem er for dårlig. For å håndtere dette har bankene gått sammen for å utvikle sikre API-er som blir benyttet, så sensitiv informasjon ikke skal komme på avveie.

Avslutning

Begrepene internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet er alle begreper som relaterer seg til oppgaven. På grunn av en mer digitalisert verden har dette medført store endringer for samfunnet. Gjennom direktiver og lovendringer i EU, må bankene gjøre store endringer i måten systemene er satt opp og måten de arbeider på. Ettersom endringer skjer raskt og samfunnet vil ha prosesser mer effektivt, har miljø og bærekraft blitt et stadig viktigere begrep. Bedriftene må ta ansvar for den påvirkningen de har for miljøet, og bankene kan være med på denne prosessen ved å tilby positive reaksjoner på god bærekraftrapportering. Endringene fører også til at bankene stadig må oppdatere sine digitale systemer for å kunne konkurrere med nyetablerte konkurrenter på markedene som ikke er underlagt de samme reguleringene.